

CEZAR
PETRESCU

aranca, știma lacurilor

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PETRESCU, CEZAR – Aranca, știma lacurilor / Cezar

Petrescu; pref.: Ion Bălu.

— Ed. a 2-a.

— București: Minerva, 2007

ISBN 978 - 973 - 21 - 0840 - 6

1. Bălu, Ion (pref.)

821.135.1 - 32

Noua serie a colecției „Biblioteca pentru toți” apare datorită cooperării dintre Ministerul Culturii și Cultelor.

Uniunea Scriitorilor din România, *MEGA - press holdings S.A.*

MINERVA S.A.

CEZAR PETRESCU

Aranca, știma lacurilor

Prefață de Ion Bălu

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI - 2007

EDITURA MINERVA - BUCUREȘTI

Coperta colecției: Cristina Dumitrescu

Ilustrația copertei: FRANCISCO DE GOYA Y LUCIENTES

Portretul Mariei Tereza de Vallabriga pe cal (detaliu)

PREFAȚĂ

FANTASTICUL INTERIOR

Între anii 1925 - 1931, paralel cu elaborarea câtorva

din principalele sale romane, Cezar Petrescu trădează o nestăpânită și neașteptată vocație fantastică. Evadând în fantastic, prozatorul imaginează cu voluptate o lume halucinantă, uneori plină de teroare, în care visul absurd se împletește cu fantasticul psihologic, rezultat din dereglarea spiritului uman.

Desigur, influențe exterioare, de la Villiers de l'Isle Adam până la neoromanticul Pierre Benoît pot fi detectate. Întâile cărți clădite pe fantastic: *Omul din vis* și *Aranka, știma lacurilor* intră mai mult în sfera neoromantismului, lucru explicabil prin lecturile franceze ale autorului. Abia după aceea se va întoarce spre marii romantici, imaginând *Baletul mecanic*. Însă înclinația spre fantastic a lui Cezar Petrescu nu poate fi explicată fără a lua în considerație și structura sa interioară. Dezvoltat sub înrâurirea semănătorismului, a romantismului provincial și rustic, în sufletul prozatorului sălășluia latent o aspirație spre evaziune, tipic romantică.

Poate inconștient, poate consecință a atracției către problematica socială, Cezar Petrescu a intuit că un fantastic pur nu poate avea sorti de izbândă. Fantasticul adaugă un plus de vrajă realului și în narațiunile sale întâlnim adesea o îmbinare meșteșugit aleasă între fantastic și real, zonele interferând nu odată tulburător (în *Cetiți-le noaptea!* Ion Minulescu nu va proceda altfel!).

În cele douăsprezece nuvele și romane circumscrise ulterior „fantasticului interior” ne întâmpină o diversitate de modalități narative. Să desfacem, pentru a-i evidenția tehnica, resorturile nuvelei *Omul din vis*. Cu toate că „omul din vis” intră în viața reală, planurile își păstrează deocamdată autonomia. În schimb, o atmosferă enigmatică, rezultată nu din misterul ca atare, ci din structura compozițională, captivează de la întâile pagini. Fiecare secvență e motivată cu necesitate de aceea anterioară și toate la un loc conduc acțiunea gradat, incitând curiozitatea și ținând trează atenția. Descrierea, scuturată, în general, de podoabe inutile se arată aptă a

sugera o anume atmosferă. Invitat de un prieten la țară - „Cincisprezece zile de liniște, la aer după o vară întreagă în infernul de-aici are să-ți facă mai bine decât toate calmantele” - eroul se uită în jur ca și când ar căuta un răgaz de gândire și privirile înregistrează decorul: seara, târziu, în grădina restaurantului... Ziua plouase; toamna se anunța friguroasă. Câțiva întârziați la o masă sfârșeau cafelele, cu pardesiile între umeri. O femeie cu gâtul înfășurat până sus într-o etolă albă, singură, așteptând pe cineva, curăța, cu mișcări încete și plictisite, o pară cu pielița de ceară. Orchestra își strângea instrumentele încă nehotărât, meditează la vara ce tocmai trecuse și iată o sobră descripție a capitalei, văzută prin sufletul unui dezrădăcinat, cu valoare nu numai artistică, ci și documentară. „În iulie și august, toate ferestrele fuseseră oblonite cu hârtie albastră. Trăsurile treceau la ora trenurilor încărcate cu geamantane și panere, cu femei în haine de călătorie; mântăli cenușii, voalete subțiri înnodate sub bărbie, peste pălării minuscule.

Într-o vreme tot orașul păru-se pustiu. Câțiva trecători furișați pe lângă ziduri, cu pălării în mână, tamponându-și frunțile cu batistele. Seara, pe terasele cafenelelor, niciun cunoscut; mazagranul sorbit singur, la o masă cu rotocoale murdare de pete pe urma halbelor de bere, ascultând tară voie precupețirea samsarilor de grâne care-și cântăreau în palmă mostrele de recoltă, spionat de țigănușii vânzători de gazete în așteptarea capătului de țigară, aruncat. Asistasem pe urmă la întoarcerea tuturor; convoiuri de trăsură și taxiuri, copii cu gleznele înnegrite, femei arămii la față sub spuma voaletelor; bastoane de excursii, cojite, cu vârf de fier; guvernante ținând pe genunchi ulcioare cu chenar românesc, flori de câmp veștede, suveniruri de la băi...”

Personajul pare un om oarecare, dar curând, sub crusta banalității se întrezăresc surprizele. Abia următoarea secvență, la țară, dezvăluie cauzele oboselii. În cerdac, prietenii servesc cafeaua. La interogația

binevoitoare a celuilalt: - „Ei, cum ai dormit? Ce visuri?” - eroul mărturisește că în visele sale apare mereu „un domn cu haine cenușii, un bătrân cu mustățile cărunte, tunse scurt, cu o figură foarte tristă și obosită, cu o cravată îngustă și neagră, strânsă pe un guler tare, din care se vede vârful de metal al butonului. E întovărașit totdeauna de un cățel cafeniu cu picioarele scurte și răsucite în afară⁴⁴, căruia îi zice Soliman. Omul din vis îl elibera din cele mai absurde și înăbușitoare peripeții. Prietenul ascultă indiferent și o altă întrebare cu glas scăzut: „Mai joci?” ne pune în față un om devorat de patima jocului de cărți, copie valahă a *Jucătorului* lui Dostoievski. În contextul discuției, întrebarea cade firesc, „fiindcă după-amiază - se scuză Alexandru la stânjeneala amicului - mergem la Vlădueni, la Ordeanu, care și-a pierdut averea în cărți. A fost fără intenție. Firească asociație de idei, cum ne spunea bietul Apostol, dascălul nostru de logică”.

Pe drum, Ordeanu e caracterizat succint: ultimul vlăstar al unei vechi familii boierești; de zece ani nu mai joacă; acum, plin de datorii, face lichidarea. Priveliștea dezolantă a gospodăriei subliniază vorbele prietenului. Ca și în schița *Printre merii sălbătăciți* din *Scrisorile unui răzeș*, Cezar Petrescu pune atâta tristețe în descriere încât se vede numaidecât că regretul este al său. Repetarea epitetului „uscat” și a substantivului „buruieni” accentuează păcăginierea. Senzația de pustiu este bine pusă în evidență prin introducerea în tăcerea aproape nefirească a țipătului „metalic” al unei perechi de păuni și a zgomotului făcut de căderea castanelor din pom.

Stăpânul se ivește fără veste și strigătul interior al personajului: „Omul acela, pe acolo, așa l-am mai văzut venind odată” taie respirația. Era omul din vis cu Soliman. Îi strânge mâna asudată și rece „de mort” și, stânenit de mercantilismul prietenului ce începuse tocmeala unei perechi de cai, se îndreaptă tulburat spre iezarul cu apa scăzută. Pășea întâia oară și totuși avea senzația nedefinită, că pe acolo mai trecuse. Și, deodată, își

amintește: lacul acela, copil, l-a visat. Ce legătură poate fi între vis și omul din fața lui? Niciuna, excluzând hazardul. Păstrându-se mereu distincția dintre lumea reală și domeniul visului, lectorul nu simte impulsul de a stabili vreo cauzalitate. Lipsa de logică a întâmplărilor este anulată de logica strânsă a expunerii; faptele, chiar și cele, aparent, lipsite de importanță, sunt superior justificate pe plan artistic cu o finețe puțin comună.

Când Ordeanu, de exemplu, îi invită la o cafea, eroul deschide mașinal o ediție rară din *Contes de la reine de Narvarre!* „Sunt din biblioteca lui bunicu-meu, a lui Iordache Ordeanu... Era amator cunoscut de toți anticarii din Europa”, explică bătrânul cu politețea omului de lume. Odată cu ploile de toamnă: singurătate, plictiseală, urât, eroul părăsește ospitalitatea prietenului, reîncepând în București viața „de înceată și desăvârșită” scufundare. O discuție anostă cu un cunoscut și vocea intrigată a aceluia: „Ce-i cu cățelul ăsta? Se uită de un sfert de ceas la tine...” incită iarăși curiozitatea. Era Soliman. De la o masă din apropiere, îl privea Ordeanu. Acum abia scena anterioară își dezvăluie rostul. Bătrânul îl roagă să primească din cărțile sale câteva: „Poate te interesează unele... Cel puțin așa mi s-a părut. Îmi dai voie să te invit să-ți alegi pe cele care-ți plac?” - cerându-i în schimb să-i recomande pentru celelalte un anticar.

A doua zi, dă curs invitației. O cameră sărăcăcioasă la mansardă. Antiteza dintre viscolul de afară și sărăcia interiorului este accentuată prin folosirea gravă a substantivelor: „Pereții goi, tară un covor. Câteva cadre cu poleiala punctată de murdăria muștelor de astă-vară; gravuri de cameră mobilată, desprinse din gazele ilustrate. Un lavoar de tablă albastră acoperit cu un ștergar soios. Pe zid, urme murdare de stropi...” Privirile i se opresc pe câteva fotografii și atunci are loc neprevăzutul: „Ochii Agatei mă priveau de acolo fără să vadă, dincolo de mine, dincolo de oameni” și îndată în amintire reînvie o scenă crezută uitată: o zi, demult, pe

țărmlul mării cu aceeași femeie, când în viața lui a început ireparabilul. Desigur, taina putea fi dezlegată cerând lămuririle trebuitoare chiar lui Ordeanu, dar atunci vraja s-ar fi destrămat. Spiritul rămâne mereu tulburat de mister, fără a simți nevoia să caute resorturile ce l-au pus în mișcare.

Paginile ultime în care cei doi pătimiși jucători se înfruntă la masa de joc respiră un autentic dramatism realizat prin întârzierea voită pe mâinile jucătorilor, pe fețele contractate de patimă și de febra câștigului. De aceea, visul final aproape nu mai surprinde și deznodământul – sinuciderea reală a lui Ordeanu – se integrează aproape așteptat, în țesătura epică.

În Adevărata moarte a lui Guynemer, *atracția spre* fantastic pleacă de pe un fond substanțial și indiferent dacă a fost sau nu inspirat de un eveniment real, Cezar Petrescu prelungește în mit și în vis existența unui erou de război, fabulația scoțând la iveală o aprinsă imaginație.

Rătăcit de tovarășii de drumetrie, cu piciorul răsucit din încheietură, eroul întâlnește în singurătățile

Carpaților un om vorbind singur... franțuzește. Îi cere, spontan, ajutor, dar omul privește și ascultă inert. Repetă întrebarea în franceză. Pauză lungă, prilej pentru prezentarea personajului: „Atunci i-am observat întâia oară nefireasca împietrire din obrazul scheletic. Pielea verzuie pe oasele scofâlcite, privirea sleită, buzele uscate, de iască. Și hainele ciudate; vestonul uzat de piele, care fusese cândva negru, încălțăminte incalificabilă, între opincă și sandale, pantaloni bufanți, de călărie sau de uniformă militărească din acea inuzabilă țesătură mai tare ca pielea, și în loc de ciorapi obiele de pânză”. Politețea glacială cu care îl alunga dovedea „o rafinată și impertinentă bună creștere”, dar biruit de o pornire „mai tare ca el”, bărbatul îl ajunge din urmă oferindu-i ospitalitatea cu o condiție: să nu divulge existența „lor”.

Din spovedania necunoscutului, Cezar Petrescu realizează un fantastic exotic în decor autohton. Tocmai de

aceea estompează contururile, șterge liniile prea tari, umbrește zonele de lumină, dezvăluind o mână capabilă a înregistra nuanțele și a întrezări drame ascunse. Aviator voluntar în primul război, Guynemer începe lupta cu o victorie ce-l aureolează cu o timpurie faimă: „Doi ani am schimbat astfel, front după front și escadrilă după escadrilă. Mă atrăgea primejdia. O căutam. Alergam unde se anunța mai plină de amenințări. Căci nu trăiam decât sub stăpânirea ei”. Și într-o zi nu s-a mai întors. S-a dezintegrat în văzduhuri, credeau toți, miraculos. Nu se putea imagina o moarte mai poetică pentru tânărul aviator. În realitate, pilotul se prăbușise rănit, fusese luat prizonier și spitalizat în Silezia. Își ascunsese numele pentru a evada mai ușor. Alunei a avut loc prefacerea: doborât la pământ, „puterea teribilă care mă poseda se scursese din vine odată cu sângele rănilor. Devenisem un biet copilandru ca oricare altul”. Partea aceasta a confesiunii e învăluită totuși în prea multă retorică în ciuda frumuseții pure a faptelor imaginate. Se poate ca prozatorul să fi avut impresia că aduce un spoit de credibilitate însă efectul e contrar. Îndrăgostit de infirmiera germană, domnișoară din înalta societate, îi dezvăluie adevărata identitate și hotărâsc să evadeze din Europa acoperită de fumul exploziilor, undeva în insulele Pacificului, dar vântul, ceața, norii și capriciile busolei i-au adus deasupra Carpaților. Despărțiți prin limbă și moravuri, cele două ființe se unesc în universalitatea dragostei. Tema e romantică și gestul degajă o neînchipuit de sălbatică măreție. Lumii sfâșiate de război îi este opusă lumea eternului cuplu uman; bătrâneții și decrepitudinii inevitabile i-au preferat moartea în mijlocul naturii sălbatice spre a păstra mitul eroului aproape adolescent lăsat în mină. Totuși, subteran, răzbat neliniști. Povara iubirii e istovitoare: „Suntem de unsprezece ani față în față, și între noi s-a căscat tăcerea. Eu gândesc pentru mine. Ea gândește pentru ea. Ca în orice iubire vulgară, domnule! Am crezut că atât este destul pentru a umple două vieți. Atât este însă destul

numai ca să neantizeze două vieți”, nemulțumirile aviatorului conturând ideea că, departe de lume, omul nu-și poate găsi fericirea. Neintenționat probabil. Cezar Petrescu dădea o replică modernă edenului mirific imaginat de Bernadin de Saint-Pierre. Un nou Paul și Virginia nu mai erau cu putință.

Acum abia, scena ce deschide nuvela își dezvăluie semnificația: contrastul dintre măreția șoimului Vieux-Charles, crescut de mic de Guynemer, ce se luptă în văzduh cu un vultur și netrebnicia lui în fața femeii sunt revelatoare; vorbele bărbatului subliniază tragedia: „Uite ce destin îl așteaptă pe oricine!... L-ai văzut acolo sus?... Numai bravură; întruparea temerității... Și pe urmă l-ai văzut și dincoace, jos, cum nu poate înfrunta o privire? Se târâie ca o orătanie vulgară de curte (...) Cine-ți garantează oare că alta ar fi fost soarta lui Guynemer al dumitale, dacă am presupune prin absurd, că nu s-ar fi volatilizat, cum vrea legenda, atât de ciudat, dar mai ales, atât de oportun, în aer”. Eroul de ieri devine victimă și aceasta-i dă aureolă de martir.

Capodopera lui Cezar Petrescu pe temă fantastică rămâne indiscutabil *Aranca, știma lacurilor*. Întreaga narațiune este scăldată într-un imaginar de înaltă calitate. Însuși cadrul e cu naturalețe ales. Acțiunea se derulează la câțiva ani după unirea Transilvaniei cu România și pentru mulți români de dincoace de munți – „scatii transcarpatici”, cum îi numea pentru pretinsa lor frivolitate dr. juridic Hotoran – pământul acesta strămoșesc era o *terra incognita*.

Într-o dimineață de august a anului 1926, o mașină părăsea Clujul ducând doi oameni către o străveche așezare seniorială, bându-i tă de stafii și malarie. Curând, motivul călătoriei se lămurește, dar tocmai explicarea lui complică și mai mult, natural, atmosfera tainică: rude îndepărtate au dat poruncă de la Pesta avocatului să vândă la licitație moștenirea contelui Kemeny. Și, deodată, eroul își dezvăluie gândul: la capătul drumului „mă aștepta

capturarea unor cărți rare și vechi, incunabile din edițiile cele mai prețioase, licitate pe o sumă accesibilă modestului meu buget”.

Conștient sau nu, *Aranca, știma lacurilor* rămâne într-un anume sens un omagiu adus literaturii romanticilor. Biblioteca contelui Kemeny oferă materie pentru vis și evaziune. Care intelectual nu s-a visat într-o asemenea bibliotecă zăbovind cu ochii pe titlurile cărților, întorcând cu degetele tremurânde filele parfumate cu vechime? Biblioteca „acestui magnat maghiar, latinist, erudit și despotic, se bucura după toate spusele de-o faimă veche în toată fosta Ungarie. Iar amatori serioși nu prea amenințau să apară. Și chiar dacă s-ar fi ivit, proaspăta amicitie cu d-rul avocat Silvestru Hotoran, mă privilegia între toți. Aveam răgaz să cercetez pe îndelete rafturile dulapurilor, să pipăi legături originale, bătrâne de trei-patru și cinci veacuri, să răsfoiesc infoliile, să verific autenticitatea manuscriselor confruntându-le cu diverse cataloage și publicații de specialitate, cu care veneam înarmat”. O autenticitate de senzații arde viguros deasupra paginilor înveșmântând narațiunea toată, într-un orbitor fascicol. Pe erou îl atrage fascinația bibliotecii. Peste vreme și pe un alt meridian, Cezar Petrescu dezvoltă tema de o necrezută modernitate ce-l va ferma pe Michel Butor în *Portrait de l'artiste en jeune sânge*. Diferențele sunt de mijloace artistice și conștiință estetică.

Pasiunea bătrânului cont pentru vânătoare, a fiului pentru ocultism, cumpărările de cărți rare din capitalele occidentale, tragedia căsniciei contelui Andor, dispariția contesei Aranka în timpul revoluției lui Béla Kun sunt înfățișate cu măsură artistică și simț istoric. Decorul natural este asociat viziunii de ansamblu, prozatorul dovedindu-se apt a picta diferitele stadii ale geologicului: „Șoseaua rămâne înaltă, ca muchia unui dig, împresurată de o parte și de alta de smârcuri glodoase. Ici-colo, din apele negre, se ridicau copaci noduroși, cu scorburii imense și cu crengi torturate care noaptea vor fi luând

desigur înfățișări spectrale de spaimă. Zburau păsări necunoscute, speriate din păpurișuri, care-și clătinau latele săbii vegetale. Dar ceea ce neliniștea într-adevăr, strecurând un sentiment insuportabil de oroare și dezgust era întinderea aceasta de apă chiftită, abia de-un lat de palmă ridicată deasupra pământului, amestec de fertilitate și putreziciune, cu flori cărnoase și poroase ca animalele vii și cu animale oribile care se ghiceau mișunând în mîlul gros”.

Castelul cu ferestrele înguste, cu mușchiul ruginiu crescut între blocurile de piatră, paznicii bătrâni, roși de malarie, un gușat „cu traista de came lucioasă, căscând ochii cârpiți, rânjiți, dinții galbeni într-un răs grotesc...” adaugă elementele necesare creării atmosferei.

A doua parte a nuvelei concentrează dramatic evenimentele pe o distanță de câteva ore, subordonându-le toate sporirii metodice a neliniștii și spaimei. Interiorul mai întâi: pânzele de păianjen, umezeala, praful verzui așternut pretutindeni, culorile stinse, ușile ce se deschideau singure... În dormitor are foarte vie senzația că dintr-un portret îl priveau ochii verzi ai contesei Aranka; în clipa când îi văzusem verzi, mi-am și spus că nu sunt într-adevăr verzi, ci aurii și negri și viorii în același timp, schimbători și profunzi. Apoi exteriorul. Parcul castelului inundat de ape, văzut de sus, oferă o imagine terifiantă de peisaj halucinant ieșit din alte lumi: „... era doar prelungirea smârcurilor nemărginite pe unde-am venit, cu aceleași ochiuri de apă stătută, cu același humus negru și veninos, umflat de toată fecunditatea putreziciunilor. Copaci de câteva ori seculari înălțau cioturi scrofuloase, brațe ciunge, crăci așchiate. Iar cei căzuți de-a curmezișul potecelor năvălite de apă, arcuind punți scorburoase și diforme, măreau dezordinea și desăvârșirea paragină. Unii erau surpați numai pe jumătate. Se rezemaseră în prăbușire pe crengile celorlalți. Era în plin august și aproape toți nu mai purtau frunze: negri și morți devastau peisajul”.

O plimbare scurtă prin parc în amurg, în mijlocul ceții groase și a fluturilor cu aripi grele și trupuri de omidă încordează nervii asemenea unei coarde de arc. Reîntors în cameră, bea câteva pahare cu vin în vreme ce ochii contesei îl urmăreau „neclintiți, cu o luare aminte ironică și cu începutul acela de surâs mai neliniștitor și viu ca un surâs deplin⁴⁴. Extenuat, deschide fereastra, se urcă în pat și începe să citească: de la primele clipe, am vrut să mă știu prins numai de carte, în lumea ei veche de veacuri și veacuri, căci cartea era al treilea tom din spovedaniile Sfântului Augustin...”. Pe nesimțite, încăperea se umple de ceață și flacăra lumânării se micșorează.

Acum totul e posibil și plauzibil: amețit de aburii vinului, eroul nu mai poate distinge în interiorul plin de ceață contururile reale ale obiectelor. Lucrurile „se estompau vag, îndepărtate, imaterial – numai ochii scânteiau fosforic, ca ochii de topaz ai felinei”. Cu un strigăt sub care se ascunde spaima ridică volumul și-l aruncă în tablou. Lumânarea se stinge și în întunericul „murdar și lăptos” observă ochii fosforescenți aprinzându-se și stingându-se în întuneric, cum într-adevăr lucesc intermitent privirile sălbăticiunilor de noapte”, începe o goană nebună după fantomă într-un spațiu dominat de culori violente: pâclă verzuie, sâmburi de flăcări, lucire gălbuie, „o mie de mii de candelă gălbui, albastre, verzi și roșii”. Uneori, fantasma „se răsuca să mă aștepte. Atunci, cele două lumini fosforice și neclintite păreau luceferii suverani ai constelațiilor dănuitoare de jos. Numai ochii aceștia rămâneau reci, în neclintire, iar toată puzderia luminilor nestatornice din smârcuri alergau din flăcără în flăcără să se epuizeze și să-i facă un covor de licurici împrejur. Smuceam picioarele goale, scufundate în glodul chiftit și mă repezeam. Arătarea se deșira imaterial înainte, trecea prin trunchiurile răsturnate, gonea întovărășită de toate flăcările miasmelor fugind laolaltă cu noi”. Brusc, fantoma se oprește; eroul nu-și poate curma fuga, trece prin imaterialul veșmânt și cade în mâlul

vâscos. După două săptămâni se trezește în spital. La câțiva pași de locul unde se prăbușise, îi explică avocatul, fusese găsit „îmbrăcat și în descompunere” cadavrul contesei Aranka. În subsidiar deci, prozatorul și-a construit nuvela pe o credință populară: sufletul celui neîngropat creștinește nu-și găsește odihnă decât după îndeplinirea ritualului statornicit prin datini. La aceasta se adaugă buna cădere a sfârșitului pe un adânc sentiment de regret și melancolie – biblioteca fusese cumpărată de un anticar din Pesta – efectul estetic fiind considerabil.

În alte nuvele incluse aceluiași ciclu, Cezar Petrescu, atras de introspecție, studiază comportamentul individului dereglat în urma unei întâmplări de cele mai multe ori banale, care-l aruncă într-o lume de spaime și obsesii.

Omul care și-a găsit umbra dezvoltă o asemenea obsesie cu vizibile intenții moralizatoare, dar cu ușoară și adecvată atmosferă fantastică. Noaptea, în drum spre casă, după ce a ținut la cameră un fulminant discurs, Ion Burdea-Niculești ia aminte pentru întâia oară la umbra lui. În timpul somnului trăiește un coșmar: umbra încercase să-și ucidă stăpânul. Însăpăimântat, nu-și mai găsește liniștea; deschide absent o carte, aude, are impresia, un glas cunoscut, și îndată amintirile îl scufundă în trecut. Rememorarea scoate la iveală sub crusta omului de lume un Dinu Păturică mai subțire cu metodele de parvenire potrivite momentului; părăsește fata ce o iubea, pentru alta cu avere, intră în viața politică, face carieră vertiginoasă.

A doua zi, un important discurs este ratat: umbra își parodia stăpânul. Prezența umbrei devine apăsătoare și gândurile omului se întorc involuntar spre sine; deputatul devine propriul său judecător. Pentru prima dată „se cutremură cât e de singur, în răceala de cavou a camerelor vaste. Și întâia oară nu se mai simți tare fiindcă era singur”. Viața publică, partidul, nu-l mai interesează. Acasă îl înfiora singurătatea. Umbra, gândea, urmărea „să-l aducă aici. Să-l ținuiască în fiecare noapte de scaunul de

piele și să-l silească să măsoare toată zădărnicia minciunii pentru care a trăit”.

Prin mijloace artistice superioare lui Jean Bart din *Datorii uitate*. Cezar Petrescu pune de fapt aceeași problemă: datoria intelectualului față de lumea din mijlocul căreia se desprinsese. Nu întâmplător, secretarul deputatului – care sacrificase și el familia și o iubire pentru a face carieră – e îndemnat de autor prin cuvintele eroului: „Lasă ghiozdanul acesta cu hârtii inutile și mergi și săvârșește toate prostiile adorabile ale vârstei dumitale. După aceea numai, dacă mai ai poftă, întoarce-te!”. Din judecător. Ion Burdea devine propriul lui călău: se spânzură. Hotărârea e justificată interior: amintirile, o creangă se clatină, o pasăre de noapte, un strigăt venit din trecut, iar creanga, dorința irezistibilă de somn și la sfârșit gestul irevocabil. Schița e lucrată echilibrat cu excepția episodului de la club lungit peste măsură.

Calități și fisuri identice prezintă *Somnul*. Scrisă la persoana întâia, nuvela este un *monolog*, rostit parcă pe scenă ca în cutare schiță de Cehov. Eroul, tip de om studios, căsătorit, are perspective de a deveni ministru dacă partidul său va lua direcția. Ca pustnicia să nu-i fie interpretată „drept voință de a rămâne mai departe în mândria-i izolare”, își deschide ușile casei. Paginile în care surprinde invazia membrilor partidului în locuință rămân antologice. Tot disprețul congenital al prozatorului se revarsă asupra lumii acesteia mărunte: „Au invadat imediat (...) mânjind covoarele cu tălpi murdare, deplasând obiectele de artă, pipăind cu degetele asudate, răsturnând lucrurile și rânduiala de până atunci, comentând cu glas tare valoarea tablourilor din pereți, lepădând mucurile de țigări pe marginea meselor de lemn rar, scormonind totul cu indiscreția agenților de impunere...” Nu odată, de sub gravitatea relatării, faptele își scot la lumină latura lor comică.

Criza politică se prelungește și nemulțumirile eroului se strâng amenințător. Îl enervau mai cu seamă ochii

bărbaților ce-i urmăreau soția. Într-o noapte îi surprinde pe buze înflorind un zâmbet: „Cu mâna goală, își făcu pavăză ochilor din brațul rotund, și suspină prin somn – suspinul acela al femeilor când se încovoiaie pe spate, să cadă, în încheștarea îmbrățișărilor”. Înduioșat, o sărută. Cordelia se trezește, mărturisind a fi visat „odios, stupid”, cum o săruta Bibi Glogoveanu. Contrastul dintre surâs și mărturisire determină comportarea ulterioară a personajului. Toată nuvela e clădită pe această obsesie și observația asupra bărbatului gelos amintește în embrion pe Camil Petrescu din *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, însă fără dramatismul acestuia. La Cezar Petrescu scenele comice succed celor tragice și de acum încolo comportarea eroului o privim cu un zâmbet. Partidul vine la putere, va fi ministru, dar chiar în ziua aceea îl pălmuește pe Glogoveanu, fiindcă, văzându-l, își închipuie cum îi strângea în brațe soția.

Evident, scandal, carieră ratată. Părăsește țara. În zadar schimbă mereu localitățile. Pretutindeni Cordelia se visează îmbrățișată de diverși indivizi. Fără îndoială instincte sexuale refulate și explicația soțului dezvăluie o realitate: „... lumea aceea perfidă și mârșavă a somnului mi-o smulgea pe Cordelia, fiindcă îi dădea ceea ce nu știusem să-i dau eu”. Și sfârșește prin a o ucide.

Nu altfel este gândită *Simfonia fantastică*. Pe o bună parte a conflictului ne întâmpină un epic pur, curățat de digresiuni și din nou e vizibilă grija pusă în echilibrarea compozițională, în utilizarea eficientă a fiecărui amănunt.

În pauza unui concert la Ateneu, profesorul universitar Grigore Stolnicu ascultă involuntardiscuția unor tineri despre o pereche ce intrase în sală: amicul soției făcuse pariu că îl va determina pe soț, consilier la Casație, să-și radă barba. Enervat nu înțelegea muzica; se slujise de o enciclopedie din care citează abundant și prozatorul explicând structura *Simfoniei fantastice* de Berlioz, Grigore Stolnicu simte impulsul de a omorî musca ce se plimba pe chelia domnului din față. Însăpăimântat la

gândul că ar putea-o strivi cu adevărat, părăsește sala. Două întâmplări identice îi vin în minte, în timp ce simțea cum „ceva necunoscut, insinuant, rău și inexplicabil se strecura în viața lui”. Îngrijorat, solicită sfatul unui medic. Consultul e o parodie, lectorul nebănuind că asistă la începutul unei tragedii. Grigore Stolnicu nu urmează decât o parte din prescripțiile medicului: se plimbă două ceasuri pe jos și observă că are poftă de mâncare și muncă. În Ajunul Crăciunului se hotărăște să plece pentru trei săptămâni în străinătate. La agenția de bilete îl întâlnește pe consilierul de la Casație cu barba rasă și nu-și poate înăbuși revolta „gândind la fantele pomădat din fundul lojei, care, așadar, câștigase pariul și gândind la femeia în verde, complicea cu ochii serafici”.

Nu sfârși bine gândul, când își zări, uluit, soția mergând „afectat cum pășește ea întotdeauna pe stradă”, alături de asistentul său de la Universitate. De obicei „timid și tăcut”, asistentul spunea ceva „foarte vesel” deoarece amândoi râdeau. Privindu-i, își amintea „precis că Nerone Crețeanu care e invitat de două ori pe săptămână, joia și duminica, la dâșii la dejun, s-a scuzat că săptămâna aceasta va lipsi, fiindcă odată cu vacanța trebuie să plece în familie, în Prahova”; pe de altă parte, Amalia se plânsese „că nu se simțea bine și că nu va ieși din casă”. Iar acum, amândoi „sunt pe stradă și râd, cu o familiaritate și o voie bună scandaloasă, pe care n-au arătat-o niciodată în fața lui, a soțului”. Pe subconștientul personajului se grefează o feroce gelozie, plauzibil justificată, dar fără obiect: soția, cu adevărat bolnavă de ftizie moare și Grigore Stolnicu înnebunește. Capitolele finale își pierd interesul, faptele fiind înlocuite cu comentarii ce sufocă pulsul emoțional. Dacă prozatorul avea tăria să renunțe la ele, *Simfonia fantastică* ar fi devenit o excelentă nuvelă. Însă la mijloc este și influența climatului literar al epocii: editorii, cititorii „cereau” romane.

ION BĂLU

TABEL CRONOLOGIC

1892 1 decembrie. Se naște la Hodora-Cotnari, județul Iași, Cezar Petrescu, fiul lui Dimitrie D. Petrescu, inginer agronom, și al Olgăi, născută Comoniță, descendentă a unei vechi familii de boieri din jud. Neamț.

1899 - 1901 Face acasă în particular primii doi ani de școală.

1901 - 1903 Următoarele două clase primare le face la Roman. Este atras de lectură, dar și de desen.

1907 Elev la Iași, debutează în „Semănătorul”.

1911 Își ia bacalaureatul la Iași.

1915 Devine licențiat al Facultății de Drept din Iași.

1918 Părăsește Iașul, mutându-se la București. Își începe cariera de gazetar la ziarele „Adevărul”, „Dimineața”, „Țară Nouă”.

1919 Co-director al revistei social-politice „Hiena”, alături de Pamfil Șeicaru.

1921 Se stabilește la Cluj unde întemeiază, alături de Lucian Blaga, Adrian Maniu și Gib Mihăescu, revista „Gândirea”, pe care o va conduce timp de trei ani.

1922 Debutează editorial cu volumul *Scrisorile unui răzeș*, care apare la Ed. „Cultura Națională”, București.

1924 Se întoarce la București. Redactor la „Neamul românesc”, și, în același an, fondator al ziarului „Cuvântul”.

1925 Călătorește în Franța și Italia.

1926 Apare volumul de nuvele *Omul din vis*, Ed. Ramuri, Craiova, care prefigurează „fantasticul interior”.

1927 Publică prima parte din romanul *întunecare*; în anul următor va apărea romanul integral.

1928 Volumul de nuvele *Omul care și-a găsit umbra* apare la Ed. „Cartea românească”.

Este ales deputat. Fondează ziarul „Curentul”.

1929 Romanul *Simfonia fantastică*.

Volumul de nuvele *Aranca, Știma lacurilor*.

1930 Romanul *Calea Victoriei*.
Romanul *Comoara regelui Dromichet*.
Romanul *La Paradis General*.
1931 Romanul *Baletul mecanic*.
Laureat al Premiului Național de literatură.
1932 Romanul pentru copii *Frani, ursul polar*.
Romanul *Creta Garbo*.
Romanul *Plecat fără adresă*.
1933 Romanul *Floare de agave*.
Romanul *Nepoata hatmanului Toma*.
1934 Romanul *Duminica orbului*.
Romanul *Luceafărul*.
1935 Romanul *Apostol*.
1936 Romanul *Cheia visurilor*.
1937 Se stabilește la Bușteni, unde se retrage pentru a scrie.
1938 Director al ziarului „România”.
Romanul *Ochii strigoiului*.
Director al revistei „România literară”.
1942 Romanul *Carlton*.
1945 Romanul *Adăpostul Sobolia*.
1946 Publică *Neghiniță*, povestire pentru copii.
1956 Este ales membru al Academiei Române.
1957 Volumul de însemnări *Mărturiile unui scriitor*.
1961 Cezar Petrescu moare la București, în dimineața zilei de 9 martie.

ADEVĂRATA MOARTE A LUI GUYNEMER

Omul nu mă simțise apropiindu-mă.

Era cu toată atenția magnetizată în altă parte. Am ridicat ochii după privirea lui spre cer. Și l-am înțeles îndată, respectându-i lacoma încordare care-i crispase obrazul palid-verzui și-i aprinsese scânteieri fosforice în pupile.

Acolo, în adâncul înalt al văzduhului, cu albastrul

glacial și calm, se desfășură o rapidă dramă a singurătăților. Mută și îndeobște fără spectatori.

Un șoim ager și de nebunească neînfricare se încumetase să atace unul din acei vulturi uriași, care au inspirat dintotdeauna muritorilor de rând un fel de religioasă admirație pentru zborul de superbi monarhi ai altitudinilor. Lupta se anunța deznădăduită și inegală. Cu zvâcniri repezi de acrobat aerian, șoimul se înălța căutând loc vulnerabil de ochire. Cobora glonț. Lovea repetat cu pliscul în creștet. Se clătina o clipă amețit de învăluirea puternică a aripilor adverse, când vulturul vâslea spre el înfășurându-l. Luneca din prinsoare, rotea o piruetă și revenea sprinten, ca un rețiar întărâtând mânia greoaie și surprinsă a gladiatorului.

De jos, înțelegeam primejdia, tactica și de unde nu mai putea veni salvarea.

Atâta vreme cât șoimul se va păstra deasupra, stăpânea el inițiativa luptei. Când ostenit, va fi silit să descindă, îi vedeam pierzania. Vulturul căzând asupra-i cu resortul neîndurat al ghearelor și cu toată greutatea, potopindu-l stârv la pământ. Intru acest sfârșit, vulturul îl atrăgea încet, tot mai sus, spre domnia atotputerniciei lui, înălțându-se acolo unde aripile scurte și respirația nervoasă a șoimului n-aveau cum să reziste îndelung. Șoimul înțețea loviturile de plisc și încerca să-i taie ascensiunea lentă dar sigură, care însemna pentru el, inevitabil, pieirea.

Câteodată, în încleștare, făceau un singur ghem zburător și spasmodic.

Credeam că răpitoarea gigantă l-a capturat și-l sugrumă în cângile curbe, sfâșiindu-i pieptul și deșertându-i vinele.

Pe urmă se despărțeau. Însă nu era sfârșitul.

Din smocul de pene și fulgi plutind în legănare leneșă, șoimul săgeta scurt, se răsucea într-un drăcesc *looping-loop* lovea din flanc și se eschiva în zigzaguri; iar vulturul, cu o scuturare abia mai nerăbdătoare de aripi,

continua să urce afundul străveziu de cleștar, cu încetineala metodică și calmă a victoriei dinainte știută.

Atunci, cu ochii oboșiți de lumină și cu vinele gâtului amorțite, mi-am întors privirea îndărăt spre pământ, la omul care nu mă simțise venind lângă el.

Și mi-am mărturisit în același moment că spectacolul de jos era cel puțin tot atât de pasionant ca acel din văzduhuri.

Omul participa fascinat la toate zvâcnelile luptei. Ochii lui fulgerau crunt, se aprindeau de bucurie și se întunecau de teamă; pumnii se încleștau cu unghiile înfipite în palmă; dinții scrâșneau, iar respirația, pe rând, se îneca și scăpa șuierătoare.

Am înțeles că și el dorea cu tot sufletul biruința soimului.

Tremura pentru dânsul și ar fi aplaudat, ar fi urlat cuvinte de îmbărbătare și chiote de aprobare, ca publicul matchurilor, frenetic și redat barbariei primitive, de câte ori „campionul lui” cucerește o parcelă din victoria decisivă.

Acum nu-mi mai puteam ridica ochii spre cer. Eram eu cel magnetizat – și magnetizat de figura dureros torturată, în care citeam toate peripețiile bătăliei aeriene, într-o identificare împinsă la paroxism.

Doamne! îmi tresări deodată în amintire. Din ce ceață se lămurea? Unde văzusem oare ochii aceștia, privirea aceasta teribilă, electrizată de fluidul războinic, asemeni acelei înfățișări înfricoșătoare a lui Alexandru cel Mare Macedoneanul, când încăleca pentru luptă, după cum îl zugeră vise odinioară bătrânul Plutarh? Cine era omul acesta? Cine erau necunoscuții aceștia; el și femeia din chilie, exilați în văgăunile munților, la trei poște de cea mai apropiată suflare omenească?

N-am avut însă răgaz să dau ascultare întrebărilor din nou revenite. Căci figura necunoscutului, după chinuitoarea contracție, deodată se destinse într-o eliberare și mâinile deșirate s-au întins spre cer, ca și cum

ar fi voit să îmbrățișeze în recunoscător extaz, nemărginitul spațiilor. După elanul acesta și irupția triumfului din ochii de fosfor, am știut dinainte de partea cui se hotărâse izbânda.

Dacă am răsucit privirea spre cer, fu numai ca să mă încredințez într-adevăr, cât de puțin mă înșelasem.

Vulturul cobora repede în diagonală, cu fâlfâiri ciunge de aripi, spre meterezele munților vineți. Șoimul îl fugărea de-aproape, strângându-l în spirale scurte, lovindu-l înverșunat cu pliscul, smulgându-i fulgii și istovindu-și adversarul în sacadate și tot mai grăbite asalturi. Retragerea deveni capitulare desăvârșită. Ghiceam panica victimei, după zborul dezordonat, mai încercând cu o ultimă avântare să se înalțe, și brusc, prăvălindu-se cu aripile strânse. Au dispărut amândoi, îi înghițiră văgăunile negre. Duelul mai continua poate, undeva, nevăzut și crunt, într-o arenă neștiută de granit, până la agonia în spasmuri a pajurii rostogolită din superbia despotică a văzduhurilor și aruncată hoit pentru viermi, de acel temerar condotier către care mersese instinctiv toată simpatia noastră.

Cerul rămase gol, profund și impasibil.

Ideal câmp de bătălie, întotdeauna pur, niciodată spurcat de putreziciunea cadavrelor.

Da. Cerul rămase nefiresc de gol, adânc și impasibil.

Abia în această tăcere pustie, când vraja fu ruptă și când ochii nu mai avură ce urmări în vidul albastru, omul se întoarse și mă văzu.

Nicio tresărire. Totul era din nou, în obrazul acela mort, pietrificat, nepătruns. Privirea coagulată. Trăsăturile de-o cadaverică neclintire. Buzele albe, uscate. Și omul întreg, ghemuit, cu mâinile descărnate crucificate pe piept, ca și cum l-ar fi zgribulit un frig iremediabil ori s-ar contracta să ocupe cât mai puțin, mai mizer și mai invizibil loc spațiului.

— Minunată lecție de atac aerian! am vorbit într-o doară, ca să rostesc ceva și să risipesc stinghereala dintre

noi. Un aviator oricât de încercat, un as chiar, ar fi avut ce învăța din acest spectacol. Unic exemplar de curaj și de agerime, șoimul!

Omul mă privi numai o clipă, cercetător. Cu o bănuială - mi s-a părut.

Dar a fost fără îndoială o părere și altceva nimic.

Ochii căutau acum în altă parte. Poate în stâncile sure, care ne împresurau ca ziduri inexpugnabile de temniță. Sau, poate, nici nu vedeau nimic. De astă-noapte, de când am poposit rătăcit aci, târându-mi piciorul scrântit și instalându-mă oarecum silnic în adăpostul necunoscuților cu chilia lor din stâncă, omul acesta bizar mi s-a părut că nu privește ca ceilalți oameni. Ochii trec absenți dincolo de obstacolul materiei. Văd în nevăzut sau urmăresc numai o halucinantă vedenie lăuntrică.

Singura dată când lumea exterioară i-a trezit un interes - și încă până la chinuirea cea mai nebunească - a fost adineauri, în lupta care-a golit cerul. Nici nu-l recunoșteam pe cel de atunci, în acesta de acum. Nimic din convulsia trăsăturilor, din sclipetul focos al ochilor, din gestul extatic de libertate al celui alt, nu supraviețuiau în acesta. În spectrul acesta.

Am mers alături. Eu șchiopătând. El zgribulit.

Toamna era târzie și rece. Soarele revărsa o lumină palidă, melancolică și epuizată de calorii. Sfârșit de anotimp, când ultimele flori cu oflitele frunți înclinate pe piept, își fac rugăciunea de moarte.

Tăcerea acestor pustii și înalte locuri, prăvălare de stânci încremenite după un cataclism geologic, sărace în vegetație și fără suflare de vietate - ne înfășură grandioasă, dar apăsătoare. Era greu să admiți că undeva veacul continuă, cu tumultuoasa rumoare a orașelor, cu trepidație sonoră de uzine, cu porturi în care-au ancorat pacheboturi fluturând toate drapelele lumii, cu ediții de ziar strigate în toate idiomele noroadelor, cu revoluții și festivități, semafoare și stații de telegrafie fără fir, tripouri și hipodromuri, cu sute de catastrofe și splendide plaje,

unde se soresc, în nisipul cald, răsfățații celor cinci continente și somnolează, în confortabile leagăne de trestie împletite, femeii ostenite de a nu fi făcut niciodată nimic... Viziunea aceasta sincronică a fiecărei clipe din acest veac, spectacol în care se amestecă irizând ca într-o oglindă cu mii de fațete, rasele și peisajele, voluptățile și suferințele, risipite într-o mie de mii de orașe, de golfuri, de șesuri, de podgorii, de fiorduri, de sate, de sanatorii și de cazinouri, de piețe și de coline fertile, de uzine, de șantiere, de mine, de școli, de laboratoare, de ferme, policlinici, spitale; fugitivele aceste imagini diverse și totuși simultane, despărțite de zeci de mii de kilometri și totuși prezente; conștiința aceasta a vastului furnicar planetar, care mi s-a părut întotdeauna una din cele mai miraculoase achiziții ale veacului, devenea deodată absurdă și ireală. Aici era numai o fortăreață de blocuri granitice, care zăvorau intrarea și ieșirea spre veac.

Iar realitatea lumii de dincolo se înnegură ca niciodată îndoielnică.

Fără voie am strecurat o privire furișă spre culoarul strâmt pe unde străbătusem din această lume, acum atât de îndepărtată, încât își pierduse certitudinea ființei.

Mă temeam, parcă, să nu descopăr intrarea viclean astupată, de-o stâncă, asemeni porților cu resort tainic, închise să mă rețină în captivitate eternă, ca în legendele cu peșteri de zmei, care mi-au înfricoșat copilăria. Netrebnică spaimă! Dovedind cât de repede se clătinase de ieri, lângă acești oameni, cumpătul lucid care delimitează realul de ireal, posibilul de imposibil.

Calea era, firește, liberă. Nimic nu se schimbase. Nicio trapă nu jucase în încheieturi secrete. Captivii de aici nu erau încercuiți cu ziduri materiale. Erau numai prizonierii cine știe căror invizibile și nesfarâmate cătușe.

În prag ne-am oprit. Înăuntru se auzea femeia.

Îndată tăcu. Ne simțise apropiindu-ne.

— Georges! chemă glasul mat.

— Mă scuzi un moment? își ceru iertare omul. Ia loc,

te rog... îmi indică o bancă scobită în piatră. Am gângăvit nu știu ce întortocheată și politicoasă mulțumită.

Erau nefirești și aceste exagerate formule convenționale, în decorul de față turmentat și ciclopic, între oamenii aceștia care din cine știe ce tainică pricină evadaseră din civilizație, și conservau din ea tocmai deșertăciunea reverențelor celor mai desuete.

O asemenea impresie de neliniștitor, absurd m-a încercat numai acum câțiva ani, când vizitam un azil de foști oameni; nebuni, maniaci și paranoici.

Se afla acolo o femeie a cărei frumusețe fusese celebră și acum își sfâșia cămașa, să se plimbe goală, zbârcită, cu sânii vineți, pleoștiți și cu pletele sure despletite, urlând animalic după gratii. Se afla și unul din cei mai inteligenți și mai subtili cărturari ai timpurilor, care răsturnase cândva cu mintea-i scăpărătoare principii ce păreau indestructibile, pulverizate de logica lui de oțel și care acum, cinchit și hidos, scurma pământul cu unghiile și mânca țărână cu pumnii plini. Dar între toți, mă înflorase, cu deosebire, un pașnic grup de regi, de imperatori, papi și președinți de republică, discutând între dânșii cu cea mai ceremonioasă gravitate și gratulându-se reciproc cu cele mai serenissime titluri protocolare.

Aceia nu mai păreau nebuni.

Odată acceptând titlurile pe care și le atribuiau singuri, nimic din ideile, din întrebările și logica conversației lor cuminți nu suna mai nebunesc decât conclavul unor adevărați regi, imperatori, papi și președinți de republică, autentici prin așa-zisa grație divină sau prin așa-zisa voință națională a popoarelor... Am fugit, fiindcă numai nebunia lor blândă și inofensivă, între atâția alți demenți furioși, izbutea să clatine contagios șubredul discernământ între ceea ce este realitate și ce e nălucire, ceea ce este și ce ar putea fi. Lunecușul chema ispititor. Un singur pas, un nesimțit pas, o subțire despicătură în armătura cumineniei de om teafăr, și erai furat să accepți dulcea lor nebunie din atât de puțin

nebunescul lor sobor, întrucât regii, împărații, președinții de republică și toată suita lor, cu toate protocoalele și ceremoniile lor, erau mai teferi la minte decât nebunii ospiciilor? Atât doar, că nebunia celor din aziluri era inofensivă; pe când sminteala celorlalți, cu ale lor fapte, alianțe, ambiții, războaie, o plăteau noroadele cu sânge și lacrimi și milioane de morți. Atunci, când am ieșit din ospiciu, mi se clătinase și mie cugetul, neștiind să mai fac deosebirea răspicată între real și ireal; între nebunii dinlăuntru și cei din afară, de dincolo de ziduri, care încă mai și cârmuiau lumea.

De aseară, de când căzusem între acești schimnici ai deșertului de piatră, retrăiam aceeași neîncredere în propria-mi luciditate și aceeași teamă de mine însumi. Se insinua perfid, ca începutul de panică treptată care paralizează brațele celui mai sigur de el înotător când, sub apa calmă și de amăgitoare inerție, simte o altă apă vie, frământată de curenți încropiți și reci, târându-l și absorbindu-l, în ventuza unui aspirator. Tot ce vedeam de aseară încoace era atât de în afară de firesc!

Mi se pare că n-am spus...

Mă rătăcisem de ceilalți tovarăși, abia înaintam târând piciorul răsucit din încheietură. La ecoul altor pași m-am oprit rezemat de un perete de piatră, să aștept. Singurătatea te îndeamnă, ca fiarele codrului, să pândești la cel mai mic sunet, bănuitor. Se apropia, coborând pridvorul. Oprindu-se și iar pornind.

Omul vorbea și gesticula singur!

Primul gând, când auzisem pașii scrâșnind pe piatră, a fost că-mi va ieși în cale vreun pădurar, vreun cioban, poate un dezertor, un fugar, un evadat scos de sub scutul legilor celor de departe, de la câmpuri, unde există legi și la fiecare pas veghează neîndurații lor paznici.

Dar omul acesta vorbea singur!

Un pădurar, un cioban, un dezertor ori un proscris al legilor nu vorbesc singuri. Cântă, pândesc, tac sau hălăduiesc. Mi-am încordat auzul. Întâi n-am înțeles. Era

atât de neașteptat, nu ceea ce rostea, ci limba în care vorbea cu pustiul.

— *Sacre pays de malheur! Sacre, sacre pays de malheur*¹ /

I-am răsarit brusc de după ușorul de stâncă.

Gestul dușman cu care blestema dezolarea acestui ținut steril căzu ca brațul unei fantoșe cu ața ruptă. Omul amuți cu ochii dilatați în orbite. Dacă i-ar fi ieșit în cale o apocaliptică reptilă antediluviană, încă n-ar fi încremenit în mai mare stupoare. Un instinctiv reflex de fereală, de retragere – mâna căutând o armă de apărare, absentă. Ne-am măsurat reciproc, fără prietenie. Examenul ne-a descoperit însă deopotrivă de inofensivi.

Străbunul preistoric din noi, pitecantropul peșterilor, o clipă deșteptat și gata de încăierare, ațipi iarăși, făcând loc drumeților pașnici care eram.

I-am poftit bună ziua. Și, arătându-i piciorul invalid, l-am întrebat încotro se află cel mai apropiat adăpost omenesc, lămurind că locurile îmi sunt cu desăvârșire străine. Bineînțeles, acestea toate, cum era firesc, în graiul băștinaș al acestui înalt ținut carpatic, de unde au pornit cândva spre șesuri, pe urma bourului din stema țării, ceata descălecătorilor.

Omul privi și ascultă inert. Tot așa cum aș fi vorbit unui surd și aș fi așteptat răspunsul de la un mut.

Am repetat întrebarea în limba în care îl auzisem blestemând.

Aceasta era.

De abia perceptibila tresărire îndată biruită, am văzut că, de astă dată, a înțeles. Dar răspunsul nu veni decât târziu, după o ezitare.

Politicos și distant, în cel mai perfect idiom de pe *Boulevard des Italiennes*, necunoscutul mă informa că locaș omenesc nu se află cale de trei poște. Până acolo niciun drum: poteci doar, călcate de fiarele codrilor. Munți, văi și

¹ Blestemat loc nenorocit! Blestemat, blestemat loc nenorocit! (fr.).

iar munți...

Am privit consternat piciorul dureros sprijinit în pământ.

Îmi urmări privirea, îmi înțelese gândul, dar nu dădu niciun semn. Atunci i-am observat întâia oară nefiresca împietrire din obrazul scheletic. Pielea verzuie pe oasele scofâlcite, privirea sleită, buzele uscate, de iască. Și hainele ciudate; vestonul uzat de piele, care fusese cândva negru, încălțăminte incalificabilă, între opincă și sandală, pantaloni bufanți, de călărie sau de uniformă militară, din acea inuzabilă țesătură mai tare ca pielea, și în loc de ciorapi, obiele de pânză. Costum și aspect de famelic vagabond: resturi eteroclite dintr-un pretențios – mi s-a părut – echipament sportiv, cum se pot vedea la cerșetorii cartierelor marginase de porturi, după o razie polițienească de noapte. Dar capul descoperit, lăsând liber în suflarea vântului părul aproape alb, lipsa unui toiag și a unei desage, indica îndestul că vagabondul sălășluiește undeva pe aproape, și că nu e un trecător întâmplător. Era un localnic al acelor rătăcării, ieșit de lângă coliba ascunsă după cine știe ce vecin umăr de munte.

Tăceam cu insistență, așteptând un cuvânt de ospitalitate.

Omul, ignorându-mi cu nepăsare voită prezența, se uită peste capul meu, spre cerul învăpăiat al amurgului. Acolo, cele din urmă rândunele întârziate păreau că izbesc în bolta de cleștar trandafiriu, cu încăpățânarea viespilor când vor să treacă prin geam.

Nu mai aveam ce aștepta.

Nici nu știam cum să-mi hotărâsc purtarea față de un asemenea om. Aspectul dovedea ultima treaptă a declasării; în schimb, glaciala politețe cu care mă alunga, dovedea o rafinată și impertinentă bună creștere, distonând întru totul cu decrepitudinea vestimentară și cu sălbăticia rătăcăniilor stâncoase din juru-ne. Am ales ceea ce socoteam o soluție malițioasă. Cu resemnare exagerată

de martir, ca să provoc compasiunea, am schițat gestul unei hotărâri deznădăjduite și mi-am luat ziua bună, cerând iertare că i-am tulburat liniștea unei atât de solitare plimbări.

Mi-a răspuns pe același ton.

Un martor invizibil ne-ar fi crezut într-adevăr clienții unui ospiciu, asistând aici, în deșerticul decor granitic, cum ne întreceam în ascuțite încrucișări de amabilități distante, ca doi consumatori de pe terasa unei cafenele din mai sus-amintitul bulevard parizian; cerându-și scuze după ce au asaltat același unic scaun, la ceasul crepuscular de supraaglomerare, când cameloții strigă a patra ediție din *L'Intran, La Liberté* și *Paris-Soir*.

Am pornit fără grabă, cum se cuvine la drum lung, spre văgăunile unde îmi arătase cu mâna întinsă direcția până la cel mai apropiat adăpost, dincolo de munți, de văi și iar de piscuri.

Târâm, cu ipocrită și exagerată suferință, piciorul.

Nădăjduiam să îmblânzesc, astfel, nepăsarea necunoscutului. Căci mai mult decât durerea, mă atrăgea îndărăt acum, enigma acestui străin. Îi simțeam privirea urmărindu-mă. Bănuiam și lupta-i lăuntrică, îmi spuneam că în orice caz, dacă nu-l înduioșează suferința unui seamăn, va înfrânge, până la sfârșit mai tare, irezistibila ispită de a sporovăi câteva ceasuri, poate câteva zile, cu un providențial mesager al lumii civilizate.

Nu-l cunoșteam încă. Îl judecam după mine.

Apelul din urmă întârzia. Iar noaptea cobora repede.

Înainte de a mă depărta dincolo de zidul stâncilor, am întors ochii. Omul se afla neclintit. Stană de piatră între pietre. Nu-mi rămânea nicio speranță. Se dovedea el mai tare. Nimic n-avea să-l miște de acolo. Și, de-a lungul spinării, mă strânse un fior, la gândul nopții ce mă aștepta într-un găvan de munte; la gândul drumului de a doua zi, cățărat pe povârnișuri, fără o coajă de pâine, fără o călăuză, cu glezna săgetată de sârme de foc.

— Afurisit individ! căinoasă inimă de piatră! *Sacre*

pays de malheur!...

Acum eu vorbeam și gesticulam singur...

M-a întrerupt din bombăniurile de unul singur, ajungându-mă din urmă, când nu-l mai așteptam. Gâfâia. Cu mâna descărnată își apăsa pieptul, se opri să-și adune respirația întretăiată, ca să poată vorbi.

Cedase - îmi mărturisi - unei porniri mai tari ca el. Omeneste explicabilă și poate vrednică de laudă, dar, din punctul lui de vedere, absurdă... Totul îl obliga să mă lase să plec. Ba chiar să mă depărteze cât mai neîntârziat. El nu se afla doar aici pentru a primi oaspeți... Se izgonise în acest singuratic refugiu, fiindcă întâmplări care nu mă pot interesa l-au îndemnat să rupă pentru totdeauna orice legătură cu lumea. De îndelungă vreme nimeni nu-l tulburase... Iar acum alerga singur după cel dintâi om, care îi violase nepoftit, retragerea. Își dă seama că va regreta amar mâine. Dar mă considera un gentilom, după puținele cuvinte schimbate adineauri. Îmi oferea, așadar, ospitalitatea cu o singură rugămintă. Să nu-l întreb nimic. Să nu iscodesc nimic. Când voi pleca să uit drumul pe unde am venit. Să-i uit existența. Nu era cine știe ce supraomenesc sacrificiu. Pentru lumea de unde veneam și la care aveam să mă întorc peste câteva zile, existența lui de aici e de tot atât de infimă importanță, ca prezența unui vierme într-un măr. Pe când pentru el, lumea aceea!...

Nu-și isprăvi gândul.

Poate nu găsea cuvântul cel mai potrivit sau poate orice cuvânt omenesc îi părea prea neputincios și uzat. În întunecarea repede nu-i mai vedeam fața. Dar, din suspensia glasului surd, am putut să înțeleg că într-adevăr lumea aceea de unde se exilase însemna acum pentru dânsul ceva plin de groază și de oroare.

Când își reluă firul spuselor, cu aceeași voce egală, amorfă, dinadins lipsită de accente patetice, fu ca să adauge că, în dorința oarecum dezordonată, să-mi anunțe o hotărâre pentru el atât de bruscă, nu se rostise cum trebuia. A pomenit numai despre existența lui. Și voise să

spună: „*Despre existența lor*”. A lui și a tovarăsei sale, fiindcă se aflau doi.

Pe urmă tăcu.

Așteptă.

În înnoptarea albastră și densă, în zadar căutam să-i descifrez obrazul, pe care după glas, îl știam devastat. Îi simțeam numai ochii sfredelindu-mă întrebător.

I-am prins mâna inertă. Am scuturat-o bărbătește. I-am jurat să primesc legământul și să nu-l calc sub niciun cuvânt.

Mărturisesc că, în aceeași clipă, am și gândit că-mi iau un legământ ușor, de care mă va desface el singur. Se temea să nu-l întreb? Să nu-l iscodesc? Dar n-aveam de ce să-l întreb. N-ar fi folosit aceasta decât să-l închid mai precaut și mai ostil, în crusta lui. Fiindcă știam din proprie experiență că nimic nu pecetluiește o confesiune care e gata să expire pe buze, ca nerăbdarea imprudentă a copiilor când deschid florile înainte de vreme. În loc de miracolul violat cu de-a sila, acești copii – ca o pedeapsă a nerăbdării – descopăr mai întotdeauna, în interiorul pângărit de degete, un biet pistil, crud și inform ca o larvă.

O confesiune nu vine decât când i-a sunat ceasul.

Bărbierul regelui Midas, supus poate celor mai crunte cazne, n-ar fi mărturisit călăilor înfricoșătoarea taină că stăpânul său poartă urechi de măgar. A spus însă singur, când nu-l întreba nimeni și tocmai fiindcă nu-l întrebaser nimeni; a spus-o urechii scobită în pământ, de unde au răsărit mai apoi trestiile cu al lor foșnet trădatnic.

Așa judecasem. Iar împotriva așteptării, această spovedanie întârzia.

De aseară, nici omul, nici femeia, ferecați în ermetica lor taină, nu-mi serviseră decât întrebări și răspunsuri vătuite în formule de politețe. Îmi fu dat, astfel, să experimentez întâia oară cât de subtilă armă de disimulare poate însemna această perfectă politețe, înțelegem, în sfârșit, cum neamurile cele mai secrete ale lumii, noroadale Asiei, dezarmează îndeobște violența cea mai

provocatoare a cuceritorilor și ispitirile lor cele mai viclene, răspunzând cu aceeași egală, savantă și complicată ceremonie, care lasă timp gândului să rămână mereu tănuț și treaz, în defensivă. Hotărât, acești Robinsoni ai munților, oricine vor fi fost în cealaltă viață a lor – criminali, eroi, ori numai victime – nu erau plămădiți dintr-o humă de rând. Oricum va fi fost taina care i-a adus aici – sublimă sau odioasă – știa să și-o apere cu armele lumii din care veniseră.

— Un masaj cu această decoctiune de ierburi, cred că va putea înlocui în lipsă, alt medicament... Elsa pretinde că e un leac suveran, scumpe domn.

M-am ridicat de pe banca de piatră, înclinându-mă cu respectuoasă recunoștință, necunoscutei.

Omul așeză, pe marginea lespezii, o ulcică de lut, din care se răsfirau aburi cu o aromă dulce-amăruie. Femeia lămură, folosind în chipul cel mai firesc o autoritate severă și proteguitoare în același timp, de mult încercată și expertă infirmieră.

— O fricțiune de un sfert de oră. Apoi, cu restul lichidului, o compresă. Măine, articulația va fi degajată, și poimăine, îndeșul de... îndeșul de...

— ... îndeșul de restabilită ca să suporte un drum de trei poște! M-am grăbit să trag concluzia, cu un surâs stupid, când am crezut că înțeleg sensul pauzei.

— Domnule, mă readuse femeia la realitatea cuviinței ce-i datoram, n-am voit să spun aceasta. Ești oaspetele nostru, stimată domnule, dacă mizeria de aici poate oferi cuiva ceea ce se numește ospitalitate. Nu vei pleca, odată ce ai acceptat-o, decât atunci când vei fi cu desăvârșire valid. Mi se pare că Georges a stabilit lucrul acesta îndeșul de lămurit cu dumneata...

Am simțit că roșesc sub asprimea usturătoare a lecției.

Dacă omul mă primise acolo, călcându-și voința, cum mi-a mărturisit, femeia mă acceptase încă mai în silnicie. Cum nu contenea să mi-o arate mereu. Îmi oferise un

medicament. Era singurul mijloc să se dezbare mai repede de prezența mea, fără să calce orânduielele bunei ospitalități. Atât și nimic mai mult.

Totuși, astăzi dimineață, când apăruse în haină mai îngrijită, cu părul de culoarea caldă a spicului, adunat mai strâns la ceafa și cu unghiile netezite, am crezut o clipă, după aceste semne de cochetărie feminine, că voi găsi o aliată cu voința șovăitoare. Dar încă o dată mă înșelasem.

Omul era numai rece, enigmatic și absent; concentrat în gândurile care-l ținutau veșnic aiurea. Femeia era de o autoritate poruncitoare și de o ostilitate inflexibilă, ca lama zbârnăită de oțel. Nici de astă dată nu i-am putut suporta privirea cenușie și dură.

Vorbi, fără nicio prietenie:

— Am prescris nemișcarea, onorate oaspe, ca să nu obosești articulația. Dumneata n-ai ascultat. Ai plecat să ne cercetezi domeniul. Dacă întreprinzi o anchetă pentru a controla mijloacele de evaziune de aici, te previn că te ostenești de prisos. Nici nu intră cine vrea; nici nu rămâne cine vrea, scumpul meu domn. Și nici nu pleacă cine vrea și când vrea.

— N-am vrut să evaderez, doamnă! am cercat să întorc dojana în glumă. M-am predat; *kaput!* Și nu plec decât atunci când voi primi ordinul de eliberare.

Privirea femeii îmi răspunse în locul vorbelor, dreaptă și rece, ca o lance. Ea nu accepta tonul acesta.

De aceea am explicat adevărata pricină părăsind definitiv intențiile glumețe:

— M-am depărtat numai câțiva pași... Pe urmă, am întârziat. Reținut de un spectacol rar pentru mine care vin de la câmp și de la prozaicele noastre desfătări urbane. O luptă între un șoim și un vultur... Poate să confirme și... și... (nu găseam cuvântul) și „domnul”, că era un spectacol într-adevăr pasionant.

— Georges! se întoarse femeia cât era de înaltă și superbă, încât veșmântul simplu și sărac de ermită a munților păru o mantie princiară. Te-am rugat a nu știu

câta oară, *mon anii*, să înceteze oroarea aceasta! Sunt sigură că iar i-ai dat drumul la *Vieux Charles*.

Ca să se convingă, făcu numai câțiva pași, până la cușca înaltă, cu gratii subțiri, pe care n-o observam, lipită în flancul chiliei de piatră.

Ușa era dată în lături; cușca goală.

Elsa își încrucișă brațele arămite de soare peste veșmântul drapat:

— De ce te torturezi singur, Georges? Numai de acest amuzament inutil și crud nu ai tu nevoie acum. Acum și aici.

Admonestarea femeii era în aceeași vreme severă și ocrotitoare.

O infirmieră tot așa își mustră convalescentul recalcitrant...

Nepotrivită împerechere de oameni! – mi-am spus. El, arăta lângă femeie, încă mai subțire și mai firav, cu nervii istoviți într-o pasivă apatie, ca o zdreanță umană distrusă de întâmplările care-l vor fi adus aici. Ea, orgolioasă, sumetind fruntea înaltă, îl domina ca o neîmblânzită vietate, care nu știe să se încovoie deprimării și e gata, pentru nefericirea lor, să provoace tot restul universului. L-am asemuit, în clipa aceasta scurtă, cu acele monstruoase împerecheri din subsolul regnului animal, păianjeni și scorpioni, sau insecte ca *Mantis religioasa*, unde femeia e mult mai arătoasă și mai voinică, iar bărbatul mai firav la înfățișare și prea îndată stins de puteri. Și mi-am amintit cu un soi de repulsie, că la aceste arahnide sau insecte, de obicei femeia își devoră masculul, după încheierea festinului nupțial.

Omul înclinase fruntea ca un vinovat prins asupra faptului. Cu un fel de râs bătrân și înfiorător, cum arată unele cranii hilare din travestiurile de carnaval, care fac copiii să țipe în convulsii de groază și să se ascundă agățându-se de poalele mamelor.

— Elsa!... Nu puteam să suport! încercă să invoce o scuză. Se zbătea în cușcă și scâncea, l-am dat drumul...

Pentru el libertatea... cerul...

Femeia strânse din umeri:

— Libertatea... cerul!... Dar nici nu pretind altceva, mon anii, *decât* să-i dai o dată pentru totdeauna drumul. Nu vreau să-l mai văd venind îndărăt!

Mi s-a părut că numai printr-o încordare de voință, prin acea armătură a cuviincioasei creșteri care interzice exploziile violente, de mânie, femeia s-a abținut să nu bată din piciorul cuprins în sandală și înfășurat în curele subțiri, când a poruncit: „Nu vreau!...”

— Nu-l chem eu! făcu bărbatul un gest obosit și resignat, de neputință. Nu-l aduc eu. Vine singur. De câte ori nu l-am alungat și de câte ori nu s-a întors singur?... O știi prea bine, draga mea Elsa...

Pe urmă, întorcându-se către mine, cu glasul iarăși amorf:

— Te rog, domnule, să scuzi această ridicolă dispută de menaj. E singura neînțelegere dintre mine și Elsa. *Vieive Charles* e un șoim... Poate cel care lupta adineauri... L-am găsit pui, cu piciorul și aripa ruptă, târându-se printre stânci. L-am vindecat și l-am crescut. Vreau să-l alung și se întoarce. E tot atât de fidel, pe cât e de brav... poate că adineauri era el, poate era altul. Îi dau drumul. Lipsește o zi, două... pe urmă se întoarce. Mă simt în drept a crede că nu revine decât după ce a săvârșit o ispravă de ale lui... Elsa socoate că e o cruzime. Eu îl absolv. Înțeleg cu totul altfel. Își îndeplinește misiunea lui de șoim. Atacă... Desfide primejdia... Nici dumneata, nici Elsa nu puteți înțelege.

— Eu înțeleg perfect! Am protestat energic, apăsând pe cuvinte, fiindcă un gând, o bănuială, deocamdată nemotivată, mijise încă de aseară în dosul frunții. Înțeleg, căci am zburat și eu cândva.

Amândoi întoarseră ochii, în același timp și în aceeași încredințare de sprâncene.

Eu am continuat cu nevinovăție, prefăcându-mă că n-am surprins nimic din tresărirea lor, repede stinsă.

— E o poveste acum îndestul de veche. În timpul războiului, pe front... Câteva zboruri, câteva atacuri, un Taube *doborât*. Peripeții despre care nimeni astăzi nu-și mai amintește... Dar înțelegeți că, după aceasta, sunt și eu în măsură să cunosc ceva din voluptatea unei asemenea lupte în văzduhuri. Mărturisesc, adineauri, am participat cu aceste suveniruri de fost aviator rezervist, la victoria șoimului, despre care am înțeles că se numește Vieux Charles. Acum, judecând mai rece, găsesc însă că exagerăm, când atribuim animalelor și păsărilor în luptă, un sentiment, o premeditare și un cuget, identice cu ale noastre, omenești. Mobilul actelor noastre – hai, să le zicem eroice! – e întotdeauna ceva mai nobil. Datoria, gloria, jertfa de sine!... Totul la ele se reduce însă la cruzime și la instinct. Adeseori e numai o ferocitate inutilă. Simpla exercitare a puterii care se cere cheltuită. Ceea ce numim noi curaj, e la ele, în fond, un simplu și stupid instinct de distracție. Între admirabil și odios, nu rămâne decât o nuanță. Depinde de timp și de mobil.

Ucideați pe front – decorație și citație pe corp de armată! Ucizi acum, curtea cu juri și oprobriul public!...

— Este ceva adevărat în tot ce spui dumneata... recunosc femeia milostivindu-mă întâia dată cu o privire indulgentă.

Omul ascultase, însă, indiferent.

În ochii coagulați, străpungând marea și iremediabila osteneală, am crezut că citesc o compătimire plictisită. Tot așa cum ascultă un savant, invitat într-un salon monden, ineptiile unei femeiuște care vrea să epateze maestrul cu rudimentele sale de cunoștințe pigulite dintr-un manual de inițiere. Îl scârbiseră desigur într-atât opiniile mele, încât ne întoarse spatele și merse cu pașii lui zgribuliți spre o lespede mai depărtată, unde se așeză, cu obrajii scofâlciți în pumni și cu coatele sprijinite pe genunchi.

Femeia întârzie o clipă. M-am simțit jignit de privirea rece cu care mă drămăluia, ca pe un obiect neînsuflețit și de o atât de mizeră importanță! Gura senzuală și umedă,

care, împreună cu părul de culoarea caldă a aurului, alcătuia singurul semn de feminitate în această făptură tranșantă și orgolioasă, strânse buzele devenite deodată subțiri și acide, într-o schimă de dispreț, menită să pună din nou distanța interastrală dintre noi. Absurd, ca o revanșă, am vrut să-mi imaginez gura aceasta rugând, implorând sau mușcând într-un suspin de voluptate, ca și cum închipuirea-mi răzbunătoare ar putea s-o umilească și s-o coboare de pe soclul arogant. Dar imaginea refuză să se precizeze. N-o îngăduia nimic din înfățișarea-i atât de austeră și mândră, care îi prefăcuse chiar veșmântul sărăcăcios în mantie princiară.

Pasiunea unei asemenea femei - am gândit - trebuie să devasteze total, ca acele nefaste și teribile forțe ale naturii care nu lasă în urmă decât un peisaj calcinat și pentru totdeauna sterp.

Îmi trecu pe dinainte, în foșnetul hainei albastre. Voiam să văd și această haină, așa cum era într-adevăr; un dreptunghi de pânză decolorată, abia prinsă în câteva împunsături de ac și susținută cu un biet șnur încins peste solduri - și, totuși, veșmântul păstra prestigiul de somptuoasă mantie.

Mă simțeam ridicol și vrednic de milă, lângă ulcica de lut, din care nu mai fumega acum aburul răcit.

Cine sunt? Mă tortura din nou întrebarea. Ce a însemnat oare solidaritatea aceasta a bărbatului, cu isprăvile aeriene ale puiului de șoim și ce a însemnat antipatia femeii pentru acest corsar al văzduhului?

Am ridicat ochii. Ne-am văzut tustrei, în vasta singurătate a stâncilor, izolați în trei lumi deosebite și poate - nu poate, sigur - ostile.

El, cu obrajii în pumni, uitându-se neclintit în piatra stearpă. Ea, cu spatele rezemat de ușorul chiliei, cu brațele încrucișate, învăluindu-l într-o privire teribilă și dulce: plină de iritare și de proteguitoare compătimire. Iar eu, străinul nepoftit, martorul incomod și stupid, al unei drame care mă depășea.

Căci, de aceasta, nu mai aveam nicio îndoială.

Întrebarea de aseară și chiar de adineauri – cine sunt? – își pierduse însemnătatea. Nu cine sunt interesa, ci, neînțeles și absurd, îmi părea că există ceva atât de puternic, încât să-i rețină printr-o cumplită eroare, înlănțuiți într-același destin comun. Oricine vor fi fiind și orice taină ispășesc aici, cert este că nu se află legați prin nimic idilic. Sub pojghița ghețoasă a strictei politeți dintre acești oameni, îmbrăcați în zdrențe și binevoind a nu se coborî până la familiaritatea unei tutuiri, străbătea o animozitate mai neîmpăcată ca aceea care împinge brutal, amanții sau soții de la periferia umanității, să-și vitrioleze obrazul și să se încaiere de chică, să-și strivească oasele, ca eroii atâtor procese de la curtea cu juri.

Dacă se iubeau cumva (și privirea femeii, indulgentă și aspră în aceeași vreme, dovedea în felul ei pasiune orgolioasă și de o demoniacă voință), dacă se iubeau, viața lor o plătea crunt. Erau două lumi adverse, pândindu-se, pipăindu-se; două elemente iritate ale naturii care s-au căutat prin contrast, s-au întâlnit spre nefericire și vor sfârși prin exterminare.

Îmbrățișările lor, mi le-am închipuit ucigașe și amare, voluptatea lor acră, cu dezmierdări care se prefac în scrâșnet omucid.

Din aceste meditații m-a deșteptat un fâlfâit mătăsos de aripi. Cu precizia unui minuscul avion aterizând, șoimul coborî pe acoperișul cuștii.

Și îndată răsuci în căutarea stăpânului capul vior, pliscul curb și ochii rotunzi ca bilele de onix. Penele pieptului erau stropite de sânge. Ghearele încă ude. Vivacitatea plină de neastâmpăr a privirii era într-adevăr a unui victorios în care nu s-au potolit frigurile luptei. El singur aducea aici nu știu ce înfățișare de francheță și de bravură, de fără de grijă și puritate, cum stătea firesc în aceste înalte și limpezi locuri. Ceilalți, noi?...

Vieux Charles! mi-am cerut în clipa aceasta iertare mută, pentru rechizitoriul în care eu, nevrednicul om al

câmpurilor, trândav și laș în existența-mi de larvă, găsisem drept să te osândesc! Cine ar rezista oare acelui efluviu de energie nervoasă, ochilor ce nu cunosc înfricarea, agerei răsucituri de privire inspectând fortăreața noastră de piatră, fidelității atât de simple, cu care te-ai întors din libera vastitate a spațiilor?

Femeia păși și trânti ușa cuștii, cu vuiet sec.

Șoimul își zburli penele agresiv, cu aripile deschise de atac și cu pliscul furios căscat.

Se înfruntară amândoi străpungându-și privirile într-o încordare îndeopotrivă de crudă. Cum se urau! Ah! Cum se urau! Șoimul tremura, gata să zvâcnească. Am vrut să strig: „Păzește ochii” – știind că acolo va lovi întâi. Dar n-a fost nevoie. Penele șoimului căzură treptat, aripile se strânseseră, ochii ocoliră în altă parte; iar pasărea cerului fii umilă și mizerabilă, sub cealaltă privire, ca un pui rebegit de curcă. Femeia îl apucă de o aripă și-l zvârli cârpă, departe. *Vieux Charles* se ghemui într-un ungher de piatră, cu mersul ciumpav și grotesc, cum calcă stângaci pe pământ toate păsările înălțimilor.

Atunci mi-am adus aminte de om.

Văzuse și nu se clintise. Îmi păru că râde surd, cu râsul acela, bătrân și inuman, care mă înfiorase.

E un nebun, un biet nebun! – am hotărât, de astă dată, definitiv. Amândoi sunt niște nebuni și nimic mai mult! Aș face bine să-mi strâng cât mai repede catrafusele de aici, să-i las cu nebunia lor, cu șoimul acesta laș și nevolnic, cu taina lor care va sfârși în una din diminețile acestea, încheștându-și unghiile unul în gâtul celuilalt.

Tăcerea era de o măreție solemnă. Cerul boltit de o străvezie cristalică. Totul înalt, calm și impasibil ca eternitatea.

Numai viața omenească și aici, ca oriunde, se zvârcolea hidos ca o larvă tăiată, căutând să-și unească jumătățile despărțite într-un dezgustător spasm.

Am trecut pe lângă om, cu ulcica mea ridicolă de leacuri, să-mi fac undeva, la loc ferit, oblojelile atât de

sever poruncite. Șoimul se trase la picioarele omului. Iar omul îl îndepărtă lovindu-l în ciudat, cu râsul lui bătrân și înfricoșător, cu glasul lui surd:

— Și tu, netrebnicule?... Așadar, și tu!...

Șoimul ridică ochi omenеști și triști. Se apropie, neînțelegând dizgrația. Îmi părea că imploră explicarea pentru vina pe care nu și-o cunoștea. Când se tupila, umil, aproape, omul cu obrajii în pumni îl privea de deasupra un răstimp, ca pe o jivină curioasă și vrednică de cea mai nemilostivă scârbă, apoi îl rostogolea cu piciorul:

— Și tu, netrebnicule?... Haha! Așadar și tu!...

Ah, ah! râsul acesta rău ca râsul pușcărișilor când le-a intrat pe ușa temniței, tovarăș nesperat, fostul lor aspru judecător, prăbușit în aceeași egală infamie. Toți de aici sunt nebuni. Și pasărea e molipsită de nebunia lor, întorcându-se de bunăvoie la tortură, în loc să-și ia zborul pentru totdeauna, în cerul pretutindeni deschis.

Înfășurându-mi improvizate pansamente din batistă și din pânza cămășii sfâșiată, nu mai doream acum să aflu nimic. Doream numai să scap cât mai repede de acolo, să-mi văd de drum, să revin la lumea aceea care mi se părea, din aceste văgăuni de munte, cu desăvârșire inaccesibilă. Eram vindecat definitiv de „liniștea calmantă a naturii”. Căci, oricât de jalnică și de nevrednică socotisem vreodată viața ticăloaselor târguri, mi se părea acum paradiziacă față de iadul nefericitelor trei vietăți din închisoarea lor cu vinete creneluri.

După ce-am sfârșit să-mi înfășor pansamentele, m-am cățărat pe o stâncă mai înaltă, însetat să văd zările la care mă voi întoarce mâine, poimâine, cât mai curând.

Piscurile se etajau spre vale în amfiteatru. De pe vârful acela pleșuv, se orânduiau în jos alți munți cu ale lor nepătrunse păduri, iar departe de tot, în negurile albastrii, nu se vedeau, dar se ghiceau șesurile, cu șerpuiți sclipitoare de ape și cu reconfortantele orașe unde oamenii multîmilor nu rămân niciodată singuri.

Gândul mi l-a rostit cu glas tare, omul răsărit lângă

mine, fără să-l simt. L-a rostit aproape cum l-aș fi vorbit eu:

— Aici vin să privesc spre viața celor de departe... Să privesc și câteodată s-o regret - ...

— Și ce te oprește să te întorci? am replicat, aproape fără să-mi dau seama de imprudența întrebării cu care îmi călcam legământul.

Omul făcu un gest ostenit cu mâna. Și, îndată, își strânse brațele zgribulite. Vorbi, ca să-mi schimbe firul gândurilor și să înlăture răspunsul la întrebare:

— E într-adevăr minunată priveliștea de aici! Mă întreb câteodată, ce fel de oameni sunt aceștia din țara dumitale?... Cum trăiesc?... Știi că pentru noi, orice țară e un fel de Franță mai prost întreținută și populată cu profesori de limbi bizare... Dar ceea ce iubesc mai mult să privesc e atunci când se ridică negurile, înainte de răsăritul soarelui. Atunci totul e acoperit ca de o zăpadă albă, peste care aurora pune o lumină trandafirie ca pe un peisaj polar, cu banchize și ninsori eterne.

— Știu! i-am luat vorba din gură. Tot așa este priveliștea deasupra norilor, când te-ai înălțat cu avionul la două și trei mii de metri... jos plouă, e posomorât și umed; deasupra, dai deodată în soare și în senin veșnic, iar norii par, într-adevăr, dedesubt, o banchiză nesfârșită, cu zăpezi nepângărite de pas omenesc. Dumneata trebuie să le cunoști acestea prea bine...

— De ce numaidecât să le cunosc?

— Fiindcă sunt sigur că și dumneata ai zburat! am dat drumul îndrăzneț bănuiei mele, devenită certitudine.

Omul râse, cu râsul acela bătrân și insuportabil:

— Ce fel ai pronunțat cuvintele: „... Sunt sigur că și dumneata ai zburat!”... Parcă m-ai accepta cu un fel de generozitate, în legiunea zburătorilor dumitale! Unde sunt atâtea mii, mai meargă și nenorocitul acesta!... E o cursă pe care vrei să mi-o întinzi? Crezi că așa, ai să-mi storci ceva și ai să-ți satisfaci curiozitatea care te roade de ieri?

...

Făcu o pauză.

Acum nu mai vorbea cu nepăsarea politicoasă și distantă de ieri. Glasul era rugător. S-ar fi spus că se teme de el și că apelează la generozitatea mea, să nu-l târâi unde se simte lunecând fără scăpare.

— Te-am rugat - continuă te-am rugat să nu întrebi nimic. Să nu iscodești nimic. M-am încrezut în cuvântul dumitale.

— Dar nici nu întreb! mă apărui cu aceeași siguranță cutezătoare, fiindcă simțeam cum vine spre noi ceasul confesiunii. Nu întreb; sunt sigur! Și, ca să dovedesc că n-am iscodit, și că toată convingerea mi s-a oferit singură, sunt gata oricând să explic. Știu că ai zburat fiindcă cugeți și simți ca un zburător!

— Ta - ta - ta! Interesant!... Cârpa aceasta, un zburător! făcu omul, arătându-și brațele descărnate și toată înfățișarea mizerabilă. Ești după cum văd, un jude-instructor foarte fantezist.

— Nu sunt jude-instructor, și nu sunt deloc fantezist! am răspuns ofensat pentru această desconsiderație a calităților mele de inchizitor. Las la o parte episodul cu șoimul. Deși, atât numai, ar fi destul ca să îndreptățească o convingere!... Dumneata ai participat la lupta aeriană a șoimului cu vulturul, cum ar fi participat, irezistibil, orice pilot de pe un aparat de vânătoare. Dar există altceva încă mai sigur... Ieri seară, când am vorbit despre toamna înaintată, eu am spus o prostie. Că n-ar fi plecat încă lăstunii. Confundam. Dumneata m-ai corectat. Mi-ai amintit că lăstunii au plecat demult, de la finele verii, odată cu pitulicile, grangurii și privighetorile. Mi-ai dovedit că ceea ce eu crezusem că sunt lăstuni, erau rândunelele care rămân printre ultimele păsări călătoare... Și mi-ai amintit viteza zborului de la cincizeci de kilometri pe oră în sus. Mi-ai vorbit și despre alte păsări care zboară cu o sută cincizeci pe oră, inițiindu-mă în taine la care nu m-am gândit niciodată: fiecare cât rezistă, cum caută să învingă diferite dificultăți de zbor și de osteneală...

În sfârșit, a fost singura chestiune care te-a însuflețit, fără să prinzi de veste. Tot timpul, și aseară, și astăzi, ai tăcut – în afară de atunci. Era nevoie să fii judecînstructor – și încă fantezist – pentru a înțelege? Explicația venea firească. Toate aceste observații la care ai fost constrâns în singurătatea unde te afli: viteza zborului, direcția și ordinea de migrațiune, în fine, toate amănuntele insesizabile pentru profani, indicau un ochi, un fel de a judeca și a simți, care trădau omul care a zburat. Am înțeles că prin aceasta, fără să vrei și fără să-ți dai seama, ți-ai satisfăcut o trebuință imperioasă de a reduce lumea ce te înconjoară la problemele care te preocupă, ori te-au preocupat cândva, așa cum un matematic gândește și simte aritmetic, reducând frumusețea, problemele existenței, muzica, tot spectacolul lumii, la calculul celor patru operații. Asta e tot! După cum vezi n-a fost nevoie să întreb. Nici să iscodesc... Concluzia s-a oferit singură. Aș fi curios să aflu cum m-ai putea dezminți! am sfârșit cu un surâs triumfător.

Omul tăcu, privind cu ochii coagulați în depărtările sinilii.

Toată figura reîntrase în neclintirea de totdeauna, așa cum melcul se retrage în crustă. Degetele osoase răsuceau însă un fir destrămat al hainei. Numai acest neînsemnat amănunt mi-a fost îndestul ca să înțeleg neliniștea care fremăta sub atât de împietrită înfățișare.

— Poate că ai dreptate... încuviință într-un târziu.

— Mă mulțumesc și cu acest *poate*... Deși pentru un adevărat zburător, cuvântul a fost șters din vocabular. Lindbergh n-a spus: *poate voi* sosi, *poate voi* traversa Atlanticul, *poate voi* ajunge la ora cutare!... A fixat ora și minutele când va sosi, și a sosit cu adevărat la ceasul fixat, cu aproximație de zece minute... Cu zece minute mai devreme...

— Cine e acest Lindbergh?

„Cum, nu știi?” eram gata să întreb, scandalizat de atâta ignoranță.

Pe urmă mi-am explicat că în pustiul de aici era firesc poate să nu fi aflat nimic despre numele și fapta aviatorului american. Am reținut însă amănuntul, spunându-mi că va servi pentru a fixa o dată. Viețuitorii aceștia din pustietățile de aici, rupseseră, așadar, legătura cu lumea, în orice caz, mai mult de un an. Și, admirându-mi aptitudinile de jude-instructor, în progres de la un ceas la altul, am răspuns recitând cu placiditate, ca un aliniat din Larousse:

— Lindbergh e un tânăr american, de douăzeci și ceva de ani, care a traversat vara trecută, Atlanticul... singur și cu o pălărie de pai. Abia câteva zile, după dispariția lui Nungesser și Coli. O! A fost la Paris un moment care nu se poate uita niciodată. Toți îl așteptau, dar nimeni nu credea într-adevăr că va ajunge... Cu zece minute înainte de ceasul hotărât apare un avion. Aterizează ca la el acasă. Coboară un băiețandru înalt cât o prăjină, după ce scotocește în carlingă ceva - își căuta pălăria de pai. Și se prezintă cu simplitate: „Eu... Lindbergh”. Lăcrimau oamenii pe stradă de emoție, dar poate mai mult plângeau parizienii pentru Nungesser.

Omul nu se clinti, cu bărbia prinsă în pumni, deasupra depărtărilor vaste, neliniștitor de goale și mute.

Vorbi târziu ca pentru el singur, cum îl surprinsesem vorbind ieri:

— Cineva a trecut Atlanticul!... Și n-a fost un francez? ... Nungesser a dispărut... Așadar trăia. N-a căzut în război...

— Nu! am răspuns, deși nu mă întrebasese (în aceeași vreme notam această dovadă de ignorare, care îndepărtă peste toate prevederile, data când omul se desprinsese de restul universului). Nungesser n-a căzut în război, dar a căzut tot așa de grav cum ar fi murit pe front, încercând să dea Franței gloria celui dintâi zbor peste Atlantic... De altfel, bătălia aerului, se poate spune că n-a conținut. A schimbat numai de front. Dacă nu se dau lupte cu mitraliere, se dau pentru a cuceri distanțele. Lindbergh a

trecut cel dintâi Atlanticul. După el Chamberlain. După Chamberlain alți aviatori, germani aceștia, au făcut drumul îndărăt, din Europa în America. Și alți americani au traversat Pacificul... Ar trebui să citez un întreg anuar al aviației mondiale, ca să enumăr toate recordurile, lupta aceasta într-adevăr eroică pentru a stăpâni văzduhul. E o cursă grandioasă... Ce importă deci un mort, doi, o sută și o mie de morți? După ei rămâne fapta și după fapta lor, pentru amintirea oamenilor, legenda, ca după un Guynemer.

— *Hein?*...

Omul se afla cu obrazul coborât de tot spre pământ și cu ochii apăsăți în podul palmelor.

Am crezut că n-a auzit. De aceea am repetat:

— ... ca după un Roland Garros sau după un Guynemer.

Omul ridică spre mine o față mai albă ca varul, cu ochii stinși, de orb. Și deodată obrazul se crispă în râsul acela al său, neomenesc. Întrebă surd, cu o curiozitate sarcastică:

— Există o legendă Guynemer?

— Dacă există o legendă Guynemer? i-am smuls cuvintele de pe buze cu înfocare, fiindcă era numele celui mai pur și mai legendar dintre eroii văzduhului. Dar pe ce lume ai trăit domnule? m-am indignat, ridicându-mă în picioare de pe blocul de piatră și gesticulând înălțimilor. Te compătimesc, dacă nici nu i-ai auzit măcar numele! Te compătimesc, dacă în existența aceasta absurdă și imposibilă de aici, nu cunoști și n-ai auzit nimic din viața unui supraom care a reabilitat și a înnobilat veacul... Omul acela care după toate victoriile, s-a ridicat, într-un sfârșit de bătălie, atât de sus, încât nu s-a mai întors niciodată, ca și cum cerul ar fi voit să-l absoarbă, ca să-l cruțe de moartea pământenilor de rând, în putreziciune și în hăzănie. În cărțile de citire din țara dumitale, domnule, copiii învață alături de legenda Jeannei d'Arc și sfârșitul căpitanului Guynemer, invincibilul; iar dumneata întrebi

despre dânsul ca despre un biet fost pilot oarecare, ca mine sau ca dumneata... Ca să înțelegi cine a fost Guynemer, gândește numai la cucernicia fără precedent a mulțimei, îndeobște zgomotoasă și fără respect, pășind în vârful picioarelor și vorbind în șoaptă, când dormea Guynemer, istovit după o bătălie în care culcase câte două și trei avioane într-o singură zi. Gândește la sfârșitul acela misterios și plin de noblețe, cum nu l-ar fi imaginat nicio baladă: Guynemer, pierdut în văzduhuri, fără să lase o urmă a aparatului, fără ca nimeni să-i găsească vreodată corpul. Nici sânge, nici așchii, nici cadavru carbonizat! Niciun mormânt. Om al cerului; l-a luat cerul și nu l-a mai redat viermuelii pământeste, ca să-l păstreze pur și intact, până la sfârșitul sfârșiturilor. Iar dumneata întrebi dacă există o legendă Guynemer! îi ofensezi memoria... Nu sunt francez ca dumneata, dar dacă aș fi, n-ai cuteza să-i pomenești numele cu ricanarea aceasta, să-l profanezi cu rânjetul acesta de ratat, de sperjur, de declasat, de mai știu eu cine ești și ce infamie te-a adus aici!...

M-am oprit, fiindcă așa, în picioare, cum mă aflu și cum ridicasem glasul în înfocarea acestei perorații, mă așezasem de bună seamă într-un punct de încrucișare a ecoului.

Glasul mi se întorcea amplificat de patru și de cinci ecouri, ca și cum ar fi strigat toți munții deodată deșteptați din tăcerea mormântală și ar fi răcnit bietului om strivit de pe stâncă toate blestemele țâșnite dintr-o sută de neîndurate guri.

Mă auzii și atât îmi fu destul, ca să-mi apar ridicol, odios și inutil de crud, cu acest sărman fost om.

Hotărât, nebunia lor era contagioasă.

După ce mi-am șters broboanele de pe frunte, m-am întors umil și pocăit, către necunoscut:

— Te rog să mă ierți!... Nu știu ce-am avut. Nu știu ce viperă m-a mușcat. Nu-mi dau seama cum am ajuns să pronunț cuvintele acestea atât de... așa de... în sfârșit, ignominiile cu care am recompensat ca un netrebnic, o

ospitalitate atât de... așa de...

Omul desprinsă încet fruntea din palme și mă privi de jos în sus, cu ochii în care mă așteptasem să-i văd împrôscând fosforice fulgere de mânie, dar care nu erau decât tot așa de coagulați ca întotdeauna.

Râse cu râsul său înfricoșător:

— În amintirea acestui Guynemer, te-am scuzat, domnule. Am înțeles că-ți aperi o legendă scumpă... Ce înseamnă eu, aici, o cârpă umană, față de o legendă? Ai toată dreptatea... recunosc că destinul i-a acordat toate favorurile acestui Guinemer... Să doboare în scurta-i viață, cincizeci de avioane inamice...

— De unde știi că a doborât exact cincizeci? am întrebat repede, amintindu-mi sigur că eu n-am rostit cifra și surprins că omul meu spunea exact, cum stătea scrisă în carnetul de zbor.

— Ah! Am spus cincizeci? Și am ghicit? se minună el cu o grabă care mi s-a părut nu știu de ce, suspectă. Am ghicit exact? Rostisem doar o cifră la întâmplare... Să presupunem, totuși, că această cifră e cea bună; lucrul n-are nicio importanță, deci, cum spuneam: să doboare cincizeci de avioane inamice, să moară tânăr, în plină glorie, să nu cunoască toată mizeria care te învăluie încetul cu încetul cu anii, să lase în urmă o admirabilă legendă, menționată și în manualele de școală alături de Jeanne d'Arc, și să-și găsească până și în creierul cel mai pustiu al munților, un apărător atât de înverșunat ca dumneata - recunoaște, te rog, domnule, că destinul n-a fost de fel ingrat cu acest Guynemer! E drept, a plătit gloria și legenda cu moartea. Dar moartea nu e un preț prea scump. Dimpotrivă... Să ne imaginăm o clipă că supraviețuia. Atunci cine știe dacă gloria i-ar fi rămas tot atât de intactă și dacă legenda îi găsea tot atâtea virtuți nepământene! Viața nu cruță pe nimeni; dar mai cu seamă se înverșunează împotriva eroilor. Singura cumințenie a eroilor e să știe a muri la vreme. Imaginează-ți o Jeană d'Arc, bătrână și surdă, imaginează-ți un erou în papuci pe

care îl înșală nevasta și care are procese cu vecinii... Pe un asemenea erou îl respinge legenda. Trivialul cotidianului îl coboară la nivelul comun. Acestea toate pentru Guynemer al dumitale nu mai există. Să fie sufletul ușor acolo unde se află și să mulțumească providenței că l-a păstrat intact pentru legendă...

— În orice caz, am spus cu un surâs de conciliere, dacă Guynemer are ceva de mulțumit providenței dumitale, nu-ți rămâne dator cu nimic. Îmi pare că nu împărtășești de fel entuziasmul meu și al unei lumi întregi, pentru destinul lui.

— Aici, unde mă aflu și cum mă aflu, nu pot să împărtășesc niciun fel de entuziasm pentru destinul lui Guynemer! răspunse sec omul și se ridică.

Șoimul, care așteptase undeva, ascuns după vreo înălțime, veni în zbor lin spre noi, încercând să aterizeze pe umărul omului, cum va fi fost deprins.

Necunoscutul îl respinse cu un gest dușmănos, iar pasărea se rostogoli în țărână:

— Uite ce destin îl așteaptă pe oricare!... L-ai văzut acolo, sus?... Numai bravură; întruparea temerității... Și, pe urmă, l-ai văzut și dincoace, jos, cum nu poate înfrunta o privire? Se târâie ca o orătanie vulgară de curte. Se milogește și te scârbește... Cine-ți garantează oare, că alta ar fi fost soarta lui Guynemer al dumitale, dacă am presupune prin absurd că nu s-ar fi volatilizat, cum vrea legenda atât de ciudat; dar mai ales, atât de oportun, în aer?

„Judeci după dumneata - am voit să spun. Fiindcă dumneata suporti tirania unei femei, fiindcă expiezi aici cine știe ce vină sau eroare necunoscută, îți imaginezi drept consolare, că și un Guynemer ar fi acceptat capitulările muritorilor de rând”.

Dar nu mi-am rostit gândul.

Acum eram calm și rușinat încă de explozia de adineauri. Am făcut numai un gest vag, cu mâna.

Omul mă privi în față atât de rece, încât am întors

ochii să nu-i văd răsul atroce.

Vorbi:

— Știu ce-ai gândit... Ai vrut să spui că judec după mine, fiindcă sunt aici unde mă aflu și sunt așa cum mă aflu. Aceasta ai vrut să spui. Știu, căci de unsprezece ani, de când n-am înaintea decât o singură față omenească, am învățat să citesc gândul dăru să-l mai aștept rostit. Dacă aceasta ai voit să-mi răspunzi, îți declar că ai, poate, dreptate. Judec prin mine, fiindcă nimeni nu poate evada din el însuși. Poate evada din lume; dar pe el e osându-i t să se poarte cu el...

— Nu prea înțeleg... am mărturisit. Însă găsesc excesiv să atribui lui Guynemer, un fel de a gândi și de a simți confecționat după chipul și asemănarea dumitale. Sunt memorii care nu se cuvin profanate...

— Ce știi dumneata?! strânse necunoscutul din umeri zgribuliți și rămase cu ochii opaci, privind dincolo de depărtări.

Se întoarse brusc. Îmi puse amândouă mâinile pe umeri, cu o familiaritate neașteptată și, fixându-mă întâia dată omenește în ochi, întrebă:

— Mărturisește drept, ce gândești despre mine?

— Nu-mi permit să gândesc nimic! am răspuns, ferindu-mi privirea, fiindcă întrebarea din ochi era încă mai dureroasă și mai insuportabilă, ca resignarea sleită dintotdeauna.

— Și mâine?... Când ai să te întorci în lumea dumitale?

— Când am să mă întorc în lumea mea, am să uit drumul care duce aici... Am să uit ce-am văzut, ce am vorbit, ce am gândit... Tot. Tot. Cum se șterge un vis absurd, îndată ce ai deschis ochii la lumina reconfortantă a zilei. Am jucat doar...

Omul își trase mâinile de pe umerii mei, și mâinile căzură de-a lungul trupului, neînsuflețite. Se așeză din nou pe piatră, uitându-se spre ceața șesurilor.

Cu privirea pierdută în nevăzute depărtări, spre

Occident, vorbi atât de încet, încât trebui să mă aplec spre el, ca să aud:

— Când vreau să-mi amintesc lumea aceasta unde te întorci dumneata, nu-mi apare nici hangarul din care aparatul aștepta scos, înconjurat de mecanici... Nici chipul unui camarad. Nicio figură lămurită de cunoscut sau de rudă. Totul e șters. Toți nu mai au figură. Sunt o procesiune de umbre, care-și ascund fața în mâini, iar absurd de limpede și de viu, îmi apare numai un colț din *Bulevardul Haussmann cu Rue de Havre*. O vitrină cu bară de alamă, unde o singură dată m-am rezemat. Văd tramvaiele trecând. Tramvaiul 15. Și autobuzele... autobuzul AK: gura Saint-Lazare - gara de Lyon; A I: gara Saint-Lazare - Place Saint-Michel, A F: Grandes Carrières - gara Montparnasse... un domn citind ziarul pe platformă. Un licean, cu ghiozdanul sub pelerină, agățându-se din mers, o midinetă chicotind la brațul unui tânăr cu pardesiu cafeniu... Altă dată tabloul se întunecă. Plouă... În asfaltul ud se reflectează luminile. Roțile taxiurilor derapează. Domnul are umbrela șuruind de ploaie și midineta impermeabil ieftin, de la soldul galeriilor Samaritaine sau *Au bon marche*. Dar *colțul e întotdeauna același*. Îmi sună în urechi șușuitul roților cauciucate, glasurile omenești; îmi barează orice altă priveliște în ochi, firmele zugrăvite, vitrina debitului de tabac. Nu m-am oprit acolo decât o singură dată, câteva minute, cât un prieten a intrat să cumpere un pachet de țigări. Și, printr-un capriciu al amintirii, din tot Parisul, din tot ce am trăit, din tot ce se mai află acolo încă scump mie, n-am păstrat decât această imagine. Vreau s-o alung!... Vreau să chem alte momente care-mi sunt de o mie de ori dragi, figurile celor ai mei... O pâclă îmi acoperă totul, ca să apară numai această și această priveliște... Poate, fiindcă în clipa aceea, undeva mi se hotăra soarta... îmi amintesc că am tresărit fără motiv, când a apărut prietenul lângă mine ca și cum m-ar fi atins un mesager al nevăzutului. Priveam spre Rue Taitbout, unde bulevardul sfârșete...

— Sfârșea! am corectat. Acum e tăiat linie dreaptă până în bulevardul Montmartre.

— Posibil. Atâtea se vor fi schimbat de atunci!

După o pauză:

— N-am vrut să mai știu niciodată - nimic... Pentru mine viața cea din afară e suspendată de acum unsprezece ani... Ți-aș spune că uneori, când mă aflu aici, pe piatra aceasta, sondând în deșert depărtările invizibile, mă întreb dacă Franța e astăzi regat, ori imperiu, sau a rămas tot republică? Și dumneata, desigur, nu m-ai crede, cum nu mă crezi acum. Atât știu, fără să fi aflat de la nimeni. Că Franța a sfârșit războiul victoriosă. De aceasta n-am nicio îndoială. Știu că altfel nu putea fi.

„E un mistificator - am gândit - un mistificator neîndemânatic și de prost gust. Cum poate cineva în mijlocul Europei și în plin secol al douăzecilea cum se scrie în ziare - cum poate să nu cunoască dacă Franța e republică ori imperiu? L-am crezut pe rând, un criminal, un nefericit, mai apoi un nebun, dar e numai un mistificator de cea mai vulgară speță”.

Omul râse înăbușit cu mâinile încrucișate pe piept. Îmi ghicise și acest gând:

— Așa e că nu poți crede în această imposibilă ignoranță? Cum aș putea să te conving? Domnule, viața depășește mai des decât se crede fantasmagoriile imaginației.

Pe urmă se ridică, se depărtă câțiva pași, se întoarse și își luă locul, pe piatră:

— Știi, dumneata, ce fac eu de un ceas?... De un ceas dau târcoale spovedaniei. Cred că și dumneata ai înțeles, mă compătimești și îți surâzi cu satisfacție, fiindcă vezi că ți s-au împlinit previziunile. O știu aceasta și mă umilește. Aș vrea să tac - dar poți cunoaște dumneata ce înseamnă să taci de unsprezece ani? Ți-o spune aceasta un fost om, care s-a crezut odată îndestul de tare ca să dorească singurătatea și să trăiască în singurătate... încă de ieri, deodată, m-am temut de mine. De aceea, te-am rugat să nu

întrebi. Să nu iscodești... Și iată-mă astăzi, că vin singur, să-ți vorbesc fără să mă întrebi și fără să iscodești. Vin să-ți cerșesc ascultare... Aceasta, domnule, fiindcă nu există tortură mai înfricoșătoare decât tăcerea. Fiindcă nu o pot suporta, criminalii se întorc la locul unde au făptuit crima, vorbesc prin somn, caută o femeie pierdută ori un tovarăș întâmplător de beție să se destăinuie și să-și retrăiască infamia... Există la noi un ordin ciudat de călugărițe. Din clipa când îmbracă haina călugărească, până la moarte, își iau legământul să nu mai schimbe între ele niciun cuvânt, decât întâmpinarea de câte ori se întâlnesc pe culoarele mănăstirii: „Sora mea, amintește-ți că ai să mori!”... Dar și acestora le rămâne o eliberare. Pe patul morții au dreptul la spovedanie. Aici, eu rămân pentru totdeauna zăvorât în mine însumi. Nicio eliberare nu-mi e îngăduită. Iar în această teribilă mizerie, vezi că mai am încă îndestulă tărie să rămân egoist. Căci ți-am vorbit tot timpul numai despre mine. Uit că și Elsa e condamnată la același supliciu. Cred că ai înțeles, domnule, că solitudinea noastră e încă mai înspăimântătoare, fiindcă e singurătatea în doi.

Omul părăsi piatra și mi se așeză în față, scormonindu-mi privirea să ghicească un început de neîncredere sau de batjocură.

Nu descoperi însă niciuna, nici alta.

Eu m-am simțit dator să vorbesc pentru a-i dovedi oarecare înțelegere, apelând la expedientul aforistic:

— Între bărbat și femeie nu poate exista niciodată decât singurătate în doi. Iubirea nu este decât singurătate în doi. Sunt două suflete care se caută și rămân numai două corpuri care s-au găsit.

— Generalități banale... mă întrerupse omul cu nerăbdare. Înțelepciune ieftină, care se vinde cu șaiszeci de centime suta de duzini, costul unei broșurele de maxime. Nu la aceasta m-am gândit. Înțelege-mă, domnule, că nu mă aflu aici pentru a debita experiența altora, cugetarea altora, amabile considerații generale și toate paradoxurile cu care cea mai mediocră nulitate apare inteligentă și

spirituală la un pahar de apetitive. Toate acestea îmi sunt indiferente. Pe mine nu mă interesează decât cazul meu, experiența mea, dacă vrei, catastrofa mea. Restul universului mă dezinteresează. Plătesc pentru mine, nu pentru restul umanității... Observi domnule, că nu te mai întreb dacă ești ori nu dispus să mă asculți? Știu că de aseară nu aștepti altceva... Mărturisește că ești satisfăcut mai repede decât te așteptai...

Necunoscutul se zgribuli, cinchit pe piatră, înfășurându-și genunchii cu mâinile împresurate și privind în pământ. Nu-i mai vedeam decât ceafa slabă și părul alb – înduioșător contrast: un gât subțire de copil, un păr de moșneag.

— Imaginează-ți, domnule, un tânăr... la un țărm de mare, la o plajă frivolă... sau mai bine să încep altfel: A fost undeva un copil aproape, care n-a dorit altceva, de pe băncile școlii, decât... în fine, n-a...

Se opri și împinse depărtările cu amândouă mâinile. Apoi păru că le atrage la piept:

— Nu! Așa n-am să ajung niciodată la un sfârșit. Nu-ți povestesc o întâmplare imaginară. E vorba de mine... Am fost, așadar, și eu, după cum ai ghicit, un pilot ca dumneata și poate chiar ca acel Guynemer pentru a cărui memorie erai gata să mă sfâșii. Eram tânăr, aproape un copil, și după cât se spunea, îndestul de curajos. M-am zbatut să fiu primit voluntar, și am debutat cu o victorie, care mi-a adus un soi de glorie timpurie, medalie militară și citațiune, la o vârstă când alții își tapează încă părinții cu o piesă de cinci franci pentru biletul de cinematograf și pachetul de țigări... De altfel, aceste amănunte nu interesează. Căci n-am rămas la primul avion doborât și la prima medalie. Doi ani n-am trăit decât pentru aceasta. Copil, nu visam decât aceasta; de cum am îmbrăcat uniformă, n-am realizat decât aceasta. Poate pentru unii voi fi părut un ambițios, pentru alții un copilandru zănatec, cu simțul de conservare atrofiat. Ce importă acum, ceea ce numeai dumneata, mai înainte „mobilul” actelor? Mă

întreb și nu descopăr noblețea acestui mobil... Poate, fiindcă totul îmi pare foarte îndepărtat... trăit în altă viață... Mă uit la mâinile acestea, îmi pipăi oasele acestea, ale feței... Sunt ale mele și nu mă recunosc în ele. Dacă în această materie pipăibilă nu mă mai recunosc, dacă nimic din ce-a fost nu mai supraviețuiește, cum aş regăsi oare sufletul de atunci, sufletul care este insesizabil și nestatornic?

Mă întovărășea pretutindeni o mică glorie, dar, domnule, n-o căutasem. Actele mele îmi păreau dictate de o putere necunoscută și imperioasă: poate porunca de dincolo de timp, a atâtor și atâtor înaintași. Nu știu cum este definit și explicat eroismul. Eu îl socot o posedare. Fiindcă tot ce am săvârșit curajos îmi venea de dincolo de mine. Eram lucid până la cel mai mărunț amănunt, calculam fiecare mișcare, scontam fiecare greșeală și șovăială a inamicului cu o răceală de gheață; dar parcă nu eram eu, ci numai procuristul unei puteri care mă depășea și mă stăpânea. De unde-mi venea luciditatea din clipa decisivă? Însă un somnambul oare nu săvârșește, cu simplitate, cu precizie și fără risc, o sumedenie de acte încă mai grele decât le-ar putea înfăptui vreodată, în deplinătatea conștiinței? E, desigur, o mizeră explicare, care ar ridica într-un singur glas, scandalizând, toți comentatorii de birou și de bibliotecă ai „vieților eroice”! Dar puțin îmi pasă și acum, după cum și atunci, puțin mă interesa explicarea și interpretarea actelor mele. Eu înfăptuiam – alții interpretau, într-o dezgustătoare neînțelegere și mai dezgustătoare întrecere de platitudini. Eu și atâția camarazi ai mei, fiindcă alcătuiam atunci o legiune, iar dintre dânșii nu mă aflam poate printre cei dintâi, dar nici printre cei din urmă...

Doi ani am schimbat, astfel, front după front și escadrilă după escadrilă. Mă atrăgea primejdia. O căutam. Alergam unde se anunța mai plină de amenințări. Căci nu trăiam decât sub stăpânirea ei. Ți-am spus, domnule, că eram posedat.

Douăzeci și unu, douăzeci și doi de ani, înseamnă îndeobște vârsta când suspini pe o bancă, sub lumina lunară, după o pereche de ochi; când febril aștepti ceasul unei întâlniri de dragoste; când îți urzești proiecte de fericire îndelungă și calmă - eu n-am cunoscut însă nimic din toate acestea. Mă înălțăm de fiecare dată, cu mai mulți sortii să mă prăbușesc carbonizat, în sfărâmături de oase, de came, așchii și pământ, decât să mă întorc victorios pe câmpul de aterizare, unde mă așteptau mâini întinse prietenește și un fel de uimire, că și de astă dată tot m-am întors. Și, totuși, mă întorceam... Viața de toată ziua, când păseam pe pământ, când schimbam glume cu prietenii, când petreceam câteva ceasuri de permisie printre ai mei, mi se părea nefirească, străină, netrăită. Adevărata viață era numai cea de sus, când aplecat zăream dedesubt gurile de crater ale frontului, șanțurile bizare, gâturile cenușii de tun înălțate peste metereze, masele omenești mișcându-se în nori de fum, și când vedeam ivindu-se în geana cerului un aparat dușman. Da! Atunci, domnule, și numai atunci, trăiam într-adevăr. Dacă aceasta se numește eroism, eroismul e atunci virtutea cea mai ușoară. Virtutea peștelui care trăiește în apă și a păsării care trăiește în aer. E acceptarea docilă și pasivă a funcției, cum să spun? a misiunii pentru care ai fost creat. Te rog, domnule, să crezi că nu vreau defel să susțin paradoxuri. Sunt numai concluziile logice, ale unor ani îndelungi de meditațiune, în care am voit să mă explic mie însumi. Unii sunt născuți să-și petreacă întreaga viață în fața unui birou; alții să meargă în fața primejdiei. Nu este niciun merit excepțional, domnule, când cel născut pentru birou rămâne la birou și când cel născut să provoace primejdia aleargă în întâmpinarea ei. Nefiresc și extraordinar și supraomenesc ar fi dacă cel predestinat biroului, împins de o dezaxare subită a orânduielilor, ar porni să înfrunte primejdii pentru care n-a fost pregătit, și, când cel născut pentru primejdie, s-ar resemna monotoniei fără surprize, a unui orar de percepție. Cum vezi, domnule, vorbesc fără

nicio vanitate. Dacă voi fi săvârșit fapte de oarecare bravură, nu-mi descopăr mai mare merit, decât al celor care, în vremea când eu mă întorceam cu aparatul străpuns de gloanțe, dâșii își puneau cataplasme și beau ceai de tei. Îndeplineam ceea ce eram dator să îndeplinesc. Nimeni nu-și poate evita misiunea pe lume, dacă e cinstit cu el însuși. Că eram un brav? Că mi se numărau cu uimire isprăvile eroice? Haha! Dar socotește, domnule, numai aceasta, că dintr-o companie de infanterie, intrată în foc, la Verdun, cei mai mulți dintre soldați nu aveau nicio șansă la o mie să se mai întoarcă, obscuri și anonimi căzuți, ca să mărească statistica de pierderi a unei bătălii, pe când într-o luptă aeriană, unde tu ești singur stăpân și deții inițiativa, ai măcar tot atâția sorti să te întorci intact, câți aveai să cazi doborât. Socotește, domnule, că ceea ce trăiam cu un însemna nimic excepțional, ci era viața tuturor de atunci, cu abnegația de atunci și cu sângele rece de atunci. Printre ceilalți copilandri de vârsta mea, eu eram încă un privilegiat. Fiindcă din văzduh reveneam la un așternut cald și capitonat, la o masă copioasă, la înveselire și la confort. Eram un animal de lux, cum sunt caii de curse ținuți în boxă amenajată special, ventilată, la temperatură egală și înconjurați de toate atențiile, fiindcă vor concura la marele Derby. Pe când în vremea aceasta, ceilalți frați ai mei, de aceeași vârstă, de același sânge și cu aceleași drepturi omenești, trebuiau să se târâie în șanțuri glodoase sub canonadă, să doarmă în scorburi de pământ, să-și împrumute pipa de la unul la altul, să se mulțumească cu drojdia de pe fundul unui bidon coclit, și după ce s-au târât luni și luni în grote subpământene, pierzând tot ce-i mai lega de umanitate, să moară înainte de a fi ridicat capul din glod cu creierii împrôscați de-o granată. Era, domnule, vremea când părinții nu știau unde se află risipite osemintele copiilor și când nimeni nu se gândea la cruzimea această monstruoasă de a smulge acești copilandri din pașnica atmosferă în care fuseseră crescuți, de pe băncile școlii, de la muncă, de la nimicurile

vârstei și ale veacului, din admirația pentru celebre îndrăgostite, din vanele teorii ale adulterelor moderne, cu toate sutele de piese și de romane care studiau cazul cutare și cutare, din toate snobismele, pretins fin psihologice și toate schimonoselile de budoar - pentru a-i azvârli, brutal, într-o realitate năprasnică, unde singura datorie, voluptate, fericire și glorie era acceptarea morții. Abia deschiseseră ochii la toate miracolele vieții și această viață le era interzisă, ca să se ofere cu un chiot de fericire morții... Poate sunt plicticoase, domnule, toate aceste amintiri. Poate lumea din care vii dumneata, de mult le-a uitat. Pentru mine sunt încă proaspete, fiindcă viața mea e suspendată de acum unsprezece ani și am trăit față în față, în pustietatea de aci, numai cu această unică realitate.

Dar, domnule, nu pentru a-ți înșira astfel de suveniruri, m-am abătut de la firul istorisirii mele. Ci numai pentru a arăta cu insistență că eram încă de pe atunci, îndestul de sever cu mine însumi. Nu-mi recunoșteam nimic din ceea ce, excepțional și demn de laudă, îmi atribuiau poate comandantii și anecdotele ziarelor. Dimpotrivă. În simplitatea mea dreaptă, mă socoteam inferior milioanei de camarazi de arme; fiindcă mie îmi era îngăduit să-mi risc viața exercitându-mi o pasiune, pe când ceilalți, cei de jos, erau mânați în turmă să-și îndeplinească în anonim spăimântătoarea lor datorie. La aceasta mă gândeam, domnule, de câte ori pregăteam aparatul să mă înalț. Și aceasta explică de unde îmi venea modestia, simplitatea și mâhnirea, care pentru mulțime și pentru reporterii ziarelor, dădeau înfățișării mele o coloratură romantică.

Până când, domnule, într-o dimineață, nu m-am întors. N-am fost absorbit de cer, cum spuneai adineauri despre eroul dumitale, Guynemer, pe care legenda l-a voit cruțat de moarte vulgară, în țărână și scrum. Acest privilegiu mi-a fost interzis.

Nici nu știu cum am căzut. Nici nu știu cum m-am ridicat. Nici nu știu cât am zăcut. Scurt îmi străfulgeră în

cuget doar amintirea valului de sânge năvălind pe buze și smuncitura cu care am încercat să ridic aparatul, când am văzut pământul apropiindu-se vertiginos. Smuncitura n-a întrerupt căderea, dar a atenuat lovitura. Prin ceață îmi aduc aminte că m-am târât câțiva pași, am îngenuncheat și am căzut cu fața în jos, în clipa când aparatul se prefăcea vâlvătaie de flăcări.

Omul se opri.

Încrunțat, bătu aerul cu pumnul.

— Că n-am rămas atunci să ard acolo, rug omenesc! ... Domnule, camarazii îmi spuneau în glumă, că încheiasem un pact cu cerul. Altfel, nu-și explicau cum de atâtea ori scăpasem intact din primejdii, de unde nu mai fusese îngăduită nicio speranță. Și, în acest pact, credeam și eu! Cerul mă cruța, fiindcă îi fuseseam întotdeauna fidel. Dar, domnule, din clipa aceea pactul nostru a încetat. Cerul m-a părăsit. În loc să mă trimită carbonizat pământului, m-a păstrat pentru un sfârșit mai teribil ca moartea. De ce, domnule, mă întreb și astăzi, de ce m-am târât pe brânci, ca un vierme, să-mi salvez viața, în loc să rămân lângă aparatul care-mi oferea credincios, până la sfârșit, moartea prin focul care purifică?

Necunoscutul râse, cu râsul lui inuman.

— Vezi, că nu oricăruia proveniența îi acordă un sfârșit atât de simplu, de teatral și de generos, ca lui Guynemer al dumitale!

Își prinse tâmplele în palmele străvezii și continuă:

— Ce să povestesc despre lunile dintre viață și moarte, strămutat din lazaret în lazaret, până când am ajuns în spitalul din fundul Sileziei? N-am ieșit din mușenia încăpățânată decât atunci când am înțeles că nimeni nu-mi bănuia adevăratul nume. Din movila de metale arse a aparatului nu rămăsese nicio urmă precisă pentru identificare. Nu purtam niciun document, nicio tăbliță. Am rostit un nume la întâmplare, și am rămas cu el, scris cu creta pe placa de la căpătâi. Ce mândrie m-a împins să-mi ascund numele? Poate ispita pierzaniei... Atunci judecam

altfel. Îmi spuneam că, odată cufundat în marele anonim, îmi va fi mai ușor să încerc o evadare. Căci la aceasta am fost hotărât, îndată ce-am înțeles unde mă aflu, între două accese de delir, și înainte încă de a putea duce singur la gură lingurița cu doctorie.

Domnule, de aci începe ceea ce nu trebuia să fie.

În adâncul cel mai îndepărtat al Sileziei, în orașelul acela fără însemnătate, mă aflam singurul francez între răniții prizonieri, ruși, italieni, români și sârbi.

Nu eram tratați cu prea mare delicatețe. Medicii arătau surpriză în fiecare dimineață că mă regăseau încă suflând. Infirmierele erau plictisite de această prea lungă agonie. O spuneau fără milă, fiindcă mila devenise atunci un sentiment tocit. Eram întâia oară singur, condamnat la izolare, rămas să mă mistui în mine însumi. Nemișcat, cu ochii în plafon, așteptam moartea cu o mare liniște. Și, ciudat: o doream! Îmi pipăisem, cu toată panica aceea cunoscută a răniților, picioarele și mâinile, să mă conving că sunt întregi. M-am temut întotdeauna de un picior amputat, ca de-o dezonoare a corpului. Eram întreg. Nimic nu intervenise nou, care să facă mai imposibilă o evadare, de cum mi se păruse atunci când într-acest scop, îmi ascunsesem numele. Eram întreg, orașul părea tihnit, paza slabă, rămânea numai să mă însănătoșesc și să-mi pregătesc fuga cu îndestulă prudență; și, totuși, nu doream însănătoșirea și nu mă mai gândeam la evadare. Despre ai mei, îmi aminteam cu răceală. Cu indiferență mă gândeam și la camarazi și la zborurile pe care aş fi putut să le reiau, la faima care ar fi fost transmisă de toate aparatele fără fir ale lumii: „Cunoscutul aviator francez, evadat din captivitatea germană, și-a reluat zborurile și inaugurând seria glorioaselor lupte, a doborât ieri un Aviatik și un Focker, ambele căzute în flăcări⁴⁴. Cunoscutul aviator!... Glorioasele lupte!... Totul îmi devenise indiferent. Ceva era suprimat în mine. Nu mă mai atrăgeau, după cum nu-mi spuneau nimic. Domnule, aceasta era. Pactul între mine și cer încetase. Odată coborât la pământ, fusesem redat

pământului. Adică îmi fusesem redat mie însumi. Puterea teribilă care mă poseda se scursese din vine odată cu sângele rănilor. Devenisem un biet copilandru ca oricare altul care nu-și trăise viața și care, decât s-o trăiască așa cum îngăduiau numai acele vremuri, își aștepta cu bucurie moartea, fiindcă moartea îi aducea calmul veșnic. La aceasta gândeam cu ochii în plafon, înconjurat de o lume care îmi era străină. Nu-mi mai era dușmană. Ci îmi era numai străină.

Omul își apăsă ochii în podul palmelor, tăcu fără să mă privească. Nu puteam crede totuși că a isprăvit, fiindcă nu-mi dezlegase încă taina. Și nu isprăvisese într-adevăr.

Continuă, fără să-și dezvelească ochii:

— Te-ai întrebat, domnule, de ce pasiunea degradează oamenii, numiți „mari”, și de ce înnobilează numai pe cei mediocri? Eu n-am înțeles niciodată. Îmi compătimeam camarazii, pe care îi știam bravi, loiali și de-o mare noblețe a sufletului, și pe care îi vedeam indisolubil și stupid legați de femeiuști instabile și frivole din neamul celor ce-și petrec ziua în fața oglinzii vopsindu-și buzele, verificându-și buclele părului și cutele rochiei, chemându-și prietenele la telefon de douăsprezece ori în douăsprezece ceasuri, să le întrebe dacă le-a sosit pălăria, dacă au fost la cutare ceai și dacă au aflat cine s-a mai logodit, cu ce dotă și spre dezolarea cărui amant. Domnule, pentru mine asemenea femei nu existau. Însemnau un al treilea sex, vulgar și degradator. În vagile mele reverii de adolescent, îmi făcusem de câteva ori, fugar, o imagine confuză, despre o femeie unică, neasemănându-se cu niciuna alta. Cine n-a cunoscut această însetare a imposibilului la douăzeci de ani? Eu trecusem peste aceasta îndată, fiindcă fusesem până atunci reținut cu toată viața la altceva; la avionul meu, la zborurile mele, la atacurile și victoriile mele. Acum eram singur și imaginea se lămurea insistentă. Când închipuiam o fericire pentru zilele ce-ar putea să vie, dacă moartea avea să mă refuze cumva până la sfârșit; fericirea aceasta

nu-mi apărea decât sub forma unei femei care să-mi cuprindă în mână subțire fruntea încinsă de febră, să aplece asupra mea ochii înțelegători și să-mi vorbească așa cum nu-mi vorbise încă nimeni. Era firește vârsta care își cerea revanșa; era singurătatea, lumea nouă de gânduri care-mi clocotea în mine și n-avea cui se împărtăși. Domnule, cu fiecare zi trecută imaginea aceasta se lămurea și totuși nu-i cunoșteam culoarea ochilor, nici a părului, nici glasul; îmi era prezentă și încă n-avea ființă. O chema gândul și o chemau simțurile mele; o chema o tinerețe care încă nu trăise și se cerea trăită...

Și, domnule, într-o dimineață când am deschis ochii cu senzația unei fericiri încă nesimțite, această femeie se afla în haina ei albă de infirmieră, pe marginea patului meu, îmi cuprinsese cu palmele fruntea mea și îmi vorbea limba mea, întocmai cum o cerșisem imposibilului. O recunoșteam, deși niciodată nu o văzusem. Îmi surâdea și surâsul m-a readus la viața vârstei mele. Era cea unică, și atât! Venise când o așteptam, și atât!

Omul se ridică:

— Povestea mea, domnule, este aceasta! Restul îl poți înțelege... După respectul de care Elsa se afla înconjurată, am ghicit că era din alt neam decât al infirmierelor de rând, câte îmi purtaseră grijă până atunci. Și era într-adevăr, din neamul cel mai înalt al vrăjmașilor mei. Ce importă? Am spus, domnule, că nimeni nu-și poate evita ceea ce este inevitabil, printr-o anume conjurație a împrejurărilor. Tot ce era inofensiv ieri, devine primejdios și fatal azi, fiindcă deodată și-a slăbit rezistența robustă de ieri. Medicii explică oare altfel, rezistența sau nerezistența unui organism la perfida „infiltrare a unui agent patogen”, pentru a mă exprima ca medicul de-atunci, care nu știa cum mă numesc. Față de el puteam să-mi păstrez secretul. Față de Elsa, nu! Am știut-o, din cea dintâi zi, din cel dintâi ceas.

I-am destăinuit adevăratul meu nume, și m-a iubit încă mai mult, fiindcă află că iubirea nu o cobora.

La însănătoșire, i-am arătat că nu mă simt în stare să mai îndur captivitatea, și tot ea a găsit îndată singura dezlegare. Să ne refugiem undeva, la capătul lumii, unde să ne întoarcem la viața elementară și simplă, și unde să rămânem închiși în ceea ce numea emfatic „iubirea noastră veșnică”⁴⁴. Se mai aflau încă destule țări neatinse de război, pe unde puteam găsi poarta de evadare spre insulele exotice ale Pacificului, unde totul, natura și cerul în splendoarea lor, oferă această întoarcere la viața elementară și devine complicele unei iubiri extraterestre, ca a noastră! Să fugim de război, de ucidere, de nebunia continentului nostru, de toate prejudecățile, conjurațiile și datoriile care ne țineau prizonieri... Am cercetat hărți, am studiat totul; a pregătit, prin legăturile ei înalte, totul, până și această cale de evaziune romantică, și, vezi bine, conformă cu faima mea de „erou al aerului” – un avion eliberat din porunca ei pentru un pretins zbor de încercare cu care ne-am pierdut într-o bună dimineată, dincolo de nori, pe drumul fără întoarcere. Domnule, în planul nostru minuțios chibzuit și înarmați cu toate documentele trebuincioase, urma să coborâm într-un oraș fără însemnătate al Suediei, de unde să ne imbarcăm pe cel dintâi vapor spre apele Pacificului. Nimic nu fusese lăsat întâmplării; totul era socotit, prevăzut. Vântul, ceața, norii și capriciul busolii ne-au adus însă aici. Am coborât când se epuizase ultimul litru de benzină în rezervor. Și aici am rămas, fiindcă la început ne era greu să mai găsim drumul însemnat pe hărțile noastre, să-l înșirăm pe jos, într-o țară necunoscută – și, fiindcă mai târziu, am descoperit că în acest pustiu stâncos, putem rămâne tot atât de singuri și de îndepărtați de restul omenirii, ca în insulele Pacificului.

Acum, domnule, ai privit și ai înțeles.

Eu nu mă pot întoarce; ea nu se poate întoarce. Suntem legați aci, până la sfârșitul sfârșiturilor. Dacă a iubi înseamnă a-ți încătușa viața de ființa care te face fără voie să suferi mai mult decât oricare alta și pe care o faci, fără voia ta, să sufere mai mult decât oricare alta – atunci

pot spune că ne ține captivi aci numai iubirea. Dar pentru această mizerie, domnule, nu era nevoie să ne surghiunim până aici. Suntem de unsprezece ani, față în față, și între noi s-a căscat tăcerea. Eu gândesc pentru mine. Ea gândește pentru ea. Ca în orice iubire, de toată ziua, domnule. Am crezut că atât este destul pentru a umple două vieți. Atât este însă destul, numai pentru ca să neantizeze două vieți... Dacă i-aș putea descoperi o clipă cât de mică, un regret, o singură șovăială, aș fi atât de laș și de egoist, să mă simt dezlegat. Să dispar într-o dimineață... Să fiu oriunde, în afară de locul acesta blestemat. Și orice să fiu. Cerșetor, slugă, vagabond.

Dar totul, domnule, totul pentru dânsa nu este decât o orgolioasă generozitate de a se oferi până la sfârșit, de a nu regreta nimic, de a accepta până la ultimele consecințe viața pe care ne-am ales-o ca o fericire unică, și a devenit justa expiere a păcatului nostru. Ea continuă să-și spună că am săvârșit ceva unic, însă nespus, monstruos și divin; că am plătit iubirea cu un sacrificiu fără precedent, renunțând la tot ce e pe lume, renunțând la lume și la noi înșine; și e încă mai mândră că acest preț va rămâne pentru toți și pentru totdeauna ignorat.

Domnule, nu poți înțelege ce umilință e pentru cineva să se simtă strivit de-o vietate care-i stă alături, cu o conștiință limpede ca sticla; când el se simte invadat de toate duhurile rele și gânduri lașe, care se târăsc ca larvele. Această permanentă umilință e hrana mea de toată ziua. Căci ea e înspăimântător de dreaptă și de logică, de loială, de consecventă, de egală cu ceea ce a fost ieri și alaltăieri și acum unsprezece ani și egală cu ceea ce va fi mâine.

Îi pândesc un surâs de amărăciune, un suspin de regret.

Aș vrea s-o știu coborâtă până la mizeria mea. Știu că a lăsat o lume care-i era cel puțin tot atât de scumpă cât prețuia a mea, pentru mine; și domnule, în fiecare dimineață, când deschide ochii, îi descopăr în privire

aceeași inalterabilă seninătate.

Mă deștept, să-i surprind prin somn, semnele unei chinuiri secrete. Somnul îi e însă tot atât de pur ca al unui copil.

Atât numai că ea mi-a citit gândul și suferința - și de aceea mă compătimește. Vrea să mă apere împotriva mea însumi. Iubirea ei a devenit ocrotitoare și insuportabilă. Ai cunoscut, domnule, pentru un bărbat o umilință mai infamă? Oricând, îmi poate spune: „Eu sunt aceeași, tare, stăpână pe mine, fericită fiindcă te am numai pentru mine, ca în ziua dintâi. Numai pe tine trebuie să te apăr, fiindcă ești slab și n-ai știut ce-ai vrut; fiindcă ești laș și regreti ceea ce ai părăsit nesilit de nimeni!” Se poate suporta această conștiință mereu trează, supraveghindu-ți fiecare privire și ghicindu-ți fiecare gând netrebnic?

Domnule, orice altă ispășire din lume ar fi fost mai suportabilă decât aceasta.

Am văzut trecând pe deasupra noastră acum doi ani, mașini de zburat gigante, de-o formă necunoscută și de-o viteză pe care nici nu îndrăzneam s-o visez... Aflu de la dumneata, că un oarecare Lindbergh a traversat Atlanticul... Veacul n-a stat. Numai acest om rămâne aici, inutil și nevrednic, mai mort decât îl cred cu toții mort. M-am despărțit de poporul meu, care mă susținea în toate fără să-mi dau seama atunci. Fără să-mi dau seama, despărțindu-mă de el, l-am trădat. Acestea nu rămân nepedepsite. Am învățat-o prea târziu...

Omul tăcu. Era din nou cu ochii coagulați, cu umerii zgribuliți, strâns în el însuși să ocupe cât mai puțin loc spațiului.

Arată spre asfințitul vânat, tăiat de fulgere depărtate:

— La noapte vom avea furtună. Să ne întoarcem, domnule.

Peste noapte s-a dezlănțuit într-adevăr furtuna. În culcușul de mușchi din tinda chiliei, m-am răsucit cu ochii deschiși în negrul de păcură, ascultând detunarea munților în cataractele puhoaielor.

Dar ascultam mai ales, gemătul omului prin somn, dincolo de ușă, chinuit ca noaptea ultimă a unui osândit la spânzurătoare. Auzeam glasul șoptit al femeii, trezindu-l ușor, să-i suspende supliciul. O ghiceam ridicată într-un cot, privindu-l peste piept în noaptea opacă și încruntându-se cu aceeași milă crudă și înduioșătoare. Iar întunericul era dens ca bezna celui din urmă fund de mormânt.

A doua zi, ploaia lividă ne-a condamnat captivi sub acoperișul de piatră, unul în fața altuia.

Omul îmi ocolea ochii. Femeia mă silea să-i ocolesc ochii. Și totul era surd și mocnit de apăsător, ca într-un mormânt în care vor începe să se miște morții.

Încercam să dau ființă tuturor celor ascultate. Recunoșteam ingenioasele unelte fabricate din rămășițele aparatului ascuns undeva, pe aproape. Era înduioșătoare truda de om al peșterilor, cu care înfăptuise mici nimicuri, de la ulcica de lut până la cuțitul delicat curbat, de la neplămădita pită de secară, din spicele sărăcăcios cultivate în vreun găvan vecin, până la zdrențele lor de alți Robinsoni ai veacului. Însă, mai mult decât această înduioșare, bietele mărturii despre iscusința naufragiatului din văzduhuri căscău în mine o spaimă.

Căci recunoșteam acum mâna aceea, care de copil, la cinci ani, înjghebase surorilor o delicată jucărie ingenioasă. Cum recunoșteam acum și privirea fosforică și înfricoșătoare, ca aceea a lui Alexandru cel Mare, Macedoneanul, înainte de a încăleca pentru luptă. Cum recunoșteam semnul răniilor din maxilar, unde-a rămas înfiptă o așchie de aluminiu, după atacul de la treisprezece martie, la Brocourt. Cum recunoșteam și numele șoimului – *Vieux Charles*, bimitralierul dispărut la unsprezece septembrie 1917, deasupra comunei Poetcapelle, în Belgia, după comunicatul oficial.

Acestea nu mai îngăduiau nicio îndoială; niciuna. Și năruiau o lume, o legendă, din care și scrumul era blestemat.

Copilandrul acela, neastâmpărul întrupat. Totul

fusese numai viață. Numai acțiune. Numai vibrație contagioasă, pentru toți câți se apropiau de el; când cobora, toate mâinile se întindeau spre dânsul. Copilandrul povestea întretăiat, ștergându-și fumul obuzelor și, câteodată, o picătură închegată de sânge. Râsul acela limpede și victorios. Izbucnirea de bucurie copilăroasă;

— *Et alors, couic!*...

Omul era cu fața scufundată în pumni.

Ne mișcăm încet, cum morții trebuie să înceapă a se mișca în adâncurile mucedu de pământ, când se apropie judecata cea înfricoșată, dacă mai este nevoie de vreo judecată și de vreo ispășire, după toate ispășirile din viață. Ne temeam de glasurile noastre. Ne temeam de privirile noastre.

Aș fi vrut un miracol să se întâmple. O dezmeticire ca după nopțile torturate, când îți freci ochii la lumina triumfală a dimineții și suspini ușurat, că tot ce-ai trăit înfiorător și absurd și crud a fost numai un vis urât și altceva nimic.

Dar omul era aici, și femeia era aici, și peștera lor de piatră, și ploaia suroind afară, neconținut, neconținut.

Încă o noapte. Și iar geamătul omului prin somn.

Am plecat dimineața, în pâcla udă și înghețată, spre târgurile cele de departe, unde e soare și larmă și unde totul e încă fericire divină și ucigașă de a trăi.

Omul m-a petrecut până la piatra lui. Era mai zgribulit încă, în vântul ghețos care despletea negurile, sub cerul scund care-și târa norii peste capetele noastre. S-a oprit. A căzut pe piatră, cu ochii astupați în pumni.

Și-am vrut ca o ultimă nădejde, să aflu o dezmințire la toată nălucirea mea. Să-mi strige în față: „Nu e adevărat! cum ți-ai putut imagina că poate fi adevărat!?”

I-am strâns mâna. I-a căzut neînsuflețită și rece: mână de mort. I-am căutat ochii și ochii au fugit de privirea mea: ochi sleiți de mort. Am rostit apăsător:

— *Adio... Adio, Georges-Marie-Ludovic-Jules Guynemer!*

Cum aşteptam o împotrivire! Cum aş fi dorit să văd mâinile că resping cu indignare nebunescu-mi gând! Alungând spectrul.

Dar omul nu se clinti, nu tresări, căzu cu ochii în pumni, pe piatra lui.

Târziu, m-am întors încă o dată să-l mai văd, din vale, ultima dată. Era o pată vânătă şi abia lămurită, în lumina sepulcrală. Atât de zgribulit în şuroiala udă, în pâcla gheţoasă, în înălţimile suflate de marile vânturi!

Uuu! Ce frig de moarte trebuie să fie, acolo sus şi acolo singur.

OMUL CARE ŞI-A GĂSIT UMBRA

Luminile bulevardului îşi dădeau sufletul, asfixiate în ceaţa densă, agăţată în haine, şuroind în zidurile îmbibate, pătrunzând ud până în măduva osului.

Oraşul se topea fantomatic. Clădirile fără contur pluteau ca fregatele năluci în brumele nordului. Trecătorii arătau chipuri nehotărâte şi gelatinoase, asemeni spectrelor astrale din şedinţele spiritiste. Pe urmă nu mai trecu niciunul.

Şi totul fu deodată gol, posomorât şi plictisitor, ca şi cum până la capătul lumii, soarele fusese pentru totdeauna stins şi n-aveau să mai străluce niciodată pe-un cer adânc, eternele stele.

S-ar fi spus că planeta s-a rătăcit într-un ținut interzis, al spaţiilor cu văzduhul înveninat, de unde până mâine nu va scăpa nimeni cu răsuflare vie. Poate pământeni se şi zăvorăseră în camere cu ferestrele vătuite, îmbulziţi în pivniţe, proteguiţi cu aparate de scafandri, nădăjduind o salvare miraculoasă. Un bec clipi şi muri. Pentru cine mai suna oare alarma, un signal de vardist?

De nicăiri nu mai trăia să răspundă nimeni.

Numai din capătul bulevardului se materializă din

tenebre, clătinându-se, un bețiv. Mergea în zvâcnituri oblice, amărât foarte, bombănind către un tovarăș imaginar, pierdut cine știe unde, pe drum, în ceață:

— N-are decât!... Nici nu-mi pasă. Îți spun pe onoarea mea: nici nu-mi pasă!... Eu sunt stăpân...

Interlocutorul invizibil se arăta desigur de un demoralizant scepticism. Căci bețivul se propti în stâlpul unui bec, și, icnind, reteză noaptea mucedă cu mâna, muștrând scepticismul tovarășului absent:

— Îmi pare rău. Pe onoarea mea! Eu sunt stăpân... Dacă-i place. Dacă nu, adio și n-am cuvinte, puică!... Este? De bună seamă că este!

Bețivul hohoti răgușit dar triumfător, zguduindu-se din creștet până în tălpi, ceea ce-i primejdui echilibrul și-i dădu de lucru până să-l regăsească. Când fu din nou aproximativ fixat pe scoarța planetei, întreabă încă o dată, agresiv:

— Este?

Tot el răspunse imediat, împlânzit pentru tovarășul invizibil, redus la tăcere:

— Păi vezi bine că este! Așa te vreau, puiule!...

Își șterse cu podul palmei mustățile pleoștite de vin și de ceață. Scoase o țigară din buzunarul vestei, cu un gest larg și patetic cum și-ar fi smuls inima din piept s-o ofere martir, călailor. Încercă fără succes s-o înfigă în nas, în guler, între sprâncene, până nimeri gura.

Pe urmă, începu să caute cutia cu chibrituri explorând toate buzunările, pe rând: la haină, la vestă, la pantaloni. Își dădu pălăria pe ceafa, pe-o ureche, pe ochi; privi bulevardul fuliginos, în sus, în jos, sperând un drumet cu foc.

Nimic.

Țigara îmbăiată se frânse de la carton. O aruncă pe asfaltul vâcos și o strivi cu talpa. Într-o inspirație subită, descoperi vinovatul acestor vrăjmașe întâmplări și sughiță cu energie:

— Jos guvernul!

Strigătul din rărunchi îl smulse de lângă stâlpul electric. Se clătină, descrie o semicircumferință și reveni la loc, ostenit de aceste aventuroase peripeții, rotind ochii provocator, să descopere în noapte o împotrivire de undeva. Dar nu era nimeni să ia apărarea guvernului. Ceea ce-l înverșună să repete cu îndoită energie:

— Jos guvernul! Așa sunt eu... Dacă le place... Dacă nu, adio și n-am cuvinte! Pe onoarea mea!

Jjjosss guvernul!

În împrejurările acestea, apăru coborând din celălalt capăt al bulevardului, Ion Burdea-Niculești.

Pășea repede, elastic, descheiat la pardesiu, lăsând să se vadă reverul de mătase al hainei negre și piepții de zăpadă ai cămășii; cu țigara de foi în colțul gurii; cu pălăria de castor fin, imperceptibil înălțată pe frunte; în mers cu înfățișarea sigură și biruitoare pe care i-o cunoaște dintotdeauna, toată lumea. În după-amiaza aceea, rostise în Cameră o fulminantă cuvântare care scurtase zilele guvernului; prietenii politici în unanimitate pornire de entuziasm, calcule și respect îi oferiseră o masă de sărbătoare; deși era deopotrivă de indiferent la șampanie, toasturi și la ușoare succese, primise, fiindcă știa că o asemenea manifestație demoraliza mai desăvârșit adversarul.

Din piața Teatrului, după banchet, trimisese mașina acasă, iar el străbătea drumul acum pe jos, să respire și să se dezmoștească, împlinindu-și numărul de pași prescriși de igiena zilnică.

Pe dânsul nu-l indispunea nici ceața bolnavă, nici pustiul lugubru al bulevardului, după cum nu-l exaltase nici frenezia aplauzelor de după-amiază și nici entuziasmul toastărilor de adineaori; tot ce întâmpina în viață era numai prilej de egală satisfacție de a trăi pentru a birui. Mai cu seamă acum, când nu mai exista nicio îndoială că el va fi chemat să alcătuiască guvernul viitor, peste câteva săptămâni, peste câteva zile, poate.

Nesiguranța din ultima vreme era înlăturată. El nu

cunoștea alt vrăjmaș care să-l alarmeze decât nesiguranța. Iar țara trecuse și de astă dată de partea lui, hotărât unanim, spontan. Cum drept spunea ediția specială a gazetelor de seară, cu fotografia pe două coloane și cu numele lui, scris cu litere de-o șchioapă.

Din ceața scămoasă, glasul poporului sughiță confirmarea acestui apropiat deznodământ:

— Jos guvernul!

Ion Burdea-Niculești ridică sprâncenele să măsoare cu tolerantă curiozitate cetățeanul rezemat de stâlpul de schijă, prin care grăia conștiința anonimă a țării.

Bețivul făcu un semn misterios cu mâna:

— Psst! Pardon...

Se dezlipi imprudent de stâlp. Lipsit de rează mul moral, descrie o semicircumferință în direcție inversă decât cea de adineaori, se propti și reveni ricoșând la loc, hipnotizat de vârful țigării aprinse, către care întindea mâna cleioasă.

— Psst! Pardon...

Scotoci în buzunarul vestei altă țigară: boțită, beteagă și dezlipită, cadavrul mutilat al unei foste țigări.

Fără să se descurajeze de înfățișarea-i invalidă, o netezi să-i aducă forma dintâi și lărgind compasul picioarelor să-și mențină echilibrul instabil, țuguie buzele după foc.

Ion Burdea-Niculești primi în plin obraz răsuflarea dospită de vin a poporului suveran care cere schimbarea domnilor.

Strâmbă din nas, fiindcă poporul suveran consumă vin ieftin și prost. Dar întinse resemnat, cu vârful degetelor înmănușate, focul, fiindcă înaintea unei țigări care se cere aprinsă toți fumătorii sunt prin consimțământ mutual, egali.

Bețivul sorbi setos primul fum cu ochii închiși. La al doilea îi deschise, pe urmă îi căscă largi, cu teribilă surprindere, recunoscând în domnul cu pieptul cămășii alb și obrazul proaspăt bărbierit, personagiul sărbătorit de

ediția specială a gazetelor.

Se trase îndărăt, arcuind pălăria cu o superbă eleganță de mușchetar.

— Cucoane Ionel!... Avem onoarea... Pardon!

Omul dumneavoastră, cucoane Ionel...

Iar în chip de concluzie, repetă sentința sumară:

— Jos guvernul!

Ion Burdea-Niculești îl privi cu dezgust.

Bețivul nu păru că ia seama la semnificația acestei priviri. Se apropie cu gura umedă să-l sărute.

— Dă-mi voie să te pup, cucoane Ionel... Tot ai noștri, sireacii! Omul dumneavoastră, cucoane Ionel... Ordin, și mă supun!...

Uitătura aspră a lui Ion Burdea-Niculești îi paraliza elanul. Distanța între el, viermele, și astrul zilei, se restabili.

Suspină, pocăit și amar:

— Pardon! Dacă vă supără, mă retrag!...

Vorbind, scăpă țigara din mână. Plecându-se s-o

A

ridice, o călcă. Înaintea acestui dezastru, se opri consternat. Cuprins de compătimire și scârbă, Ion Burdea-Niculești răsturnă în pumn țigările de foi din tocul de piele și i le întinse pe toate... Bețivul le primi cumplit de umilit în conștiința propriei sale decăderi.

— Sunt un păcătos, cucoane Ionel!... Numai dumneata ai să mă faci om...

Pe urmă, complice, făcând cu ochiul:

— Jos guvernul!... Trăiască cuconu Ionel al nostru! Trăiască România Mare!

Ion Burdea-Niculești dădu să plece.

Bețivul își aminti:

— Psst! Pardon!

Cu mâna descrie semnul unui chibrit aprins de cutie. N-avea ce face cu țigările, dacă nu-i oferea și chibrituri.

Ion Burdea-Niculești îi întinse și cutia de chibrituri.

Zdrobit de această ultimă mărinimie, bețivul lăcrimă, scoțându-și profund pălăria:

— Cucoane Ionel... nu merit! Sunt un rău, cucoane Ionel... vai de capul meu... Eu sunt un copil orfan, cucoane Ionel!

Clătinându-se, sări deodată în lături, într-o neașteptată inspirație destrămată din aburii vinului:

— Nu merit să vă calc nici pe umbră, cucoane Ionel... Nici pe umbră!

Într-adevăr, bețivul se ținea acum departe de umbra desfășurată pe asfaltul umed, pășind cu evlavie în vârful picioarelor, ca pe lângă cea mai sacră nestemată din lume. Cum se clătina, fără centru de gravitate, părea un sălbatic din ținuturile hiperboreene, dansând un joc magic în jurul unui cerc cu un idol tabu.

Dar Ion Burdea-Niculești ridică gulerul pardesiului și-i întoarse spatele, scârbit cu desăvârșire.

Celălalt sughiță din urmă, gesticulând în pâclă:

— Jos guvernul!

„Imbecil bețiv... Ce brute! Ce brute!” gândi Ion Burdea-Niculești, reluându-și mersul elastic sigur și biruitor dintotdeauna, cu pălăria de castor împinsă puțin pe ceafă și observând că el, el își calcă pe umbră.

Pe umbra care se lungea când lăsa un felinar în spate; pe urmă, se topea în ceață; apărea din nou ținându-i tovărășie pe-un zid; îi rămânea în urmă, se dubla, erau trei, reveneau iarăși, închegându-se din ceață în forme fantastice, întotdeauna alta și totuși aceeași. „Imbecil bețiv!... De unde i-o mai fi dat în cap idioția aceasta?... Nu merit să vă calc pe umbră!... Cuvinte de bețiv!” Se întoarse să-l vadă unde a rămas; iar umbra se întoarse și așteptă și ea.

Bețivul se balansa în fața unei vitrine verzui luminată; straniu, ca un înecat în fundul oceanului, printre filamente de alge, înaintea unui transatlantic scufundat, prins în razele unui proiector. Cu mâna dreaptă făcea un gest energic de retezare. Se înțelegea că repetă și acolo,

clătinat în fundul irespirabil al apelor translucide, voința-i nestrămutată:

— Jos guvernul!

„Ce brută! Ce brute!” iuți pașii Ion Burdea-Niculești, bombând pieptul și liberându-și fruntea să se răcorească în umezeala nopții.

Umbra își dădu și dânsa pălăria mai pe ceafa, îl ocoli în jurul unui bec să-i iasă înaintea, se deșiră pe un zid peste măsură, se topi în negură și tot din negură se închegă, alăturându-i-se discret la stâlpul electric următor. „Ce idioție!” căută Ion Burdea-Niculești să-și strămute gândul în altă parte, de la această tovarășă dintotdeauna, la care acuma lua întâia dată aminte.

Ceața deveni mai opacă, bulevardul mai deșert.

În tăcere păseau alături, prin solitudinea nopții, numai omul și umbra lui.

Când au traversat, un automobil cu farurile lăptoase trecu vertiginos peste pieptul umbrei, încât Ion Burdea-Niculești se trase cu un pas îndărăt, cu senzația fizică absurdă, că într-adevăr roțile au călcat ceva dureros din el. Dar după ce mașina fu înghițită de pâclă, umbra se înălță pe zid intactă și sprintenă, pășind credincios alături de dânsul. „Imbecil bețiv!”

Acum îi păru că înadins grăbește pentru a scăpa de tovarășia umbrei; încetini pasul, încetini și umbra. „Idioții! 44 Deprins să-și pândească și să-și înfrângă singur toate slăbiciunile, Ion Burdea-Niculești își adună gândurile la grijile lui apropiate: lista noului cabinet, campania electorală, declarația de a doua zi... Uită existența umbrei, dar umbra nu-l părăsi, târându-se în noroaie, destrămându-se în întuneric, lungindu-se pe pereți, alergându-i înainte, ocolindu-i pașii; neobosită, fidelă și mută.

Acasă, când trânti ușa grea de stejar, o închise afară; dar abia urcă prima treaptă de marmoră și umbra se prelinse pe sub picioare, luându-i înainte și așteptând în capul scârilor, ca cineva de mult deprins să aștepte.

„Idioții, curat idioții!” își repetă Ion Burdea-Niculești, cu un început de enervare.

Încăperile erau mari, reci și deșarte. Ion Burdea-Niculești trăia de multă vreme singur, ca un adevărat om tare.

Slugile păseau pe covoare în vârful degetelor; pereții erau împodobiți la distanțe simetrice și larg spațiate cu sobre tablouri de muzeu: oglinzile răsfrângeau în apele înghețate figura stăpânului întotdeauna calmă, sigură și nebrăzdată de vârstă: totul era aci ordonat și sever.

Ca întotdeauna, după ce-și îmbracă pijamaua de mătase de China, înainte de culcare, Ion Burdea-Niculești trecu în biroul cu biblioteca masivă și neagră, cu cărțile înșirate după cristalul dulapurilor în legăturile de piele neagră, cu aurul literelor stins, cu bustul său de bronz susținut pe pedestalul negru - așa cum l-a primit omagiu de la partid la o aniversare de guvern - provizoriu fragment inanimat al monumentului de viitoare imortalizare.

Pe masa uriașă, secretarul orânduise în dosare cartonate hârtiile pentru a doua zi.

Ca întotdeauna, nu le atinse. Aprinse o singură lampă, mică și joasă, din vechi obicei de lucru al studentului nevoiaș care a fost odată: a tras trei foi albe înainte și, deschizând ultimul volum de matematică ermetică, începu să aștearnă cu creionul ascuțit subțire cifrele complicate, tipuri de funcțiuni pentru integrarea funcțiunilor din mecanica aplicată la teoria elasticității materiei. Era un joc al inteligenței, ascuțit și lucid, fără niciun folos imediat, fiindcă de multă vreme inginerul Ion Burdea-Niculești nu mai însemna decât conducătorul temut al unui puternic partid politic; dar era un exercițiu fără de care nu-și încheia niciodată ziua.

Din lumea abstractă a cifrelor își întreținea mintea ageră și calmă pentru realitățile concrete, pe care avea misiunea să le soluționeze. Un ceas nimic nu exista pentru el, decât cifrele mărunte din tomurile lui Weierstrass și

Poincaré pe cele trei foi albe.

Vârful creionului fâșâia abia auzit pe hârtie; când se tocea, alegea altul dinainte ascuțit fin de secretar; de afară, prin cele două rânduri de geamuri cu perdele compacte, nu străbătea niciun vuiet, în încăperile spațioase nu trosnea nicio mobilă, nu scârțâia niciun pas, nu adia nicio răsuflare; în tăcerea adâncă numai omul singur și tare, eliberat de restul vieții vegetative, străbătea spațiile străvezii, reci și eterne, ale inteligenței pure, dincolo de toată zadarnica viermuială omenească.

Orașul era dincolo.

Alții își ruinau trupul în spasmuri de viciu, sau animalic, dormeau cu pumnii strânși; el, într-o dilatare a ființei, absent de la tot ce e vremelnic și hâd, cunoștea numai pentru dânsul ascensiunea inteligenței absolute, dematerializată, descătușată de rădăcinile pământene.

Aceasta punea nemăsurată distanță între el și ceilalți semeni. Îi compătimea. Îi disprețuia. Pentru fiecare noapte avea cunoscut numai de el singur tărâmul de evadare întăritoare, unde uita răsuflarea amestecată cu duhoare de vin prost a vulgului, tocmelile netrebnice, abdicările cotidianului; de acolo se întorcea întotdeauna purificat și reconfortat. Orașul îmbibat în ceață, posomorât și trivial, nu mai avea ființă aievea. Ion Burdea-Niculești era tare, și se știa tare, fiindcă era înfricoșător de singur în universul lui secret și altora inaccesibil.

Dar peste umărul său, încovoiată din plafon, plecată atent, umbra imobilă îi veghea ca întotdeauna, de nopți și nopți, migala cifrelor. Nu o observă nici acum, ca și altă dată. Însă prezența neînsuflețită, răbdătoare și mută, avea acum în vastitatea biroului negru, ceva misterios, neliniștitor și irevocabil.

Și mai neliniștitor era că omul nu o presimțea încă plecată peste el, așteptând.

Când cele trei foi fură complet acoperite cu scrisul mărunț, Ion Burdea-Niculești își îndreptă mijlocul, frecă degetele osoase cu mulțumirea lucrului isprăvit, orându-i

creioanele în cupa de cristal, închise hârtiile în sertarul unde zăceau alte teancuri. Se ridică alături de umbra care se pregătea să-l însoțească. Trecu în dormitor; nu citi și nu medită la nimic care să-i tulbure cugetul limpezit și desprins de la nimicniciile terestre. Stinse lumina și ca întotdeauna, înainte de a fi trecut cinci minute, a adormit.

Umbra absorbită de întuneric emigră în lumea unde se retrag umbrele izgonite.

Dar de astă dată în somn reveni.

Alta.

Sălbăticită și dușmană. Împinsă de o putere rea, serva resemnată apăru din noapte cu pași neauziți să-și sugrume stăpânul...

Fu în întuneric o luptă zvâcnită și inegală. Luptă de panică, fără nădejde, cu un duh înfricoșat de care nu știi să te aperi, fiindcă nu seamănă cu nimic. În așternutul moale, în care întotdeauna Ion Burdea-Niculești se deștepta pe aceeași parte, cum se culcase, chiar prin somn orânduit și stăpân, pernele se mototoliră, dantelele olandei fură sfâșiate, plapuma alunecă; cu genunchii fără oase împlețiți pe pieptul lui, cu degetele aderente de gumă lipite în gât, umbra strângea încet și metodic, cartilagiile care trosneau sub recea și umeda încheștare de șarpe.

Pe urmă, vrăjmașul fără nume și fără formă, îl încinse de jur-împrejur, strivind coastele sub care se zbătea deznădăjduit inima... Omul își încorda mușchii să rupă strânsoarea vâscoasă. Strângea dinții să nu scoată un geamăt, orgolios, chiar atunci, să nu-și mărturisească prin accentul de durere o înfrângere. Dar o șoaptă cunoscută și bună, din altă lume revenită, cerea ea pentru dânsul îndurare. Zadarnică. Fiara aderentă - umbra? moartea? - strângea, strângea, strângea...

Ion Burdea-Niculești se deșteptă într-un disperat spasm, înăbușit în noaptea opacă. Pipăi butonul de porțelan și făcu să explodeze lumina. Privi încă nedezmeticit, răvășeala patului... își apăsă inima zvâcnind dureros în gratiile pieptului...

Absurd vis, stupid vis!

Gândise o clipă să sune, dar și-a retras îndată mâna. Spaima abia risipită făcea loc altei temeri. Își imagină chemarea stridentă și metalică în casa goală; valetul apărând somnoros și speriat. Ce era să-i spună? Cum să se arate înaintea-i, înfricoșat ca un copil care a visat urât?

Marele om își șterse tâmplele umede. Recules, privi obiectele familiare din încăperea unde dormea singur de zece ani. Surâse, căci toate îi dădeau siguranță, îl întorceau la realitatea certă care n-avea nimic de-a face cu vedeniile deșuchiate ale unui vis chinuit. El știa un leac la îndemână: cinci minute sub ploaia rece a dușului destind nervii și ordonează ritmul sângelui în artere. Totul e să știi a domina animalul, să-l constrângi sclav rațiunii, să-l ții din scurt când șovăie.

Coborî din pat, pipăind cu piciorul pantofii moi.

Umbra coborî și ea. Se lungi până în tavan. Ion Burdea-Niculești, cu toată constrângerea rațiunii, nu izbutea s-o ignore. Era acolo, gata și ea, așteptându-l să vadă ce face. „Idioții! 44 vorbe tare: „Afurisit bețiv”...

Cuvintele sunară bizar în dormitorul dreptunghiular, de unde, pentru desăvârșita izolare, fusese alungată chiar bătaia monotonă a pendulului, îi fu rușine de el: a început acum să vorbească singur!

Hotărât, aceasta nu mai poate dura așa! Sumetîndu-și pieptul, se apropie de perete, să o cerceteze atent. Umbra coborî din tavan, deveni egală și mai conturată, exact de înălțimea lui, suportând neclintită examenul. Avea parcă și dânsa în statură, o provocare batjocoritoare, cu pieptul diform lătit. Se confruntară amândoi. „Idioții!... începe să mă enerveze serios afacerea aceasta!” constată, nu mai știa a câta oară, Ion Burdea-Niculești, întorcându-i spatele.

Pătrunse în camera de baie, răsuci robinetele de nichel; când dădu drumul snopului de apă rece pe peretele de porțelan, umbra născoci gesturi grotești, paradiind cu o deșănțată lipsă de respect mișcările marelui om gol.

Dar Ion Burdea-Niculești era de astă dată redat calmului dintotdeauna, imunizat, neutralizat: din nou, ignorând ca orice om normal prezența iritantă, spioană, a umbrei. Înfășurându-și trupul ud în cearșaful spongios, simți cu satisfacție odihna relaxându-i nervii.

În pat deschise o carte potrivit lampa pe măsuta de noapte, la distanța calculată care să-i obosească ochii, exact cât este nevoie ca să-i cheme somnul. Totul era în viața lui calculat ca o mașină precisă, ce la anumită mișcare face să joace ingenios, anumite, întotdeauna aceleași resorturi.

Totuși... Totuși când întoarse foaia, se surprinse că n-a reținut nimic din sensul literelor; o luă da capo, străbătu pagina din nou, nu o întoarse, gândul se risipea confuz. Ceva stăruia dincolo de gând și dincolo de voință.

Ce glas cunoscut!... Ah! își lămură bine acum ce glas cunoscut fusese acel de adineaori, din somn, când cerea pentru el îndurare umbrei.

Ion Burdea-Niculești își aminti astfel, după atâția ani, ceea ce hotărâse să nu-și mai amintească niciodată și într-adevăr nu-și mai amintise.

Cartea lunecă. O lăasă jos. Glasul acela. De cât de departe, glasul acela!...

Îi suna ca întâia oară. Iar din uitarea cea mare, totul recăpătă viață. Tristă viață.

Un șuvoi rece între lespezi, brazi întunecați, miros aspru de rășină, o fluturare albă de eșarfa, o copilă în străveziu veșmânt feciorelnic, întoarsă cu spatele... Și glasul acela chemând pe cineva, pe urmă izbucnind în hohot; râs în care veselie nu izbutea să acopere spaima de o clipă. De pe colțul stâncii un picior lunecase în apă. Ce spaimă și ce râset! Acum sărea din lespede în lespede să-și pescuiască pantoful furat de torent. Corăbioara albă sălta pe undele fugace, părea că a ancorat într-un golf de o palmă adânc; când se pleca să o prindă, se răsucea viclean, săgeta pe gălgâiala apei cine știe unde...

El s-a repezit în cale, a capturat pantoful...

L-a adus trofeu, ud și minuscul, copilei necunoscute cu mâna la pieptul mic, zvâcnind de râset și de spaimă. Necunoscuta l-a privit în ochi, cu obrajii învăpăiați – pe sub piele se vedea fluxul sângelui cum se răsfira ca un trandafir magic care se învultă – pe urmă ochii au coborât în pământ.

Ochii Marei!...

Încep toate basmele cele mai dulci, altfel?

Au așteptat pe marginea șuvoiului până s-a uscat olanda pantofului și până ce-au învățat să se cunoască.

Ascundea piciorul gol, numai în ciorap, pudic, acoperindu-l cu marginea rochiei. Ochii Marei nu s-au mai ridicat decât pe furiș, când credea că el privește în altă parte; ochi în care lucea fără astâmpăr un tremur de început de răs. Cum de n-o văzuse încă? Cum de n-o știuse?...

Când s-au întors, tăceau.

Păreau că au isprăvit de spus tot; întâmplări de la facultățile lor deosebite, gânduri despre aceleași conferințe ascultate, banalități, piese de teatru, cărți și tot ce putea fi de un interes pentru viața lor studențească; asistaseră la aceleași cursuri pe vremuri celebre, parodiaseră aceleași ticuri ale dascălilor bătrâni, se miraseră că nu s-au văzut; nu-și spusese, dar gândeau amândoi că numai fiindcă nu se cunoscuseră până atunci, ceva în tinerețea lor le lipsise încă. Tăceau alături. El smulgând din treacăt vârful crenguțelor de brad, care se frâng fragede, ca mici cruciulițe vegetale și lasă în dinți un gust metalic. Ea, smulgând mașinal, cu gândul în altă parte, petalele unei margarete de câmp, în eterna și superstițioasă joacă feminină: mă iubește? nu? foarte mult? deloc?...

Tăcea, dar glasul ei îi cânta melodic în urechi.

Glasul de adineaori, din somn, cerând îndurare pentru el. Ca și cum el ar fi fost deprins să ceară îndurare cuiva?

Da! Veche poveste și tristă poveste.

Începuse atât de senin și sfârșise atât de crunt... Dar sfârșesc oare toate basmele altfel?

Un râs; obrazul învăpăiat; o piruetă fluturând fustele; altă gâlâire sonoră de hohot; privirea strecurată cu nevinovată șiretenie pe sub gene. Înaintea unei întrebări, în colțul gurii tremurând zâmbetul gata să se destindă; viața aceea tânără, plină de neastâmpăr, însetată de toate nimicurile din care se întrețes miracolele lumii, făptură nebunatică pe care nimic nu părea că are s-o ostenească și s-o întunece cândva; toate curmate deodată, de ireparabilul care strivește ca o talpă, zbaterea fragilă de aripi a celei mai inocente și divine găze! După scurtă vreme, în alt capăt de țară, departe de toți ochii, tinerețea aceea, și vioiciunea, și râsetul care păreau că nu vor conțeni niciodată, au fost înecate într-o crâncenă ispășire: o biată vietate cu obrații supti, cu ochii sticloși, ocolită, izgonită. „Mă văd aci și mă întreb dacă tot eu am fost aceea?... Undeva, atât de departe de tine, abia reală, sunt arătarea celei ce-am fost. Ma bine că nu mă vezi. Ți-ar fi milă de mine, și nu mi-ar plăcea mila ta"... scrisese ea atunci, iar el arsesese scrisoarea repede, își dogorâse degetele și călcase scrumul, apăsând, să șteargă orice urmă, orice.

Când prietenul cel mai bun din aceste timpuri, Atanasie, venise de acolo, cu știri, îl așteptase la gară, cu inima strânsă, nu de cele ce i se întâmplau ei; ci ghemuit în el și mizer, de cele ce puteau să urmeze pentru dânsul.

Era doar toată cariera lui în joc, viitorul, toate proiectele îndrăznețe care se surpau, anii grei încă de studiu, sărăcia care nu mai putea fi împovărată de altă sărăcie, și stupid, de un copil. Și acum îi strecoară în oase un fior amintirea acelui ceas, pe peronul cutreierat de vântul ghețos!

Așteptarea îi atârșase bolnav închipuirea; prevedea scene mai absurde una decât alta... Trenul oprindu-se; el, deodată, pomenindu-se, cu un copil în brațe, pasagerii întorcând capul, ghiontindu-se, hohotind de acest june

care voia să cucerească lumea și până una alta, sfârșea pe un peron de gară, cu un prunc în plapumă roșie la piept, ca în melodramele proaste... Se gândise să fugă. Nici acum nu-și lămurește ce l-a ținut...

Dar n-avea de ce fugi.

Toate fuseseră închipuiri. Viața e mai simplă. Atanasie i-a răspuns la întrebarea lacomă, abia coborât de pe treptele vagonului, cu strângere de umeri: „Fii fără grijă, Ioane... nu vei avea nicio neplăcere. Nu fiindcă aș fi convins-o eu; ci fiindcă așa vrea dânsa.

Știi prea bine că aceleași legi fac pietrele să se scufunde și păsările să se înalțe. Ea se scufundă; tu rămâi liber să te înalți”.

Atanasie răspundea totdeauna obscur și cu o intenție de dispreț batjocoritor în tot ce rostea. Nu l-a întrebat mai mult și nici el nu i-a spus mai mult. I s-a părut că prietenul îl privește cu o bucurie rea, când l-a văzut respirând ușurat. I-a fost rușine de această senzație de eliberare pe care nu și-a putut-o stăpâni. A ocolit și atunci, și mai târziu, vreo explicație, măcar o aluzie, o scuză.

Atanasie era singurul om a cărui privire nu o putuse înfrunta, de al cărui râs de capră, în vârful buzelor, înecat, sacadat, se temea. He-he-he! Da, râs de capră! Nesuferit, răutăcios și demonic. Descoperea toate slăbiciunile, le căuta cu o răbdare de maniac colecționar, le scormonea, le ațâța savant, își râdea de ele; încheia o zi fericită, numai când găsea cuiva, până atunci invulnerabil, o sminteală în armură, o faptă rea ascunsă, o greșeală, o umilință dureroasă, rănille acelea triste care desfigurează și mistuie tăinuit. Hehe-hehe! Își încovoia spinarea cocoșată, plecându-se deșirat să-i râdă în ureche: Hehe-hehe! Ce meschină și mizerabilă devenea deodată toată viața și oamenii ce biete fanteze, când behăia râsul acela: hehe-hehe!

Un singur martor existase la acest dintâi și singur episod imprudent al vieții lui; dar ce martor!

Cum se simțea împruținat și netrebnic și șovăielnic

sub ochii lui, când îi întâlnea, privindu-l neclintit, ochii de capră, gălbui și bulbucați!

Câteodată, pe neașteptate, rostea o constatare enigmatică, în care-i părea că străbate un tâlc ascuns: „Îmi vine să cred Ioane, că pentru a face ceva într-adevăr bun și trainic în viață, trebuie să începi prin a sacrifica pe cineva. Cum cei vechi luau umbra trecătorului cu trestia, să o zidească în piatră. Numai atunci clădirea durează... Hehe-hehe!”

Ochii de capră îi căutau atunci ochii, cu o înveselire plină de curiozitate, să-l descopere roșind: îl studiau ca pe un șoarece pus sub globul aparatului aspirant, de făcut vidul, unde animalul rămâne în neclintire de panică, în aerul rarefiat. Hehe-hehe!

Târziu, tot Atanasie i-a spus, ca din întâmplare, în plina bucurie a celui dintâi hotărâtor succes, că poate să-și vadă copilul dacă dorește, aici, la bunicii Marei, care l-au înfiat când Mara n-a mai fost. A spus și l-a privit răsucindu-și bărbița roșcată, cu râsul acela behăit și insuportabil, când a văzut cu bucurie că tace și ocolește ochii în altă parte. Îndată a părut că uitase ce-a vorbit. Dar în ochii gălbui dura bucuria lăuntrică, și buzele subțiri descopereau dinții urâți, în râsul neconținut de capră.

Pe urmă, altă dată, după un an, l-a dus pe nesimțite, ca într-o cursă, în focul unei discuții, într-o stradă lăaturalnică, aci, aproape de bulevard; l-a oprit în fața unei case de pensionari, cu vitraj cu olendri și cu strâmtă grădină de-o palmă - tupilat adăpost de oameni nevoiași... Un copil în șorț albastru se juca în curte cu o pisică cenușie, o bătrână într-un scaun de pai împlotea cu ochelarii ridicați pe frunte. Copilul s-a oprit din joacă să-l privească; l-a privit și bătrâna. Din râsul mut al lui Atanasie a înțeles cine sunt.

A înțeles și-a fugit.

Atanasie l-a ajuns din urmă, cu pașii lui răschirați, nu i-a rostit nimic, continua doar cu cea mai nevinovată insistență discuția lor începută... Dar ochii îl scormoneau

și nu mai contenea râsul acela de capră: hehe! hehe!...

A revenit mai apoi de câteva ori, pe ascuns, singur.

Era în anul când se însura. Trecea ca din întâmplare, privea printre zăbrele verzi: copilul se afla acolo, bătrâna în același scaun: a doua oară se adăugase un bătrân numai în vestă, plivind un strat cu mixandre, același pisic cenușiu... Copilul lui!... Pe urmă a venit iarna. Grădina fu goală, ferestrele cu două rânduri de geamuri. Nu mai putea ști ce fac cei dinlăuntru. N-a mai trecut. S-a însurat. A lipsit din țară un an. A uitat. Cecil nu-i aducea numai averea cu toată siguranța zilei de mâine, dar și alte griji noi, îndatoriri politice, pentru misiunea înaltă la care îl pregătea bătrânul Clejanu, părintele Ceciliei și din vechi timpuri, sfetnicul cel mai ascultat al tronului.

La Florența l-a găsit telegrama de la Atanasie: „Fii pe pace. Au dus ieri și copilul la cimitir. Mulțumește providenței sale Anghina. Ai dreptate. Omul singur e tare. Felicitări! 44

Parcă i-a auzit râsul de capră; hehe! hehe! pângărind aerul sonor al Florenței, acolo, pe terasa hotelului Carlton, de unde se vedeau colinele unduind sub cerul siniliu. Cecil l-a întrebat distrată, ce veste îi aducea depeșa din țară. A îngăimat ceva la întâmplare, mototolind hârtia și aruncând-o peste marginea balustradei.

De altfel, nici n-avea nevoie să se prefacă, s-o
a

mintă. Între el și Cecil n-a existat niciodată decât cea mai desăvârșită indiferență. Ea și plecase ochii fără să aștepte răspunsul, continuând să citească, înfășurându-și șalul subțire în jurul pieptului. Așa a cunoscut-o întotdeauna; friguroasă, nepăsătoare la tot ce nu era curent de aer sau primejdia unei răceli.

Dar el nu și-a putut stăpâni o bucurie. În sfârșit, nu-l mai amenința nimic; săvârșise o prostie tinerească, putea să-i primejduiască viața, a scăpat, orice urmă era ștearsă. Nu mai exista Mara. Nu mai exista copilul... Și s-a trezit fluierând o veselă melodie la modă, obsesie de la orchestra

de seară a restaurantului.

Când a trecut, după mulți ani, din nou pe strada lăaturalnică, în locul casei nu se aflau decât dărâmături. Mai sunt și acum. Locul a fost supus alinierii. Se va deschide o piață. Până atunci au crescut oțetari prăfuiți, a rămas un prun cu crengile torturate, cărămizi roșii și moloz, se adună câini râioși, s-au înălțat movile de gunoaie. Hehe-hehe!

Cum i-ar suna răsul de capră al lui Atanasie!

Dar nici Atanasie nu mai există; ori, dacă este, e undeva o larvă omenească, strivită, confundată cu celelalte.

Rânjind de slăbiciunile altora, n-a luat aminte la aceea a lui, care-i pregătea prăbușirea. A fost o cădere neașteptată, cum nu se pomenise de mult.

În dimineața când a venit cu ochii nedormiți, fără răsul de capră, șters definitiv de pe buzele vinete, să-i spună că peste două ceasuri trebuie să se înfățișeze judecătorului de instrucție, a simțit și el o satisfacție răutăcioasă. Va să zică acesta era Atanasie, pe a cărui privire, singura dintre toate, n-o putuse înfrunta? În sfârșit, îl putea scormoni și el în ochi: hehe-hehe! Aceasta era tot? Așa de repede se sfârșea cariera de aspru jude al tuturor?

Hehe-hehe! Celălalt i-a citit în ochi condamnarea.

A înțeles... A pogorât în pământ privirea și a ieșit șovăind.

A regretat imediat. Numai după două clipe a regretat, copleșit de muștrare. A alergat după dânsul să-l cheme. A luat telefonul... Prea târziu!

Atanasie de acolo a scăpat; dar nu om, ci fost om.

Nimeni nu i-a mai auzit numele. Încă unul șters. S-a topit în marele anonim. E undeva, poate vreun slujbaş alcoolic, cu o droaie de copii, făcând hazuri acre pe socoteala șefilor de birou, la cârciuma apetitivelor. Poate mai rău. Poate va fi murit demult, decelasat, în vreun spital, îngropat de vreo comunitate. Hehe-hehe! Viața nu e defel o

glumă ușoară, când nu ești lucid la fiecare pas; *când o lecție nu-ți folosește, o dată pentru totdeauna!*

Lui i-a folosit. Una - destul! De atunci nicio slăbiciune; în fiecare seară trei file de calcule, cea mai bună terapie pentru animalul omenesc, rațiunea pusă în dreptul ei: luciditate, răbdare, perspectivă a universului, alta decât cea mărginită, dobitocească, a vulgului.

Dar glasul acela? De unde a tresărit în mijlocul nopții, într-un vis absurd, căutându-l din lumea de unde nu mai este întoarcere? Și umbra? Vis idiot!... Propria ta umbră să te sugrume prin somn! Ar râde să afle, oricine; chiar bețivul de aseară.

Ion Burdea-Niculești, ridicându-se să-și îndrepte pernele fierbinți, observă umbra pregătindu-și și dânsa culcușul, în lumea ei de două dimensiuni. Se opri. Se opri și umbră. Când se întinse, umbra se furișă sub așternut, dar nu sub așternutul ei care dispăru de pe zid, ci lângă el, în așternutul său, aderentă...

În ultimul timp s-a surmenat fără cruțare. Va pune ordine. De mâine chiar...

Stinse lampa. Fiindcă voi cu toată voința să adoarmă, și fiindcă voința îl mai asculta încă, adormi.

Dar a doua zi nu puse ordine. A doua zi avea lucruri mai grave de îndeplinit.

Întâi expozeul de la club. Pe urmă reporterii chemați pentru interviu. Pe urmă consfătuirea cu șefii organizațiilor convocați telegrafic din provincie.

Secretarul nu dovedi luând note, clasând hârtiile, pregătind datele precise, fără de care Ion Burdea-Niculești nu rostea nicio declarație și nu lua nicio hotărâre. Realitatea era prinsă în logica lui ca într-un clește, în care trebuia să cedeze, cum cedau prea curând, toți adversarii.

Pentru această severă metodă și pentru disprețul fără cruțare de slăbiciunile omenești, secretarul își făcuse de la început, din patron, un idol. Era tânăr, sfârșise studii strălucite, socotea un noroc fără seamăn, că-și putea face ucenicia lângă asemenea om, pe care nu-l naște o țară de

două ori într-o jumătate de veac. Avusese și el o iubire copilărească, o fetiță săracă roșind sub privirea lui, apăsându-și zvăcnirile inimii în bluza subțire, când se pleca să-și apropie buzele de gene; se lepădase de tot, se mecanizase, se apropia cu fiecare lună decursă, mai desăvârșit se apropia de idealul supraomului care era Ion Burdea-Niculești.

Corect, după ce sfârși de clasat fișele, le orândui în ghiozdanul de piele.

Ion Burdea-Niculești nu era nevoit să-l întrebe dacă a uitat ceva; învățase să nu uite nimic.

Alături, în automobil, cu geanta pe genunchi, păstrând distanța respectuoasă între el și patron, fura cu coada ochiului gestul cu care Ion Burdea-Niculești descoperea părul cărunt, răspunzând la salutări, cum își încheia și descheia mânușile, cum privea, cu capul puțin lat îndărăt, forfota norodului de pe uliți, spântecată de strigătul agresiv al goarnei. Și ciudat, între amândoi oamenii aceștia șase ceasuri pe zi alături, nu existase niciodată alt schimb de cuvinte, decât al îndatoririlor stricte pentru care Ion Burdea-Niculești își angajase un secretar. Nu-l întrebase niciodată despre studii, despre planurile lui de viață, despre greutățile familiei lui nevoioase. Vorbele sunau întotdeauna aceleași, seci, egale: „Fă aceasta... îmi trebuie aceasta... răspunde aceasta”. Iar secretarul îl admira mai nemărginit, pentru indiferența cu care îl confundase cu obiectele neînsuflețite. N-ar fi îndrăznit niciodată să bată la ușa biroului cu cinci minute mai devreme; n-a întârziat niciodată; nu și-a îngăduit să întrebe ceva, să-și încălzească glasul vreodată, să ceară un sfat ori să roage pentru vreo intervenție în ajutorul cuiva. Respirând aceeași atmosferă, se uscaseră și începuse să se simtă și el tare, fiindcă și el se pietrifica.

Cu trei luni înainte, tatăl secretarului, funcționar obscur de gară, fusese mutat, printr-un capriciu ori o eroare, într-o stație mărginașă a țării. Se ruina, astfel, brusc și injust, o întreagă gospodărie. Copiii erau ruși de

la școli; târau cu tribul lor calic o femeie de mulți ani bolnavă; ar fi fost destul să ceară un singur cuvânt de la Ion Burdea-Niculești pentru ca mutarea să fie revocată. Dar să ceară aceasta, i s-ar fi părut secretarului nu o îndrăzneală ori o necuviință, ci abdicarea de la ceea ce învățase mai adânc despre înțelepciunea vieții de la patron: *nimeni să nu aștepte nimic de la nimeni*. Și oamenii și-au cărat gospodăria lor ticăloasă la marginea hotarului cu resemnarea săracilor care se supun fără cârtire destinului.

Acum chiar, secretarul avea în buzunar o scrisoare de la bătrâna bolnavă – își socotea zilele numărâte, îl chema cât mai neîntârziat. Nu apucase să isprăvească de citit rândurile tremurate, o primise cu câteva minute înainte de ceasul când trebuia să se înfățișeze patronului, o mototolise și aștepta până după-amiază, mai târziu, răgaz, să continue când va fi liber. Își spunea că bătrâna îi cere un lucru cu neputință. Cum s-ar gândi oare să-l lase pe Ion Burdea-Niculești, chiar numai trei zile, singur, în preziua luptei de răsturnare a guvernului, fără geanta, dosarele și notele lui? Își imaginează privirea rece, surâsul de mirare, de milă și de dispreț, cu care ar ridica ochii să-l măsoare la cele dintâi cuvinte... Secretarul cercetă pe furis, să citească pe obrazul patronului această muștrare, milă și acest dispreț. Dar Ion Burdea-Niculești, cu mâna în mănuașă cenușie rezemată de ușa automobilului, își privea umbra fugind pe asfalt paralel cu goana mașinii, zdrobindu-se sub roți, mânjindu-se sub pașii trecătorilor, izbindu-se cu capul de stâlpi, frângându-se în ziduri și reapărând intactă și vertiginoasă, când roțile scăpau la drumul liber.

Atunci Ion Burdea-Niculești își scutura fruntea, întors la realitate:

— Pregătești situația județelor...

Secretarul se înclina...

Și textul moțiunii bătut la mașină, pentru ziare...

Secretarul se înclina.

— Dejunul îl iei cu mine, am să-ți dictez...

Secretarul se înclina.

Așadar, abia diseară va putea sfârși scrisoarea cu litere păianjenite, de la bătrâna care îl chema acasă.

La club, intrarea lui Ion Burdea-Niculești fu primită cu tăcerea respectuoasă ce stingea brusc, întotdeauna, rumoarea încăperilor.

Șeful strânse mâinile; pe altele abia le atinse; pe altele se făcu a nu le zări. În această savantă dozare a atenției pentru propriii săi partizani, se afla o ierarhie fără greș - acum se citea o indicație. În cinci minute se știu cine vor fi viitorii miniștri și cine și-a luat nădejdea...

Când Ion Burdea-Niculești începu să rostească expozeul, nu mai scârțâi nicio gheată, nu se mai deschise nicio ușă. Cuvintele cădeau subliniate de aplauze, dar aplauze măsurate, atât cât era nevoie pentru a dovedi consimțământul unanim, fiindcă era prestabilit că șefului nu-i plac manifestările zgomotoase și lăbărțate. Frazele sunau egale, puțin disprețuitoare, ca și privirea care se plimba de la unul la altul, căci Ion Burdea-Niculești știa cât prețuiește fiecare din capetele lungite să-l asculte, știa că pentru cei mai mulți, programul, angajamentele, manifestele către țară și moțiunile însemnau numai fățarnice formalități fără importanță. Realitatea singura pentru toți era: vin ori nu vin la putere? Și când? Iar atunci, ce folos va trage pentru sine fiecare?

De aceea Ion Burdea-Niculești își disprețuia partizanii lacomi și cinici; dar îi compătimea pe cei naivi. Căci mai multă nevoie avea de lăcomia și cinismul celor mulți, decât de naivitatea celor puțini și dinainte sacrificați.

— Doresc, domnilor...

Ion Burdea-Niculești făcu o pauză. Surprinse pe perete umbra mâinii parodiindu-i gestul. Retrase mâna și umbra căzu.

Câtiva întoarseră ochii să descopere ce va fi zărit șeful pe zidul gol. Ion Burdea-Niculești simți broboane de

sudoare pe frunte.

Umbra de pe perete își șterse fruntea, cu o umbră de batistă.

Tăcerea dură.

— Doresc, domnilor... își drese glasul, biruindu-se.

Restul expozeului îl rosti repede, cu vârful degetelor sprijinit pe masă, preocupat, stăpânindu-se să nu înalțe mâna, ținând sub degete umbra degetelor.

— Îmi pare cam obosit șeful. Nu e în formă! spuse cu oarecare satisfacție, un exministeriabil mustăcios.

Șeful trecu, încheindu-și și descheindu-și nervos nasturii mănușii.

Ceva nou, neobișnuit, straniu, i se întâmpla; un nimic, un fleac, o umbră, propria lui umbră, îi zădăra calmul până atunci nezdruccinat încă de nimeni.

Mergând, umbra se făcuse ghem la picioare. Se sili să n-o privească. Dar la întrebări, răspunse cu gândul în altă parte și mersul avea ceva nefiresc, întrerupt, ocolind și cercând să pună prin surprindere piciorul pe pieptul umbrei, să o captureze sub talpă.

La club, partizanii rămași să discute în urmă, văzură în această nervozitate a șefului, semn că situația nu e atât de limpede cum se grăbiseră prea optimiștii să o socotească. Ion Burdea-Niculești știa desigur ceva. Se iviseră, probabil, complicații. Complicații grave, dacă și omul cel mai imperturbabil își pierdea răbdare.

Seara, o informație de ziar lua notă cu îngrijorare de aceste simptome, la buletinul politic. Guvernul, de bună seamă, își păstra undeva o rezervă care să-i prelungească agonia. Dar nota încheia tot optimist, amintind țării că Ion Burdea-Niculești a știut în cariera-i politică să înfrângă conspirații mult mai tenebroase.

Când citi rândurile subliniate de secretar cu creion roșu, Ion Burdea-Niculești surâse întâi cu milă, pe urmă simți intrându-i în oase o neliniște necunoscută.

O teamă de el însuși... Așadar, o neînsemnată șovăială, o oboeală a nervilor, o singură schimbare în felul

lui firesc de a fi, o obsesie rizibilă și absurdă erau destul să clatine ceea ce durase temeinic în douăzeci de ani! Se răsuci pe scaun să-și privească ostil umbră. Umbra se răsuci și ca – dar ea, calmă. De-ar fi un om, l-ar strivi. De-ar fi o dificultate, ar înfrânge-o. E însă imaterială și enigmatică, îl așteaptă, așteaptă...

Așteaptă ce?...

Aprinse toate luminile – era în sufragerie – umbra se ascunse sub picioarele lui sub scaun.

Împinse farfuria; mâncarea i se oprea în gât. Servitoarea intrând, se uită cu mirare la stăpânul posomorât înaintea felului neatins, la toate becurile luminate. Nu se aprindeau toate luminile decât când erau invitați. Dar nu îndrăzni să întrebe. Nimeni nu îndrăznea să întrebe ceva în casa aceea solemnă, întotdeauna tăcută și severă.

Ion Burdea-Niculești aruncă șervetul. Merse urmat de umbra lui prin toate încăperile, până la birou; trase sertarul și cu cele trei foi albe de hârtie înainte, își porunci să uite.

Și uită.

Cât așternu cifrele subțiri, din nou nimic n-a mai existat decât tăcerea imobilă și gândul lucid, evadat din carcera cărnii. Creionul ronțăia mărunț; ferestrele cu draperii compacte nu lăsau să străbată zbaterea vană a orașului, omul fu din nou singur și tare. Dar când se opri, aproape de sfârșit, să ridice ochii obosiți și să-și destindă umerii, surprinse întâia dată după douăzeci de ani, umbra plecată peste el, în tavan, spionându-l atentă, răbdătoare și așteptând. Așteptând ce?...

Fu o senzație rece, de spaimă, cum descoperi neașteptat că afară, din întuneric, te privește de cine știe când, cu nasul turtit de geam și cu ochii holbați, un nebun evadat. Nu știi ce te așteaptă, ce va face peste o clipă, de unde va începe: numai rânjește și așteaptă.

„Stupid”! – trânti cu pumnul în tăblia biroului, de jucară creioanele ascuțite fin în cupa de cristal.

Umbra bătu aerul cu un pumn gigant ca un ciocan și stătu, fiindcă și Ion Burdea-Niculești a stat.

De acum, înțelegea că toată odihna e pierdută, dacă umbra a intrat și aci să-l prigonească. Făcu ghem hârtiile, le aruncă în coșul împletit, își apăsă ochii.

Tăcerea îl neliniști. Îl împresura dușmană.

Întâia oară se cutremură constatând cât e de singur în răceala de cavou a camerelor vaste. Și întâia oară nu se mai simți tare fiindcă era singur.

Umbra cu fața acoperită în palme, îl aștepta plecată. O simțea deasupra. „N-am să scap de ea de acum, nici în coșciug! – gândi. Au s-o închidă cu mine”.

— Nu mai înțeleg nimic. Trebuie să-i cerem explicație! vorbi nervos Tudoriță Stârcu, aprinzând o țigară de la altă țigară și mutând cu neastâmpăr serviciul de șvarț pe tava nichelată. Nu admit! Asta e: nu admit!...

Celălalt dădu moale și fără convingere din mână:

— Vorbește tu!... Eu nu mă amestec.

Își schimonosi obraz de suferind, cerând să arate astfel că numai boala îl silea la această neutralitate:

— Înțelegi, cu ficatul meu... Am avut iarăși o criză. Mi-a recomandat medicul liniște. Altfel!...

Mâna voi să completeze gândul cu un gest energic, dar căzu moartă, ca o mână de manechin umplută cu tărâțe de lemn.

Tudoriță Stârcu se ridică de la masă, împingând tava de zăngăniră paharele, făcu câțiva pași apăsați până la fereastră de unde privi cu indiferență prefăcută forfota străzii. Mușcă în dinți cartonul țigării. Mustața se zburlise ca la pisoii, când se pregătesc să se repeadă.

Se întoarce brusc și izbucni;

— Vorbește-i tu... Eu nu mă amestec!

— Aceeași poveste întotdeauna! Îți aperi pielea...

a

M-am săturat de atâta diplomație. Nu admit! înțelegi!

Nu admit! Nu e vorba de noi, de ficatul tău și de toate!

fleacurile, ci de partid. Se duce de răpă! Într-o singură lună, am pierdut de două ori ocazia să dăm lovituri repezi și decisive. Mai sunt cincisprezece zile și se închide sesiunea... Atunci înseamnă că răbdăm până la toamnă, mai mult poate... Eu aștept, tu aștepți; dar partidul se descompune! Nu admit! De la Romanați am primit iarăși o listă de demisii. Niște imbecili, niște lichele! E adevărat! Publicul însă se impresionează ușor. Dacă începe debandada, să-mi răspunzi atunci, te rog: ce facem? Tăria noastră era disciplina. Unde e disciplina? Șeful a devenit somnambul!... Tu nu te amesteci!... Ceilalți s-au deprins să le vină totul de-a gata, n-au nicio inițiativă. Și partidul se risipește! Nu admit! Azi unul, mâine altul; când corabia se înecă fug toți șobolanii... E destul începutul. Pe urmă să te văd cum ai să-i oprești? Sunt curios să văd, cum ai să-i oprești?

Celălalt dădu vag din umeri, ca unul care nu știa nici el cum are să-i oprească.

Tudoriță Stârcu aprinse o a treia țigară și se duse la fereastră, să roadă cartonul, privind trecerea necurmată a automobilelor și trăsurilor, pe Calea Victoriei. Pufnea pe nări și bătea mărunț, cu unghiile, tamburul în geam.

Erau amândoi făcuți să nu se înțeleagă. Moștenitorii prezumtivi ai șefiei, când Ion Burdea-Niculești n-ar mai fi ori s-ar retrage.

El, Tudoriță Stârcu, ghem de nervi în necurmată agitare, pus pe luptă, păros, precipitat și imprudent, în război cu toată lumea și „neadmițând” nimic, săvârșind de douăsprezece ori pe an măcar douăsprezece acte necugetate, dar luându-și îndată toate răspunderile, curajos și loial; celălalt, Sache Algiu, moale, nehotărât, meșter trăgător de sfori ascunse, leneș și fanariot, bucurându-se tainic de toate greșelile și slăbiciunile celorlalți din partid, care-i înlăturau încă un concurent.

Destul să-i fi privit o dată, ca să înțelegi din ce capete opuse de lume veneau.

Tudoriță Stârcu scuturând mâinile să le smulgă din

umeri, uitându-se drept și tăios în ochi, cu văzduhul întotdeauna răscolit în jurul lui de gesturi smucite, râzând când era vesel cu toți dinții.

Sache Algiu, cu privirea întotdeauna piezișă de ipohondru, cu nasul moale de cocă, încleind vorbele târăgănat și onctuos, întinzând o mână umedă care rămânea flască în mâna celuilalt, încât omul se simțea îndată stânjenit, nu știa dacă să-și retragă ori nu mâna, nu mai avea altă preocupare decât cum să scape de atingerea aceasta vâscoasă care se eterniza.

— E patru! La patru și jumătate vine... De aceasta sunt sigur. Atât i-a mai rămas: e punctual. Și dacă vine îi vorbesc. Nu admit! hotărî Tudoriță Stârcu, răsucindu-se de la fereastra clubului și apăsând butonul soneriei, fatal, ca resortul unei mașini de execuție, prin electricitate. Adă alt șvarț! porunci răstit chelnerului. Clocotit și cu rom. Șvarț, nu zeamă de prune! Porcării nu admit!

— Și mie pălăria și pardesiul, molfăi Sache Algiu, cu fața mascată de un ziar desfăcut, după care se retransase curajos.

— A! Va să zică eviți să asști la explicație? îi trase Tudoriță Stârcu ziarul într-o parte, să-i descopere ochii. Comod! „Nu știu, n-am văzut! Lasă nebunul, să se descurce el!”. Dragă Algiule, de astă dată nu admit! Ai să rămâi aici. N-ai decât să taci și să ascuți. Dar să fugi, asta nu! Nu admit!

Celălalt scoase ceasul plat de aur și păru foarte alarmat, atât cât figura lui cu trăsăturile lăncede putea arăta îngrijorare.

— Am o întâlnire... Nu pot lipsi. Exact la patru... Am întârziat.

Tudoriță Stârcu se trânti în jilțul de piele și hohoti cu picioarele rășchirate, frecându-și genunchii.

— Haha! Ai întârziat? Parcă spuneai adineaori că îl aștepți și tu. Uitasem...

— Tu să uiți? Să fim serioși, Algiule! Ești aci, rămâi aci!

Și întorcându-se către chelnerul care aștepta cu pălăria și pardesiul lui Algiu pe braț, porunci:

— Du-te îndărăt! Domnul Algiu s-a răzgândit. Pleacă mai târziu.

Chelnerul lipi ușa cu băgare de seamă. Sache Algiu rămase prizonier. Mai privi încă o dată la ceas, deși nu-l aștepta nimeni, ca să arate că întâlnirea n-a fost o născocire. Oftă cu aer de victimă silită să se supună celor mai absurde capricii. Tudoriță Stârcu îl măsură cu milă și cu dispreț, aruncându-i în față colaci de fum. Privi pe urmă, în tavan, fluierând un tril.

Își recapitula în minte explicația pe care avea să o ceară.

Cu Ion Burdea-Niculești era prieten vechi. Îl iubea și îl prețuia. Știa, cu toți ceilalți, că partidul există numai prin el. Că tot ce-a săvârșit Ion Burdea-Niculești în viață, era limpede și precis, fără nicio șovăială, și în cea mai desăvârșită dezinteresare. Pentru dânsii și pentru partid, nu pentru dânsul.

Și îi părea de aceea, cu atât mai inexplicabilă, nehotărârea din ultima vreme, absența lui de la tot ce se petrecea, indiferența cu care a lăsat să-i scape toate „momentele politice”. Poate era bolnav. Poate îl mistuia o pasiune ascunsă. Carnea se revoltă la o anumită vârstă, se răzbună... Nu? Se gândise să-i ceară o explicație – Ion Burdea-Niculești are mai multă nevoie poate, de un sfat prietenesc!... În acest caz nu e de niciun folos prezența lui Algiu, cu prudența lui de spion, cu egoismul lui inuman. Sunt lucruri despre care nu se poate vorbi, decât între patru ochi, între bărbați întregi, bărbătește.

Omul cu nas de proboscidian ridică ochii decolorați de cafea crudă și privi imediat în lături, pe lângă jilțul lui Tudoriță Stârcu.

— Sache. Am glumit! rosti Tudoriță. Nu vreau să te fac să pierzi o întâlnire... (subliniind intenționat) mai ales când îmi închipui ce fel de întâlnire e... Nu admit, mă-nțelegi?

Sache Algiu surâse flatat, viclean și cu aer de inocentă victimă, căreia i se recunoaște, în sfârșit, dreptatea.

Vorbele îi făceau îndoită plăcere: întâi, îl elibera; putea să plece. Pe urmă, prietenul confirma astfel reputația lui de om cu multe aventuri feminine – faimă născocită nu se știe de unde și de cine, absurdă pentru un individ cu înfățișarea lui bleagă și îndoielnică, dar la care ținea nemăsurat, deși nu s-ar fi gândit vreodată, din prudență, să-și înșele, în ruptul capului, nevasta mult mai bătrână, sașie de un ochi și tiranică.

Acum când știa că poate pleca, făcu mofturi. Cercetă a treia oară ceasul și dădu din cap descurajat:

— Prea târziu! Nu cred că mai așteaptă... De altfel, ai dreptate... Eu să pierd vremea cu fleacuri și voi să discutați lucruri serioase!...

Tudoriță Stârcu râdea lăuntric de fățarnicia prietenului. Își făcu o plăcere să-l încerce, jucându-se cu lațul pe care îl strângea și-i dădea drumul:

— Bine! Atunci nu insist. Rămâi și vorbești și tu! Tu ești mai calm. Poți vedea mai obiectiv.

Celălalt se așează între brațele fotoliului, consternat, cu figura lungită. Se uită încă o dată la ceas, cu resemnare.

— Ce e? Poate te mai așteaptă? îl iscodi Tudoriță Stârcu.

— De... Știu eu? Sigur că poate mă mai așteaptă.

— Atunci, mai bine du-te! Cele mai serioase lucruri din lume nu sunt destul de serioase ca să merite o nepolitețe față de o femeie. Nu admit. O femeie nu poate să aștepte!

Sache Algiu clătină nasul de cocă, deplin convins de acest mare adevăr... Aproape pe furiș, întinse degetul pe buton și sună, abia atins.

— Adă pardesiul și pălăria domnului Algiu! porunci Tudoriță Stârcu, pentru a sfârși odată, plictisit.

— Dacă vrei tu! capitulă celălalt, îmbrăcându-și

mânecele pardesiului, cu aerul de sacrificiu al omului gata să facă orice, numai să nu contrazică plăcerea unui prieten care „nu admite”¹⁴.

— Da! Dacă vreau eu... firește! repetă în batjocură Tudoriță Stârcu, cu buza de jos făcută accent circumflex, privindu-l din tălpi până în creștet.

Celălalt se întoarce de la ușă, să adauge un sfat:

— Știi? Fii energic, dragă! Să se limpezească odată situația. Nu mai merge... Ai dreptate... Se descompune partidul... Dacă e surmenat, să se repauzeze. Partidul are nevoie de conducere energică – mai ales acum! Un tren pierdut nu se mai întoarce... Să i-o spui răspicat. Dacă nu înțelege singur, să-l faci să înțeleagă...

— Fugi, Sache, că întârzii! îl întrerupsese. Tudoriță Stârcu. Cele mai serioase lucruri din lume nu sunt destul de serioase ca să...

— Ai dreptate... La revedere și succes!

Sache Algiu grăbi să închidă ușa, nu fiindcă întârzia de la întâlnirea imaginară, ci fiindcă își luă seama că putea să dea ochii, pe scările clubului, cu Ion Burdea-Niculești.

„Scârbă!” rosti omul rămas singur, repezind unul în altul inelele de fum spre tavan, cu picioarele rășchirate și cu ceafa rezemată în spătarul moale al jilțului. Scârbă! Obrazul aspru și colțuros, cu sistemul pilos atât de abundent încât părea întotdeauna nebărbierit de trei zile, arăta cel mai desăvârșit dispreț pentru cel plecat.

Și acesta, mai râvnea șefia! Cârpa aceasta! În locul unui om ca Ion Burdea-Niculești! Puah!... Pe urmă trăsăturile i se îndulciră treptat, fiindcă Tudoriță Stârcu își întoarce gândurile la Ion Burdea-Niculești și era acum din tot sufletul mâhnit de răul care mistuia ascuns prietenul.

Se ridică și merse iarăși până la fereastră, privind cu mâinile la spate. Privea, dar nu lămură nimic din vânturarea trecătorilor. Gândul nu se despărțea de tainica schimbare a prietenului. Ce putea fi?... O femeie? Trecu în revistă toate femeile în a căror apropiere s-ar putea afla Ion Burdea-Niculești. Niciuna... Altă patimă! Un om închis,

stăpân pe sine, până la cruzime cu sine, în casa aceea glacială ca un cavou, ce patimă ar tăinui oare? Ce resort s-a clătinat brusc?... întotdeauna i-a spus că viața aceasta e absurdă; totul măsurat cu compasul, totul prevăzut ca evoluția precisă a planetelor, rigida existență de monah care se martirizează cu cingătoare de cuie întoarse înăuntru, dar fără halucinarea niciunei credințe. Nu pricepuse aceasta, nicicând, mai ales el, care nu știa niciodată ce va vorbi și va săvârși peste o jumătate de oră; mânca și bea zdravăn; nu-și înfrâna nicio patimă; găsea tot atâta plăcere într-o luptă cu episoade neprevăzute și cu dușman necunoscut, ca într-o partidă de cărți rămasă de pomină, ori cu chef epic, de trei zile și trei nopți, la via devenită celebră într-un anumit public al capitalei.

Zvârli țigara, ca întotdeauna, pe covor. Recunoscuse automobilul negru al lui Ion Burdea-Niculești, stopând înaintea clubului.

Se uită la ceas: exact patru și jumătate.

Șeful nu-și dezmințea încă exactitatea de cronometru. Deschise portiera și sărise înainte, la marginea trotuarului, secretarul așteptând înclinat cu servieta sub braț: pe urmă coborî Ion Burdea-Niculești, apăsându-și pleoapele cu degetele înmănușate ca să împingă parcă o vedenie lăuntrică. Tudoriță Stârcu tuși să-și dreagă glasul și își încheie nasturii; chiar el și chiar acum încă, nu-și putea alunga sentimentul că înaintea lui Ion Burdea-Niculești, toți muritorii se înfățișează la o severă inspecție.

Și îndată, ca să-și dovedească hotărârile rebele, descheie la loc nasturele, numai unul, și-l întâmpină cu o mână în buzunar.

— Ca întotdeauna, cronometru, Burdea!...

— Ca întotdeauna, cronometru, replică sec Ion Burdea-Niculești, fără să clintească o fibră în fața osoasă.

Discuția începu rău.

A

În stradă, țipă agresiv o sirenă de automobil.

Secretarul depuse servieta pe brațul unui jilt, și fiindcă nu-l invita nimeni să stea jos, își căuta de lucru foiletând agenda.

— Credeam că sunteți mai mulți. Mi s-a părut că e vorba de o convocare. Singur, puteai veni tu la mine. Știi unde stau.

Ion Burdea-Niculești vorbea cu spatele spre fereastră. Așa avea umbra în față. O putea supraveghea. N-avea cum să încerce cine știe ce surpriză în dosul lui. Biată figură ostenită de insomnie, liniile mai trase, cute subțiri în jurul pleoapelor viorii! Părul mai albit. Iar cei care-l cunoșteau bine, ar fi putut descoperi o abia perceptibilă neglijență în îmbrăcăminte: fire de praf pe postavul negru, cravata înnodată în grabă, acul de aur cu perla neagră, gata să cadă.

Observă că ochii lui Tudoriță nu se dezlipeau de la acest ac. Îl pipăi, îl înfipse la loc și fu nemulțumit că există cineva, care i-a surprins o neorânduială.

— Despre ce e vorba? Mai așteptați pe cineva?

— Nu, Burdea! Tocmai voiam înadins să fim singuri, răspunse Stârcu aruncând o privire repede secretarului.

Secretarul înțelese și luându-și servieta, își ceru voie să lucreze în altă cameră. Tudoriță Stârcu îi mulțumi din ochi. Pe urmă împinse două fotolii alături:

— Burdea, să stăm! Avem de discutat lucruri serioase.

— Cred că n-am obiceiul să discut lucruri n serioase, vorbi Ion Burdea-Niculești, răsucind jiltul cu spătarul la fereastră și întinzându-se între brațele elastice.

Mulțumit că umbra i se contopea cu a scaunului, împreună mâinile, așteptând:

— Ei?

Tudoriță Stârcu desfăcu o hârtie bătută la mașină, cu un șir lung de semnături:

— Am aici demisia unui grup din Romanați...

— Cunosc... Altceva.

— Aici alta, din Moldova...

— Cunosc și p-aia. Să le fie de bine! Nu ținem pe nimeni cu sila. Cine vrea pleacă, cine vrea rămâne. Pentru aceasta m-ai chemat?

Stârcu împături colile de hârtie și le vârî în buzunar. Îl privi lung, punându-i mâna pe braț:

— Burdea, nu mai înțeleg. Știi bine că n-am pus niciodată la îndoială ce faci tu și ce nu faci tu! Nici nu m-aș simți în drept, eu, care cu zevzecea mea, am adus atâtea încurcături partidului. Dar nu-mi place ce se întâmplă. Nu admit! Ceilalți mârâie pe la colțuri. Eu am vrut să fiu și de astă dată, ca întotdeauna, loial...

— Mersi! rosti ironic Ion Burdea-Niculești.

Celălalt se opri și ridică mâna de la braț, rupând apropierea prietenească. Începea să-și piardă răbdarea: „Nu e om cu care să poți vorbi. Uscat... O mașină. O mașină care se detracează. Pierd vremea în zadar”.

Ion Burdea-Niculești îl privi cu cea mai nevinovată mirare:

— Continuă... Am spus că-ți mulțumesc. Ce găsești supărător în aceasta?

Tudoriță Stârcu își mușcă mustățile țepoase. Scurpă țigara din gură fără să o atingă cu mâna. Pe urmă, observă cum ochii lui Ion Burdea-Niculești privesc cu dezaprobare capătul țigării fumegând pe covor. Nu se ridică să-l calce, cum ar fi făcut altă dată, înadins ca să arate că acum nu-i păsa. Toate bunele intenții se risipeau: „Dacă vrei așa, bine! gândi. Ai să auzi altele, mai zdravene!”...

Sări, pășind repede ca într-o cușcă, vorbind cu mâinile în buzunare, de unde smulgea din când în când dreapta să gesticuleze boxând aerul:

— Poți să crezi ce vrei, Burdea!... Am ceva pe suflet: mă răcoresc! Îmi fac o datorie să-ți spun, fiindcă te văd absent de la toate și fiindcă ceilalți mârâie în loc să vorbească. Am pierdut de două ori ocazia să luăm atitudine. Slăbiciune! Curg demisiile - le înregistrăm și dăm din umeri. Slăbiciune! A început guvernul să exploateze dezorientarea noastră; acum el atacă și noi

tăcem. Slăbiciune! Nu admit slăbiciune! Pentru aceasta am luptat douăzeci de ani? Decât să asist la falimentul nostru, îmi strâng valizele și plec la țară. Îmi văd de plugărie. Înțeleg în politică orice, numai pasivitatea nu. Mă surprinde că tocmai tu...

Se opri.

— Mi se pare că nici nu mă ascuți...

— Ascult. Ce te face să crezi? Întrebă distrat Ion Burdea-Niculești, privind cum umbra celui lalt își însoțea stăpânul la fiecare pas, se frângea de perete, se întorcea să-l urmeze sau îi lua înaintea, exagerând gestul când Stârcu ridica dreapta în sus, ori o repezea în lături.

Spusese că ascultă, dar era absent cu desăvârșire de la agitarea prietenului. Se întreba numai: cum nu observă celălalt prezența umbrei parodiindu-i frământarea? cum poate trăi ignorând-o?

Și se mai întreba, ce-ar face Stârcu, dacă l-ar întrerupe să-i atragă atenția: „Există o spioană lângă tine! Nu-i scapă nicio mișcare. Nu te părăsește o clipă. Nu te poți ascunde de ea... Tot ce faci, repetă desfigurând, parodiind, exagerând, și totuși, poate, ea numai, dă adevărata proporție actelor tale. A crescut cu tine și n-ai luat-o în seamă: s-a pus între tine și femeia pe care ai iubit-o și n-ai fost gelos de ea; au s-o ținuiască în sicriu cu tine și pe măsură ce viermii au să-i roadă putreziciunea, ea are să se împutineze, dar n-are să dispară. Ești singur, numai tu cu umbră. Prieteni, amantă, mamă, copii, oricine, te uită, te pierd, te părăsesc. Numai ea rămâne nedespărțită întotdeauna și orice s-ar întâmpla, trup cu trupul tău și martoră la tot ce-ai săvârșit tu, neștiut de nimeni. După douăzeci de ani, dacă au să-ți scoată oasele să le deșire în soare ca pe un schelet preparat anatomic, umbra îndată înviată, are să întindă pe pământ gratiile coastelor și scăfârlia grotescă, rânjindu-ți dinții... Și tu nu observi aceasta! Ți se pare de mai mare însemnătate că vreo câțiva imbecili și-au dat demisia din partid”.

Pe urmă, Ion Burdea-Niculești își surprinse jalnica

absurditate a acestor gânduri și fu cuprins de o mare deznădejde. Cutele din jurul pleoapelor se adânciră. Gâtul se încovoie sub greutatea capului osos; sub pielea încrețită, de gutapercă, se lămuri conturul craniului. Era acum numai un om bătrân și slăbănog, ascultând fără putere de replică, admonestarea altui om mai tânăr, plin de sănătate, de vigoare și de îndrăzneală.

Celălalt îi vorbea din picioare, neîndurat; el era în jilt cu fruntea atrasă de pământ, încât părea strivit de privirea, de gesturile și vorbele prietenului mai tânăr.

Ar fi îndrăznit el altă dată să-i vorbească așa? Măsură mai adânc astfel ruinarea din sine. Se scutură. Își apăsă pleoapele, cu un obicei nou, de scurtă vreme căpătat, de când căuta mereu să alunge ceva dinaintea ochilor.

În încăpere lumina se învinețea difuză, ca întotdeauna în ceasul dinaintea asfințitului.

Era ceasul când el se dezmoțea, se elibera. Umbrele se topeau. Ca într-o vrajă dezlegată, se risipeau, precum reintră în morminte strigoii la al treilea cântat al cocoșilor. Nu se mai simțea la îndemână decât în zilele noroase, când lumina murdară nu mai are putere să dea contur unei umbre, sau în ceasurile acestea, când soarele muribund e atât de extenuat, încât și umbrele se retrag să caute altă căldură.

Întinse mâna în lături; iar jos, pe covor, nu-și mișcă tentaculele nicio umbră.

Celălalt îl privi mirat, curmând cataracta vorbelor.

Atunci Ion Burdea-Niculești își mișcă degetele osoase, trosnindu-le, ca un om care a simțit o durere și încearcă să vadă de unde-i vine.

— Un reumatism... explică mințind, fără să se uite în ochii prietenului, și îndată fu umilit, că a ajuns până la asemenea prefăcătorii.

Își pregăti mânușile:

— Concluzia? Întrebă, să pună capăt discuției.

— Cum, concluzia? lărgi brațele în lături Tudoriță Stârcu, înțelegând că a vorbit de prisos. Mai e nevoie de

concluzie? Se impune de la sine. Trebuie să schimbăm tactica. Adică, mai precis să revenim la tactica noastră veche. Acțiune și gata de ofensivă în orice moment. Nu putem lăsa țara în pradă... își fac canaliile de cap! Nu admit...

Ion Burdea-Niculești își deșiră făptură înaltă și slăbănoagă, încheindu-și mânușile cu înfățișare plictisită.

— Credeam că ai ceva mai interesant să-mi spui. Am pierdut timpul degeaba. Și n-am timp de pierdut...

— Nu așa, nu așa! Îi tăie drumul Stârcu, vârand și scoțând mâinile din buzunare, ca și cum de acolo își pompa argumentele. N-ai timp de pierdut? Dumnezeu știe ce faci tu cu timpul!... Nimeni nu te mai vede. Te ascunzi! Ești absent de la toate! Uiți că ai o răspundere. Dacă nu pentru noi, măcar față de acesta! arată portretul bătrânului Barbu Clejanu, întemeietorul partidului și părintele sufletesc al lui Ion Burdea-Niculești.

Ion Burdea-Niculești nu întoarce ochii spre portretul în ulei, care-l privea cu dezaprobare din masiva ramă de aur. Pe acela îl ura acum. De la el porniseră toate.

— Da! continuă Tudoriță Stârcu, întorcându-se cu fața la barba rotundă și albă a bătrânului, deplin convins că a descoperit argumentul decisiv. El ne-a făcut partidul. Ne-a lăsat o tradiție. A avut inspirația norocoasă să-i încredințeze soarta în mână unui om ca tine; l-ai întărit, ne-ai adus până acum numai la victorii. Și deodată părăsești lupta!... Nu se poate! Nu admit! Ești prizonierul trecutului tău. Exact! repetă cuvântul fiindcă îi plăcea: Ești prizonierul trecutul tău! Ai o datorie. Nu poți să dezminți tot ce-ai făcut douăzeci de ani. Vorbesc în numele tuturor. Nu m-au împrumut, fiindcă sunt lași și nu îndrăznesc să spună răspicat ce mormăie prin unghere. Dar eu nu pot tolera, nu admit!

— Concluzia? întrebă încă o dată, sacadat, Ion Burdea-Niculești, privind peste capul lui Stârcu, un punct gol în perete.

— Lasă concluzia!... Știi mai bine decât mine ce ai de

făcut. Nu eu am să te învăț, Burdea!

— Să-ți spun eu concluzia! silabisi apăsător și răutăcios Ion Burdea-Niculești. V-ați săturat. Nu mai aveți răbdare să așteptați. Poate te tentează șefia?... Mărturisește!... Ar fi nostim. Un partid condus de un om care nu admite... *Ar face* mare bucurie ăluia! arată peste umăr, la spate, cu degetul mare, tabloul lui Barbu Clejanu care privea acum cu o resemnată mâhnire, aceste întâmplări noi și nemaipomenite.

Tudoriță Stârcu își vârî mâinile în păr, zburbindu-și coama aspră, în semn de cumplită deznădejde:

— Dar e o nebunie, Burdea! Cum poți vorbi?... Ești altul... Se întâmplă ceva cu tine... Ceva rău!... se apropie, apucându-l de nasturul hainei. Spune-mi ce se întâmplă cu tine?...

— Se întâmplă că nu pot suferi, de exemplu, nesimțirea oamenilor care-și fac scurmieră din haină! silabisi cu încăpățănare maniacă, Ion Burdea-Niculești, uitându-se cu o schimă de dezgust la veșmintele celui alt, pe care se sfărâmasese cenușa atâtor țigări aprinse una după alta.

— Ești imposibil, Burdea! se zbătu Tudoriță Stârcu, repezind cu picioarele în scaune. Imposibil!... Dacă e vorba așa, plec! Uite: îmi strâng valizele și mâine plec la țară, mă dezinteresez de tot, faceți borș din partid, din organizații, din tot... Mi-e perfect egal...

Ion Burdea-Niculești îl privi fix, din cap în tălpi:

— Bagă de seamă... Dacă pleci, te lucrează ălăalt de la șefie, Algiu...

— E o nebunie, curată nebunie; se tângui Stârcu, adresându-se tabloului din perete, să-l cheme martor. Plec! Asemenea lucruri nu admit!

Își încheia nasturii hainei, așteptând de la celălalt un cuvânt să-l oprească. Dar Ion Burdea-Niculești rămăsese impasibil fără să clintească un mușchi al feței; părea că dormitează din picioare, cum pirotesc caii bătrâni, resemnați mizeriei.

Atunci Tudoriță Stârcu se întoarce cu degetele pe mânerul ușii, să-i arunce în loc de răzbunare, un sfat:

— *Tu ferais mieux de te soigner.: Tu as une sale gueule!*

Pe urmă trânti ușa și pașii sunară apăsăți pe coridor.

Ion Burdea-Niculești își strivi pleoapele cu palma, să ridice o perdea grea. Se apropie de fereastră și privi în stradă, unde, după câteva clipe, apăru Tudoriță Stârcu, precipitat pe scări, îmbrăcându-și mânecile pardesiului din mers și izbind trecătorii agresiv, ca într-un asalt. După câțiva pași se opri, cu toată înfățișarea schimbată, luminată și plină de înveselire, salutând până la pământ o doamnă blondă și roză, de o superbă frumusețe animală, tolănită răsfățat într-un Alfa-Romeo.

Doamna făcu semn șoferului, și când mașina acostă la marginea trotuarului, Tudoriță Stârcu, descoperit, sărută mâna întinsă leneș, la încheietură, deasupra mânușii cenușii. Omul care nu admitea, transformat cu desăvârșire, rosti desigur un grațios madrigal căci doamna hohoti arătând dinții mărunți și albi trecându-și pe buze o limbă roșie de pisică.

Păru convinsă îndată de cele ce-i spunea Tudoriță Stârcu și îi făcu loc alături. Mașina viră, iar strada rămase din nou populată numai cu mulțimea anonimă, pe ale cărei fețe Ion Burdea-Niculești nu putea pune niciun nume. Geamul era murdar, se cunoșteau urme grase de degete; totul devenise în club trivial, neglijent și provizoriu. Iar trecătorii se desluseau tulbure, ca în apa unui acvariu.

Cineva deschise ușa, răsuci butonul luminii.

Ion Burdea-Niculești se întoarce repede, știind că umbra i-a înviat alături.

Servitorul cel nou n-avusese de unde să învețe respectul celorlalți, pentru omul temut. Orându-i scaunele cu o singură mână, în cealaltă păstrând abia dosit în găvanul palmei, un capăt de țigară, pe care nu se îndurase să-l arunce.

Era un om mic, cu obrazul jovial și bucălat, surâzând

bucuros tuturor celor ce-i porunceau, de s-ar fi spus că nu așteaptă de la viață o fericire mai mare, decât să găsească stăpâni care să-i ordone, ca el să aibă ce executa.

— Ce e aceasta? întrebă sever Ion Burdea-Niculești, arătând mukul din care se resfirau ațe de fum.

— Țigară, să trăiți! răspunse nevinovat sluga, ferindu-și degetele să nu se frigă.

Lui Ion Burdea-Niculești i se păru că i-a luat umbra înainte. Că el n-a făcut alt decât să-i urmeze gestul ei de pe perete, când palma osoasă și înmănușată lovi obrazul rubicond al servitorului, atât de neașteptat, încât omul scăpă restul țigării dintre degete.

Și în aceeași clipă, Ion Burdea-Niculești fu rușinat de ceea ce săvârșise. Nu lovise niciodată un om. Fusese întotdeauna destul să-i împietrească dintr-o singură privire. Iar acum, ajunsese și la aceasta! Ceva se prăbușea tot mai repede în el: *„Tu as une sale gueule... Tu ferais mieux de la soigner”*.

Sluga culese capătul țigării de jos, fără să ridice ochii la el. Ion Burdea-Niculești zări cum îi tremură mâna. Vedea cum obrazul bucălat se dogorea treptat de urmele degetelor.

— Ține, rosti cu glas rugător desfăcând portbiletul și întinzându-i o hârtie de bancă.

Omul tot nu ridică ochii, continuând să orânduiască jilțurile în jurul meselor.

— Ia aceasta... Ascultă! nici eu nu știu cum... Ia aceasta, și uită!...

Servitorul începu să lustruiască îndesat, cu șervetul, o scrumieră nichelată. Era mai nedumerit de ceea ce se întâmpla acum, decât de palma venită din senin. Ar fi luat hârtia (trăsese cu coada ochiului și știa că e de cinci sute), dar nu se încumeta. Dacă Ion Burdea-Niculești ar fi întors capul, ori ar fi aruncat bancnota pe marginea mesei, sluga ar fi mistuit-o într-o clipă, îngânând o mulțumire oarecare. Dar celălalt îl privea țință, cu ochii lui cenușii, reci și bolnavi. Iar fiindcă sub această privire nu putea primi banii

fără umilință, servitorul simți dilatându-se în el o nemărginită mândrie pentru atâta demnitate omenească, de care se descoperise capabil: „S-o știe și ăla! O palmă nu se cumpără cu bani”. Și continua să frece scrumiera cu metalul încălzit între degete.

— Ascultă omule!... înțelege odată... A fost un moment de enervare... Nu trebuie...

Ion Burdea-Niculești nu-și recunoștea glasul. Se compătimea pentru cele ce săvârșea, dar o putere mai tare ca el nu-l lăsa să se desprindă de acolo, îi dicta cuvintele care-i scârbeau buzele.

Puse mâna înmănușată pe umărul omului, implorând:

— Uite... Poate ai casă grea, copii!... Suntem oameni...

Tresări, întorcându-se, fiindcă auzise pași.

Secretarul, în prag, aștepta cu servieta subsuoară, privind încremenit de mirare. Atunci Ion Burdea-Niculești își desprinsese mâna de pe umărul slugii. Încruntă sprâncenele subțiri și schimbă glasul, redevenit totodată tăios și fără îndurare:

— Să-i facă imediat socoteala și să-l concedieze!... Auzi? Imediat! Nu tolerez obraznici aici. A devenit clubul un han, o infecție...

Servitorul holbă ochii în care se stinse brusc, jovialitatea naivă dintotdeauna. Acum stătu zugrăvită în bulbii lărgiți cea mai desăvârșită stupoare, îi era dat să vadă în ziua aceea numai întâmplări care întreceau puterea sărmanei sale înțelegeri. Dar secretarul se înclină. Așa da, își recunoștea patronul!

Și plecă să transmită ordinul de concediere.

În biroul cu biblioteca masivă și neagră, împresurat de rafturile cărților cu legătura neagră de piele, în fața bustului de bronz cu pedestalul negru, Ion Burdea-Niculești, cu ceafa rezemată de spătarul elastic al fotoliului, privea un punct nevăzut în perete.

Se aflau toate luminile aprinse, iar la masă nicio foaie de hârtie nu mai aștepta calculele complicate, din tomurile

lui Weierstrass și Poincaré. Creioanele fin ascuțite, rămaseră de multă vreme neclintite în cupa de cristal. În încăpere, cu cheia răsucită, se aflau închiși după miez de noapte, singuri, numai omul și umbra lui.

Umbra docil culcată la picioare, ca un câine ghemuit înaintea stăpânului.

Fotoliul era într-așa fel întors cu spatele la lumini, încât Ion Burdea-Niculești o avea mereu înaintea, domesticită și veșnic sub privegherea ochilor, între amândoi dura un armistițiu. Numai aici și numai acum, când rumoarea orașului se oprea înăbușită în draperiile compacte.

Nu s-ar fi putut spune, dacă omul își păzea umbra sau umbra își păzea omul.

Dar într-asemenea ceas, Ion Burdea-Niculești o știa îmbunată, renunțând la el, așteptându-l ca în fiecare noapte să pirotească între brațele jilțului, până când în toată figura osoasă se săpau cute amare. Căci armistițiul îi era acordat numai cu acest preț. Ion Burdea-Niculești, se închidea în birou, după miezul nopții, privegheat de umbra atentă, *să-și amintească!*

Umbra îl aștepta, răbdătoare, neclintită, și enigmatică. Îndată ce ar fi încercat să se miște, ar porni și dânsa să-i joace înjur, dansul satanic. Și atunci totul ar redeveni chinuitor și absurd.

Așa, umbra i se culca la picioare, prefăcându-se că l-a uitat: „uite, ești liber! Deșiră-ți oasele degetelor pe brațele fotoliului... Lasă pleoapele zbârcite să acopere jumătate din privire. Și privește înăuntru... Eu aștept”.

Tăcerea se căscă nefirească în clădirea deșartă.

Omul se înfiora de singurătatea pe care toată viața o căutase, ca să rămână întreg și puternic. Ar fi tresăltat de-o nouă, nemărginită și mântuitoare bucurie să audă un pas cunoscut, străbătând ușor camerele goale. Să pogoare o mână prietenoasă care să-i alunge cu o atingere bună pe frunte, gândul rozând cuibărit înăuntru ca un vierme.

Pașii însă nu se auzeau: mâna însă n-avea de unde să

vină.

Era cum se voise, numai el singur. Și umbra așteptând.

Acum înțelegea de ce umbra îl alunga toată ziua, desfigurându-i grotesc fiecare mișcare, râzându-și de gravitatea tuturor actelor sale care deveneau îndată dezarticulate, rizibile, ținându-i cale ori călcându-i pe urmă, mereu nedespărțită, prezentă și atentă. Îl urmărea ca să-l aducă aici. Să-l ținuiască în fiecare noapte în scaunul de piele și să-l silească să măsoare toată zădărnicia pentru care a trăit.

Iar aci, la scaunul judecății, totul apărea, deodată, înfricoșător și ireparabil.

Omul pirotea cu bărbia în piept. Amintiri vechi de tot se amestecau confuz cu întâmplări de ieri. Și ciudat! Ca într-un binoclu când întors, când privit prin capătul bun, ceea ce socotise întotdeauna de nemăsurată însemnătate, devenea derizoriu și fără importanță; iar ceea ce-i păruse amănunt trecător, de mult uitat, creștea monstruos ca acele plante stranii, care germinează dintr-un singur grăunte, în palma fachirilor și în câteva clipe înăbușă cerul.

Mâna uscată netezea brațul elastic al fotoliului. Atingerea pielii lucioase era dezagreabilă. Totuși îi amintea ceva uitat, ceva pierdut. Da! acum se lămurește precis... O senzație care învie deodată, în curtea lui veștedă. În ziua când Mara l-a rugat să-i țină o clipă umbrela. Nu îndrăznise încă să-i prindă brațul, nu-i cunoștea sărutul umed și proaspăt. Luase umbrela și simțise în mâner căldura transmisă din mâna Marei. Fusesse o intimitate voluptuoasă, în care întâia dată pătrundea. Când Mara i-a cerut umbrela îndărăt, s-a despărțit cu părere de rău. „Mai las-o o clipă!” a rugat-o. Și Mara l-a privit surprinsă. Cu ochii aceia, castanii cu fire de aur, în care nu era nimic alt decât vioiciune, sinceritate și ceva ca o reverie vagă și dulce, poate un presentiment îndată risipit.

Tot așa erau ochii copilului. I-a văzut bine, de două

ori. Ochi cu fire de aur, sub fruntea bombată, care-i dădeau o înfățișare de atenție răbdătoare și blândă. Nici nu știe cum se numea. *Era copilul lui și nu știa cum se numea.* Era copilul lui și nu știe cum s-a numit. Avea bucle ca un paj – ar fi fost astăzi de câți ani? Ar fi crescut înalt și elastic ca Mara, așa cum o privise în ultima zi, când era întoarsă cu fața spre fereastră să-și ascundă lacrimile, iar pentru el era deja ștearsă din memorie, ca și cum n-ar fi fost decât o umbră fără viață îndeiaieva...

Unghiile lui scortoase se înfingeau în pielea mobilei și tăcerea începea să-i hăuie în urechi, ca într-un ghioc. Ce cald i-ar suna acum un glas, să-l cheme cineva pe nume: „Ioane, e târziu... Sfârșește odată!” Ioana! Lui nu i-a spus nimeni pe nume, de-atunci. Mara și Atanasie au fost cei din urmă. Chiar glasul lui Atanasie și chiar râsul lui de capră: haha! hehe! i-ar suna poate prietenos. Nu. De râsul acela s-ar teme acum; și de om s-ar teme să-l vadă apărând ca un strigoi al trecutului, în jilțul din față, netezindu-și bărbuța roșcată de capră și începând: „Hehe! hehe! Așadar, Ioane, pentru aceasta au fost toate? Și renunțările și cruzimile tale, toate, toate? Ca să te găsesc aci? Și în această plăcută tovărășie”? – ar arăta behăind, umbra culcată la picioarele scaunului.

„Ioane!” – între el și ceilalți, s-a pus de atâta vreme atâta distanță, încât nimeni nu și-a mai îngăduit să-l cheme ca pe orice muritor, care are un nume pentru dezmiardare și intimitate.

Cecil i-a spus de la început: Jean! I-a trebuit mult timp să se deprindă cu această etichetare nouă, din oficiu. Îl chema și nu-i răspundea. I se părea totdeauna că e vorba de altul. Jean! – cu glasul acela afectat, care n-a adus niciodată căldură și apropiere între dânsii...

Ciudat! nici nu și-o mai poate închipui, reaminti, pe Cecil. Parcă nici n-au fost împreună zece ani, zi de zi, în încăperile acestea întotdeauna reci și solemne, față în față, la aceeași masă. Închide ochii și nu-i apare decât o pălărie, o toaletă decoltată de seară – demodate toate, ca într-un

album cu gravuri de costume desuete și puțin ridicole, ca toate veșmintele după ce nu se mai poartă. Atât, un manechin pentru haine! Nici ochii nu și-i mai amintește, totul s-a șters, numai sunetul glasului mai durează antipatic și afectat: Jean, Jean!...

Și mai ciudat încă! Acum ochii Marei, din ce în ce mai halucinant de lămurit își tremură firele aurii din pupilă, și toată mlădierea trupului subțire cu umerii mici și cu zveltețea androgină de adolescent, toate capătă extraordinară viață ca o fantomă întoarsă foarte de departe, mereu mai aproape, aci în față, străbătând prin ziduri acum numai ca să-l compătimească pentru singurătatea lui înfricoșătoare, de om puternic care și-a plantat inimă aspră de piatră sub coaste, să nu cunoască nicio înduioșare, nicio slăbiciune și nicio șovăială.

— Hehe! hehe! Și pentru ce toate acestea, Ioane?

Cum ar behăi nesuferit al lui Atanasie, și cum l-ar privi neîndurat ochii aceia bulbucați și sticloși, neîndurat și curios, ca pe-un șoarece prins sub globul aparatului de pompat vidul.

— Hehe! Hehe!...

Aude, chiar aude glasul. A început să audă glasuri care nu sunt!

E foarte târziu. Ar putea să se culce. Acum chiar umbra e ostenită și-l lasă... Are să se înalțe odată cu el, și are să-l urmeze fără niciun gând rău. Până mâine nu mai vrea nimic de la dânsul. E foarte târziu.

Uite umbra i-a făcut semn și a pornit ea înainte.

— Ascultă! Lasă aceste și privește mai bine ce încântătoare e șoseaua, acum, înainte de asfințitul soarelui!

Vorbind, Ion Burdea-Niculești pusese mâna osoasă pe genunchiul secretarului. Limuzina, cu largi geamuri de cristal, săgeta fâșiind ușor înaintea altor mașini, pe sub teii cu frunzișul străpuns de razele oblice ale apusului.

Secretarul închise servieta cu părere de rău și încercă să descopere o desfătare în priveliștea

automobilelor și trăsurilor, gonind în două coloane, spre vila cu clopoței de cleștar.

Dar nu găsea nicio încântare. Oameni vânturându-și timpul fără niciun scop, femei arătându-și toalete în răsfăț, copii și câini, vietăți care nu știu pentru ce trăiesc și nici nu sunt torturați de nicio întrebare; lume deșartă. Și în ghiozdan, atâtea hârtii așteptau soluții care nu îngăduiau întârziere!

— Mă gândesc că ești tânăr de tot... Poate ai ceva mai bun de făcut cu timpul! La vârsta aceasta, nu e o plăcere să ții tovărășie unui bătrân posac ca mine...

Vocea lui Ion Burdea-Niculești era stinsă și blândă. Vorbind, nu privea în ochi. Poate nu vedea vertiginoasa perindare a vehiculelor. Poate zărea, așa neclintit, ceva foarte îndepărtat acum, pierdut în închețarea timpului. Căci pe buzele uscate, flutura un surâs trist și îmbunat, pe care nimeni nu i-l cunoscuse vreodată.

Secretarul apăsă pe genunchi geanta ticsită de hârtii. Nu înțelegea. Ridica ochii să cerceteze în privirea patronului, vinovat: Săvârșise ceva rău? Nu era gata în orice clipă să execute tot ce i se cerea, înainte de a se cere? N-o dovedise îndeștul?

— Ești tânăr și nu înțelegi încă... Sunt ceasuri pe care nu trebuie să le pierzi. Nu se întorc!... continuă Ion Burdea-Niculești, uitând țigara stinsă între degete.

— Dar nici nu le pierd! Am ajuns să storc tot ce pot da cele șazeci de minute ale unui ceas! rosti cu încredere secretarul, apăsând cu podul palmei servieta, unde stătea dovada că nu risipește nimic din timpul atât de prețios.

— Hehe! hehe!

Ion Burdea-Niculești se opri, descoperind că a râs cu glasul lui Atanasie.

Tuși, să alunge glasul străin, și numai după un timp, continuă:

— Nu ne înțelegem, tinere... Am pierdut de mult cuvintele pentru astfel de gânduri. Cuvintele mele sunt numai pentru noțiuni precise. Și viața mai are, mai cere,

altceva... Noțiunile precise și sistemele sunt născocirea noastră. Construcțiile logice nu sunt viață. Viața e continuă, mobilă, fluidă; nu poate fi comprimată într-un concept. Eroarea noastră e că o credem atât de micșorată, să încapă într-un sistem. Eroare ireparabilă! Când o descoperi, e prea târziu... Dumneata te afli la o vârstă când pentru toate ai o teorie și un sistem: pentru viață, pentru iubire, pentru prietenie... Iar cu ele îți falsifici viața. Ucizi în ea tot ce e neprevăzut și divin... Lasă ghiozdanul acesta cu hârtii inutile și mergi de săvârșește toate prostiile adorabile ale vârstei dumitale. După aceea, numai dacă mai ai poftă, întoarce-te! Dar cât mai târziu. Ai întotdeauna timp. Pentru aceasta niciodată nu e prea târziu.

„Vrea să mă concedieze” – gândi secretarul, bănuind în cuvintele patronului o intenție crudă și ironică, neînduplecată. În obrazul tânăr și în ochii osteniți de munca nopților, se săpă mâhnire pentru atâta nedreptate. „Cu ce m-am făcut vinovat? Niciodată n-am greșit nimic; n-am întârziat nimic. Totul în faptele mele e măsurat și prevăzut. I-am fost credincios ca un câine.

Și acum nu mai are nevoie de mine. Mă alungă. Îmi zdrobește cariera tocmai când

— Hehe! Hehe!

A râs patronul, ori altcineva în gâtlejul lui Ion Burdea-Niculești? Și ca să nu mai audă râsul acela, Ion Burdea-Niculești tace. Așa i s-a întâmplat întotdeauna, când a încercat să rostească tot ce-l devora înăuntru, în vremea din urmă. Toți l-au privit nedumeriți, au bănuat că-și exercită sarcasmul pe socoteala credulității lor; n-au găsit altceva decât un surâs nehotărât și silnic. Așa cu Sache Algiu, care a început îndată să se vaiete de ficatul lui, pipăindu-și nasul moale de cocă. Așa cu tânărul acesta de alături, care-și strânge cu amândouă mâinile ghiozdanul cu terfeloage, ca cine știe ce neprețuită comoară.

Numai Tudoriță Stârcu, numai el poate ar înțelege și i-ar pune mâna pe umăr, robustă, cu o îmbărbătare care-ți comunică viața. Dar el e departe acum, nu mai dă niciun

semn; a trântit uşile şi a plecat - nu admite! Atâta om se aflate lângă el, într-adevăr om, într-adevăr întreg, şi pe acesta l-a alungat.

Pe faţa uscată a lui Ion Burdea-Niculeşti, lumina bună de adineaori s-a stins ca din obrazul unui convalescent, din nou cuprins de frica bolii. Poate fiindcă soarele a coborât mai oblic, poate fiindcă din nou şi-a amintit prezenţa umbrei de jos.

Cât a vorbit, uitase.

Acum ochii sunt atraşi alături, unde umbra lungită peste măsură, aleargă paralel pe asfaltul şoselei, retezată de roţi, izbită în trunchiurile teilor, călcată în picioare, zdrobită de copitele cailor. Pentru această tortură acuşi are să-i plătească - când se vor opri, şi va începe ea să-i danseze împrejur, în cerc magic, ca să-l paralizeze şi să-şi râdă de tot ce încearcă a săvârşi singur, autonom, în absurda iluzie că-şi mai aparţine.

A lăsat automobilul să se întoarcă fără el, numai cu secretarul şi ghiozdanul lui plin de hârtii. El păşeşte încet, sub teii cu mirosul ameţitor. În lumina becurilor, frunzele au înfăţişarea artificială, sunt albastre, decupate în zinc. Pe o bancă, o pereche. Pe lângă el a trecut alta. Nici nu l-au văzut. Erau strânşi şi se priveau în ochi cu lăcomie; dispăruse tot în jurul lor.

Un vânt cald clătina voluptuos frunzele. Seara e fierbinte şi parfumată, ca o seră cu atmosfera umedă, unde se fecundează florile. Şi toţi păşesc elastic în mers cu unduiri de îmbrăţişare: e sigur că după ce-au trecut de el, îşi caută buzele. Poate nici nu-l observă. Cine mai ia seamă în asemenea seară, la un domn bătrân, care-şi poartă umbra deşirată după el?

Domnul bătrân s-a oprit. Netezeşte părul mătăsos al unui copil. Copilul surâde fricos. Se smulge şi fuge

— L-a strigat cineva.

— Ți-am spus că n-ai voie să vorbeşti cu străinii! muștră un glas de contraltă, pe bancă.

— N-am vorbit, mamă! M-a oprit, nu știu ce vrea...

Era un domn bătrân ca bunicul, un domn bun.

Domnul bătrân e departe. Dar nu e un domn bun.

E un domn singur și poate fiindcă e singur, veșnic singur, iremediabil singur, e un domn dușmănos cu tot ce e în jurul lui. Un strigoi care nu și-a trăit viața și dușmănește toate viețile trăite de alții.

În palma uscată durează senzația atingerii mătăsoase și calde, ca o dezmierdare, da! exact ca senzația de atunci, când mânerul umbrelei i-a transmis întâia oară căldura din mâna Marei.

Și umbra, acum umbra, îl târâie după dânsa. El știe unde-l duce. În fiecare seară, acolo... Din când în când, Ion Burdea-Niculești se întoarce să cerceteze dacă nu-l observă cineva. Atunci și umbra întoarce capul și așteaptă: „Haide odată, e târziu!”

Locul e întunecos și buruienile împrăstie o miasmă înveninată de măselariță și cucută răscoptă în arșița de peste zi. Sunt movile de pietre; împrejmuirea provizorie de sârmă ghimpată e ruptă; gunoaiele își dospesc dugoarea. Fuge un câine speriat, mârâind cu toți dinții rânjiți...

În fiecare seară se oprește aci; dă târcoale, strigoi întors din lumea mormintelor, să caute urmele celor de mult înghițiți de morminte. Acolo erau straturile, aci poteca unde se juca întotdeauna copilul Marei. Copilul lui.

Avea ochi cu fire de aur ca ochii Marei; i-a văzut bine, de aproape, de două ori. Ochi în care râsul se oprea brusc în mijlocul joacăi, cu tristețea precoce a unui presentiment. Și nici nu știe cum se va fi numit.

O creangă se clatină. A fâlfâit cu aripi moi o pasăre de noapte. O pasăre de cobe.

Iar umbra lui s-a urcat pe bulgării de piatră și de moloz; de-acolo, umbra îl cheamă. El a întors capul să cerceteze încă o dată, dacă nu e nimeni să-l vadă. Strada e pustie și luminile becurilor clipesc palide. Sus, atâtea stele!... Cerul, atât de adânc și albastru! Pasărea a fâlfâit iar cu aripile moi. S-a întors pe aceeași creangă și privește cu ochi fosforici. Ce dureros, ca într-o rană, îi pătrunde în

piept aerul amețitor al nopții!... Ar pleca, ar pleca să doarmă, să uite; sertarul e plin de medicamente care aduc somnul adânc, fără niciun vis, somn de mort.

Dar nu poate pleca.

Umbra e aici, îl așteaptă, nu-i mai îngăduie nicio șovăială, poruncește despotice. S-a urcat și îl cheamă după ea, acolo sub arborele cu crengile strâmbe, de unde pasărea de noapte îl hipnotizează cu ochii fosforici.

În dimineața vânător, casele dorm, încă, enigmatice, cu staturile trase. Nicio țipenie. Numai vrăbiile s-au deșteptat și se pregătesc a întâmpina soarele, ciripind cu larmă sonoră de prund aruncat pe-o placă de marmoră. Nicio țipenie. Chiar gardistul nu s-a trezit încă, în bucătăria casei înalte, cu grilaj verde.

Pe turla bisericii, cea dintâi rază a poleit crucea. Acuși va incendia ferestrele și toate se vor deschide ca la un semn; orașul dezlegat de vraja-i cataleptică va dezlănțui tumultul lui cel de toate zilele. Acum e încă nefirească, absurdă, neliniștitoare tăcere.

Din capătul străzii, se va fi mișcat oare harnicul din proverb, care se deșteaptă mai de dimineață, ca să ajungă mai departe?

Nu încă.

E numai un bețiv. Același, înaintează cu pași clătinați; înconjură stâlpii de schijă, salută și vorbește singur. E cu mustățile pleoștite, cu ochii aproape închiși; între degete ține o țigară frântă, o scapă, o ridică și iar înaintează împleticindu-se. A zărit o bancă. Mai mult cade, decât se așază pe ea... Dormitează o clipă, tresare. I-a scăpat din nou țigara. Îi face semn cu degetele. Poate așteaptă să vină singură la el; o cheamă atât de duios!... Și nu ridică ochii la locul viran din față.

Dacă i-ar ridica, o priveliște plină de spaimă i-ar risipi deodată aburii tulburi ai vinului. Acum soarele a ridicat geana peste casă. Și în arborul cu crengile strâmbe atârână un om. Un om cu limba alungită și neagră, strâmbându-se straniu la cer.

Cu tălpile despărțite de pământ, e despărțit, în sfârșit, de umbra care-i stă jos, căzută, ca o haină lepădată. Un om care a scăpat pentru totdeauna de umbra lui.

Bețivul a izbutit să-și ridice țigara. O răsucește între degete, privind-o cu dezgust. Nu se arată a trece nimeni să-i dea foc. Nicio nădejde. O aruncă. Somnoros, repetă cleios, printre sughițuri:

— Joss, guvernul!

Dar strigătul sună, în dimineața vânăta și deșartă, fără convingere, ca un psalm lipsit de sens, repetat mecanic dintr-un vechi și abolit ritual de ultimul supraviețuitor al unei rase dispărute.

— Josss guvernul!

Nici n-are cine-l mai răsturna. Aceasta toată lumea o știe de când Ion Burdea-Niculești a amăgit toate așteptările și a pierdut toate ocaziile.

Pe măsură ce soarele se înalță, de picioarele neclintite, verticale, suspendate, ale omului, umbra, ea vie încă, se apropie, pășind, tâlhară.

Se târâie pe pământul grunzuos, se târâie rănindu-se în spini - dar nu-și va mai atinge niciodată stăpânul. Și de aceea poate, eliberat, într-o triumfală bucurie plină de spaimă, omul se strâmbă cu vânăta-i limbă la cer.

ARUNCA, ȘTIMA LACURILOR

Tovarășul meu de drum, avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, se dovedi de la început întruparea cea mai desăvârșită a prevederii. După cum era, fără îndoială, și cea mai corpolentă.

Încă nu părăsisem Clujul, și ne aflam blocați în mașină de o sută și una de coșuri, pachete, pachetele, sticle, franzele, cornuri, flacoane, borcane și cutii de conserve; lungi, late, dreptunghiulare, sferice, cilindrice,

dodecaedrice și încă de alte multe și surprinzătoare forme ignorate atât de geometria în spațiu, cât și de cea plană.

— S-ar spune că mergem să inaugurăm o popotă sau o expoziție de produse alimentare! am încercat să ironizez această inofensivă pasiune gastronomică.

Și-o nimerisem cu ironia, exact în clipa când avocatul dr. juridic Silvestru Hotăran, luându-și seama că tot nu și-a completat colecția, atinse cu mâna grăsună umărul șoferului, să oprească la al treilea *Magazin de coloniale și delicatese*.

Tovarășul mă privi pe deasupra ochelarilor înrămați în бага de culoarea zahărului ars, cu gravitatea ardelenească impermeabilă glumei.

Mă privi și mă compătimi.

Apoi, serios și metodic, îmi explică într-un aspru rechizitoriu orânduit pe capitole, că n-am de ce râde.

Vom rămâne cel puțin trei zile într-un ținut cu adevărat pustiu, printre oameni sălbatici și ostili. El mai urma să asigure masa magistratului, expertului, grefierului și eventualilor licitatori, dacă publicațiile de lichidare vor fi ademenit cumva amatori de lucruri vechi, mobile istorice, cărți rare, tablouri și poate chiar vreun mizantrop îndestul de sătul de lume și de nebun, pentru a achiziționa castelul cu stafii.

Datoria lui era deci să apere prin toate mijloacele interesele clienților care l-au onorat cu încrederea absolută, dându-i procură pe nevăzute, de la Pesta, să transforme în cecuri această moștenire neașteptată. Iar experiența profesională și umană l-a învățat că asemenea operațiuni se încheie mai expeditiv și fără dificultăți, când toți: magistrați, experți și licitatori, se află după digestia moleșitoare a unei cine îmbelșugate, decât atunci când, iritați de gustarea frugală pe un colț de masă și preocupați de problema dejunului de a doua zi, își răcoresc nervozitatea născocind tot soiul de șicane.

Zeflemeaua mea ușuratică îi confirma astfel, încă o dată, lipsa de grijă și frivolitatea straniei spețe omenești pe

care o reprezentam și care se rezuma la vocabularul său, în epitatul incriminat de „scatiu transcarpatic”⁴¹.

Acestea fiind spuse, dr. Silvestru Hotăran se răsuci să mă bată pe umăr prietenos, cu o palmă lată cât o broască țestoasă.

Își îmbuna într-acest chip, severitatea rechizitoriului și îmi dovedea că personal, îmi acordă oarecare circumstanțe atenuante, fiindcă nu eu purtam vina acestor infirmități, ci răspunzător era mediul nevrednic care mi-a ucis instinctul robust de cumpăt și de conservare.

Pe urmă, coborî descercându-și anevoie picioarele scurte și groase, dintre cutii și pachete.

Intră în băcănie și nu apăru decât după un sfert de oră, urmat de un băiat cârn și pistruiat, în șorț alb, cu brațele încărcate de alte coșuri, pachete, borcane și sticle, înfățișând alte forme geometrice inedite, care se vede că tot îi mai lipseau pentru completarea colecției.

Șoferul, nerăbdător, dădu drumul motorului. Tovarășul meu îi făcu însă semn să aștepte. Nu isprăvise.

Traversă strada, la farmacie.

Prin geamul vitrinei, îl văzui înfundându-și buzunarul mantalei de praf, cu misterioase pachete ambalate în tradiționala hârtie subțire, pestriță și mătăsoasă; șnururile, sigilate și etichetate, fără de care laborios și indispensabil ritual, orice gingașă fică a lui Esculap nu eliberează nicio cataplasma de bătăture.

— Iată cel puțin o precauție deplin justificată! mi-am spus singur, împins de demonul frivolității și recidivând fără nicio rușine, după o atât de cruntă admonestare. Iată o precauție pe care o înțeleg! După îngurgitarea atâtor copioase provizii, un medicament contra indigestiei e absolut indicat. Astfel, lichidarea ar amenința să rămână fără magistrat, expert și licitatori, sucombați cu toții în corpore și în convulsiuni, după cel dintâi supraabundent dejun... Bine hrănitul și mult încercatul meu tovarăș nu neglija nimic.

Îl admiram!... În alte vremuri, ar fi meritat comanda

supremă a aprovizionării și echipării unei întregi armate. Cu el n-ar fi existat nicio neplăcută sau catastrofală surpriză. Ar fi dus-o la victorie sigură.

Mă pregăteam să-i exprim acest omagiu, pentru a repara impresia imprudentelor reflecții de adineaori. Dar tovarășul, pipăindu-și cu deplină satisfacție pachetul în buzunar, în timp ce-și dădea drumul cu toate cele o sută zece kilograme ale corpolenței sale pe perna elastică, lămuri laconic:

— Chinină.

— Chinină? am întrebat nedumerit. De ce nu atunci termometru, vată termogenă și de ce nu o mică farmacie ambulantă?... Cum văd, mergem la capătul lumii și nu mai e vorba de o simplă plimbare, ci de o adevărată expediție plină de riscuri... Dacă mă avertizai din vreme, doctore, știam cel puțin să-mi pregătesc testamentul!... Nu vreau să-mi las succesorii, legitimi și nelegitimi, pradă procedurii și avocaților, care nu sunt, după cum știi, cu toții expeditivi și maniaci de corectitudine ca dumneata...

După un timp, cu perfidă intenție de a cuceri definitiv bunăvoința tovarășului meu de drum și de a face iertat tonul nepotrivit de glumă de până acum, am continuat, ca pentru mine singur, convins că am pus degetul pe o sensibilă slăbiciune omenească:

— Parol! Mă gândesc într-adevăr că niciunul la o mie de moștenitori n-au norocul acestor veri și nepoți de a douăsprezecea spiță, ai contelui Kemeny. Judecă serios... Să le cadă o moștenire la care nu se așteptau! Să se dezintereseze complet de ea! Să nu trimită măcar un om de încredere pentru a vedea la fața locului despre ce e vorba!... în ultimul moment, când primesc avertismentul că succesiunea amenință să fie confiscată de statul român, să aleagă la întâmplare, dintr-un anuar oarecare, un avocat despre care nu aveau nicio informație. Și să cadă tocmai peste cel mai stăruitor, mai prob și mai priceput, cum nu l-ar fi putut alege nici după cea mai minuțioasă anchetă cu detectiv secret; iată un noroc pe care acești ciudați

moștenitori mi se pare că nu-l meritau. Stranie moștenire, stranii moștenitori!

Tovarășul de drum, nu lăsa să străbată pe figura iremediabil gravă, niciun semn că monologul meu i-a făcut plăcere ori nu. Îmi păru că nici n-a ascultat.

Dădusem greș.

M-am simțit deodată umilit și ridicol, după această incontinență verbală, prin care, în chipul cel mai vulgar, îmi arătam voioșia că pot evada din orașul cu ziduri sure, într-o dimineață cu atât de strălucitor soare, și certitudinea că la capătul drumului mă aștepta capturarea unei cărți rare și vechi, incunabule din edițiile cele mai prețioase, licitate pe o sumă accesibilă modestului meu buget.

Biblioteca acestui magnat maghiar, latinist, erudit și despotic, se bucura, după toate spusele, de-o faimă veche în toată fosta Ungarie. Iar amatori serioși nu prea amenințau să apară. Și chiar dacă s-ar fi ivit, proaspăta amicitie cu dr. avocat Silvestru Hotăran mă privilegia între toți.

Aveam răgaz să cercetez pe îndelete rafturile dulapurilor, să pipăi legături originale, bătrâne de trei, de patru și de cinci veacuri; să răsfoiesc infoliile; să verific autenticitatea manuscriselor, confruntându-le cu diversele cataloage și publicații de specialitate cu care veneam înarmat.

Mai descoperisem ceva.

Cu toată dorința neclintită și lăudabilă de a apăra înverșunat interesele clienților, ghicisem îndată în armătura împluternicitului avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, un punct vulnerabil. Mi-a părut departe de a prețui valoarea adevărată a acestor cărți și manuscrise. Le socotea un capital pierdut și infructuos. Un capriciu ereditar și risipelnic al defunctului conte Kemeny, în a cărui familie această nebunie nu fusese nici cea dintâi nici cea de pe urmă.

Expertul improvizat după decizia unui tribunal de

provincie, ca și magistratul desigur, n-aveau de unde să fie mai preveniți. Nu era exclus să decidă vânzarea bibliotecii cu kilogramul, într-o ignoranță pe care imaginația mea o exagera cu fiecare clipă trecută; promițându-mi o adevărată orgie de biblioman, asemeni visurilor de avar, când descoperă prin somn hrube fără capăt, ticsite cu saci de galbeni și sipete de mărgăritare.

Iar acum, când eram aproape să-mi realizez neastâmpărul insomniilor, iată că-mi primejduiam singur izbânda finală, îndepărtându-mi protecția atotputernicului procurist, cu necurmata-mi piuală de scatiu gureș și insuportabil, care nu-i era nicidecum pe plac.

Doctorul Silvestru Hotăran avea toată dreptatea. Veneam dintr-o lume care-și pierduse cu adevărat, în frivolitate, instinctul robust de cumpăt și de conservare.

M-am hotărât să repar printr-o tăcere cât mai insondabilă și cu aparența unei profunde meditații, culpabila-mi verbozitate, care provocase dezaprobarea tovarășului meu de drum, din fire taciturn, grav, bănuitor – și după cum îi aplicasem diagnoza în secreta mea apreciere lăuntrică – îndestul de sărac cu duhul; biet avocat de capitală provincială, abrutizat de articole de cod, jurisprudențe și chichițe de procedură.

Instalat, așadar, în această ostentativă tăcere, am aprins o țigară, două, a treia.

Sfârșitul rapid al roților de gumă, schimbarea succesivă a decorului rustic la fiecare viraj, aerul încă răcoros și parfumat de roua fânețelor șuvoind pe lângă urechi, soarele triumfal al dimineții, îmi aduceau pe buze exclamații de beatitudine îndată înăbușite.

Tovarășul meu, absent de la toate acestea, cu geanta ticsită de acte pe genunchii scurți, își recapitula preocupările profesionale. Căci din timp în timp, deschidea agenda scurtă și groasă cât o cutie de chibrituri, cerceta o dată, adăuga un semn hieroglific cu creionul subțire cât un chibrit, și părea că a uitat cu desăvârșire prezența-mi readusă la neant prin supliciul tăcerii.

Sub înfățișarea sumbrelor meditații, îmi jucau malițios sub țeastă, cele mai hâtre și ireverențioase gânduri.

Îmi asemuiam tovarășul cu un Buda obez. Îmi propuneam să-l utilizez decisiv argument împotriva celor ce susțin după erezia lui Henry Béraud și William Johnston, că oamenii depășind o sută de kilograme sunt comunicativi, optimiști, fără grijă și de o irezistibilă bonomie.

Pe urmă, mă întrevedeam întorcându-mă cu automobilul încărcat de infolii și de manuscrise; poate urmat de un camion cărând toată biblioteca răposatului conte, întru disprețuitorul surâs superior al doctorului Silvestru Hotăran. Ah! îmi făgăduiam o diabolică revanșă. După ce-i voi escamota de sub nas volumele cele mai prețioase, suportând cu resignare reflecțiile împotriva vinovatei deșertăciuni de a arunca banii în hârtie tipărită și fără nicio valoare; când totul va fi sfârșit, îi voi șopti în ureche fabuloasele prețuri reale ale fiecărui tom: „O Biblie în superbă legătură originală din secolul al XVI-lea: 120.000 lei! O ediție princeps din *Discursul asupra metodei*, cu dedicația lui Descartes: 80.000 lei! Autografele lui Jean-Jacques, Voltaire, Diderot; alte zeci și sute de mii!”

Savurând stupefacția crescândă de pe această figură, în sfârșit zdruncinată din placiditatea-i scandaloașă, mă voi răsuci într-un picior cu o reverență batjocoritoare:

— Iată, onorabile doctor, ce acuitate de simț practic și ce geniu al afacerilor, poate mocni sub aparenta frivolitate, a noastră, a scatiilor transcarpatici!

Tovarășul, nebănuind aceste asasinate și ingrate reflecții, privea acum cu o inocentă îngândurare peste urmărul șoferului, șoseaua desfășurată rectiliniu.

Am urcat, mai apoi, dealuri în serpentină; am străbătut mai apoi sate secuiești și ungurești, tăcute și monotone cu dezolatele lor case, identice; am gonit mai apoi pe valea unui râu cu argintate lunci de plopi și de

sălcii; un defileu spintecat în munți stâncoși, și din nou s-a deschis orizontul linear al șesului, cu depărtate cupole de biserici și sate cu acoperișuri de țiglă roșie, între livezi.

Indicatorul kilometric se menținea uniform, între 100 - 110. Motorul pulsa regulat și fin, ca inima metalică a unui ceasornic. Șoseaua ne aspira vertiginos. Am socotit că străbătusem mai bine de jumătate de cale.

Îmi comprimasem în gâtlej și această inofensivă constatare, consecvent jurământului către mine însumi, când, neașteptat, doctorul Silvestru Hotăran rupse el tăcerea:

— Așadar, dragă domnule, te-a mirat că am cumpărat chinină?

Într-adevăr uitasem.

Tovarășul meu nu-și dezmințea reputația de fenomen. I-au trebuit trei ore de reculegere, ca să răspundă la o întrebare, la care renunțasem după două minute. Era frate bun cu englezul flegmatic din nu știu ce anecdotă, când își trezește nevasta din somn, după miezul nopții, să-i spună cât e ora, luându-și seama că-l întrebase așa ceva, înainte de prânz, cu două zile în urmă...

— Da! M-a surprins aceasta chinină... Am mărturisit cu indiferență, fiindcă acum curiozitatea era răcită. M-a surprins mai ales cantitatea... Mi-ai arătat un pachet respectabil, să ajungă pentru o infirmerie!

Doctorul Silvestru Hotăran își pipăi pachetul în buzunarul mantalei de praf și își exterioriză într-un mormăit gutural și aprobativ, mulțumirea că-l are asupra-și și că e intact.

Dură tăcere. Evaluată la zece kilometri, prin asemuire cu calculele astronomice care măsoară distanțele interastrale în ani, luni, zile și ceasuri lumină. Zece kilometri, adică cinci minute, după viteza înregistrată pe banca kilometrajului. Tovarășul se decise să continue:

— Am înțeles după mirarea dumitale, dragă domnule, că tot nu știi lămurit unde merem...

— La castelul contelui Kemeny! am răspuns în

sublima-mi candoare. Castelul cu stafii.

— O! tune-le dracu' de stafii, că nu de ele vorbim. Aiste-s basme din proști. Află dumneata, dragă domnule, că merem într-un ținut blăstămat și stricat de ape. Patru mii de jugăre de bălți, papură, heleștaie cum ziceți voi în regat, smârcuri, nămol și zăvoiuri inundabile. O sălbăticie de te doare inima! Un ținut care numa-n zece ani de irigație inteligentă ar fi însemnat pentru groful Kemeny aur. Aur și sănătate!... Ci fiindcă n-a fost minte, au rămas bălți. Bălți înseamnă țânțari. Țânțarii înseamnă friguri. Iară chinina înseamnă deocamdată singurul mediu bun pentru frigurile de baltă, ori, cum se spune în termen savant, pentru malarie. Dreptu-i, domnule dragă?

— Drept! fui silit să recunosc implacabila logică a doctorului Silvestru Hotăran.

— Atunci a dacă dreptu-i, nu te mai miră, mă rog frumos, că am coborât la apotecar să cumpăr chinină. Ai să înghiți și dumneata odată cu mine, în fiecare dimineată și seară câte un praf. Dăm frumos și celorlalți oaspeți. (Nu m-am putut opri să surâd, imaginându-mi figurile celorlalți oaspeți ai doctorului Silvestru Hotăran, tratați în loc de apetitiv și desert, cu prafuri amare.) Dăm și la slugi. Ai să-i vezi și dumneata și să te prindă durerea... Eu am fost îngrozit, dragă domnule. Încă n-au ieșit pe-ntregul din rândul animalelor și i-au îndobitocit mai vârtos, frigurile și delirium. A patra oară merg calea asta și nu-i pot vedea în ochi. Viermi omenеști, domnule! Moluște, domnule!... Neam cu sângele otrăvit din tată în fiu, de aerul rău pe care-l răsuflă și de hematozoar. Ci cred că nici soarta familiei Kemeny nu-i străină de aceste bălți, blestematele. Am să-ți spun dumitale istoria și-ai să înțelegi sigur că am dreptate.

Astfel, tovarășul meu de drum, cuprins de unul din acele rare accese de expansiune, prin care oamenii din fire tăcuți se eliberează de reflecțiile îndelung înăbușite, îmi povesti amănunțit istoria și sfârșitul familiei Kemeny.

Pe măsură ce înainta am înțeles că dă o însemnătate

exagerată și desigur, îndestul de simplistă, țăntarilor. Țântării - după el - distruseseră o familie!

— Chinina - vorbi avocatul dr. Silvestru Hotăran, bătându-și pachetul, din buzunarul mantalei de praf - o cură zdravănă de chinină și s-ar fi gătat! N-am mai umbla astăzi pe drumuri. Pe drumuri, ca să luăm parte la risipa în patru vânturi, a unei avuții agonisite în șapte veacuri. Eu, dragă domnule, știi ce aș fi făcut?

— Nu știu ce-ai fi făcut! mi-am mărturisit umilit netrebnica-mi ignoranță.

Domnul avocat dr. Silvestru Hotăran râse foarte

A

Înveselit și foarte satisfăcut, îi plăcea grozav, se vede, această francheță. Nici nu se aștepta doar, să-i răspund cine știe ce ispravă! Știa că nu sunt capabil să scot din ușuratica-mi minte de scatiu transcarpatic, vreun gând chibzuit și matur.

— Eu, dragă domnule, aș fi săpat niște irigații faine! Aș fi sleit smârcurile și bălțile. Aș fi secat blestemata de apă, să fac patru mii de jugăre de fânețe și arături... Asta-i ispravă de gospodar! Dădeam valoare pământului. Adunam coroane bune în fiecare an și atunci baiu, de țăntari și de friguri. La minte bună, treabă bună! Aduceam frumos, sănătate și prosperitate... Pe urmă, dragă domnule, când ai coroane bune schimbate în lei, nu-i multă bătaie de cap să afli și 1111 praf de chinină pentru expropriere. Cine vrea să trăiască, nu moare!

Mi-a părut foarte rău, în sinea mea, că și cei din urmă Kemeny, nu s-au dovedit vrednici de asemenea judecată înțeleaptă și că n-au avut măcar norocul unor sfătuitori atât de energici, ca dr. avocat Silvestru Hotăran, de față. Îi mâna însă viața spre un alt destin; spre întâmplările neguroase și romantice, pe care mi le împărtășea, cu o oarecare uimire și cu îndestul dispreț compătitor, tovarășul meu de drum.

Această familie Kemeny dura de la începuturile Ungariei feudale.

Căpitani vestiți prin bravură; cruciați pierduți fără urmă în expedițiile pentru eliberarea Sfântului Mormânt; sfetnici, curteni, cărturari subțiri, diplomați și cardinali din viața acestor Kemeny apar la fiecare filă din hronicul Ungariei.

Moșiile se întindeau vaste, în pustă, cât cuprind ochii. Castele cu arogante turnuri străjuiau în vreo trei domenii de ale lor, țărmul Dunării. Cestălalt castel, din smâncuri, fusese numai capriciul vreunui senior de acum patru veacuri, când poate ținutul nici nu fusese invadat de apă și va fi fost salubru și fertil.

Rămăsese pustiu, poate uitat, ca orice așezare fără însemnătate, printre atât de falnice latitudinii. Până acum vreo opt decenii, când contele Armin Kemeny, vădov și lovit de un subit dezgust pentru deșertăciunile vieții de curte, după o viforoasă existență, a descins într-un asfințit, în fruntea unui convoi de chervane.

Din aceste care cu roți înalte de pustă și cu coviltire de papură, oameni pletoși au descărcat a doua zi cu răcnete de luare-aminte, mobile grele și uriașe, lăzi de cărți, panoplii de arme, armuri care-au fost întinse pe iarbă ca tot atâția morți dezgropați ai războaielor vechi, paravane, talere de faianță și o mie de nimicuri care alcătuiesc confortul și decorul absolut necesar al unui atât de străvechi grof. Porțile ruginite au fost desferecate cu chei mai grele decât cele de la porțile iadului. Au fost deschise în lături ferestrele cu pervazuri putrede. Și când slugile au purces să măture păianjenii, s-au înălțat, orbite de lumină, stoluri de lilieci care sălășluiau din neam de neam, în ungherele grinzilor negre.

Aci s-a instalat contele Armin, într-o viață ermetică și căinoasă.

Explicațiile acestei hotărâri au fost în zvonurile din acea vreme, multe și contradictorii.

Se spunea că și-ar fi tocat cheagul averii, în desfrânate petreceri la Pesta. Ba că ar fi căzut în dizgrația Curtii. În sfârșit, merse vestea că s-ar fi retras ca o vietate

păduratică, rănită de moarte, să uite durerea unei crunte drame conjugale, pe urma căreia își culcase străpuns cu spada, în duel, cel mai bun și nedespărțit prieten, în vreme ce contesa se stinge de lingoare, într-o primăvară repede, undeva în Italia, nimicită de umilință și de durere.

Adevărate ori născocite, întâmplările n-au fost cercetate de aproape, de nimeni. Pesta era departe. Calea lungă, peste câmpii pustii. Oamenii munciți de alte griji.

Era în miezul anului 1848. Kossuth ridicase steagul republicii libere a Ungariei. Honvezii lui Gorgey și Hatvany puseseră pe goană armatele imperiale și se treziseră deodată în față cu un dușman nou, dârz și obraznic. Valahii unui oarecare practicant de avocat Avram Iancu, luptând cu coase și cu ciomege, fortificați în văgăunile munților și conduși de popi care-și arogaseră impertinente titulaturi romane, de tribuni și centurioni.

Din multe castele, stăpânii bejeniseră spre locuri mai sigure. Când s-au întors, Armin Kemeny nu le-a călcat nimănui pragul, nici nu le-a deschis ușile. Între zidurile umede, îmbătrânea ursuz și bărbos. Când apărea încruntat, cu flinta de vânătoare pe umăr și înconjurat de haita de câini, sau cu cizmele înalte până peste genunchi și încărcat de complicate unelte de pescuit, toată suflarea omenească din cale intra în pământ.

Căci asemenea întâlniri nu isprăveau bine. Întotdeauna descoperea o pricină de mânie, dezlănțuită în ocări răstite și în lovituri repezi de harapnic.

Înduioșare și dragoste nu arăta decât pentru câini și pentru cai. Iar despre vietățile omenești, numai pentru singurul copil care avea să-i prelungească neamul: Andor.

Când îl adusese în caleașcă de la Pesta, acest Andor număra cinci ani. Străveziu și palid, în haina de catifea albastră cu guler de valancienă, copilul deschisese ochii înfricoșat de aceste sălbatice locuri, fiindcă întâia oară ieșea dintre pernele moi, jilțurile cu picioarele scunde de broască, încăperile cu oglinzi cât peretele și parcul cu arbori domesticiți, retezați și ajustați, ai palatului de la

Pesta, pe țărmul Dunării, cu fața spre insula Margit.

Era fără vlagă, întârziat în creștere, somnoros. Poate va fi fost nevoie de alt aer, aspru și rece, din înălțimile munților, pentru a biciui sângele și a altoi vigoare acestui vlăstar de neam ostenit.

Părintele a crezut însă vă ca înlocui asemenea lipsă, crescându-l departe de moleșeala capitalului, îndemnându-l de timpuriu să capete dragoste de câmp, de baltă, de vânat, trezindu-l odată cu zorile răcoroase, învățându-l să poruncească și să se ceară ascultat.

I-a adus dascăl, un călugăr cărturar de la Roma, pentru învățătură elină și latinească. Iar pentru cealaltă pregătire a vieții, un maestru de călărie și altul de vânătoare.

Aceștia din urmă, au fost trimiși nu peste multă vreme, îndărăt. Nu-și găseau folosire. Copilul arăta dragoste bolnăvicioasă numai pentru carte și pentru reverie trândavă; iar pentru exercițiile violente, dovedea o repulsie femeiască.

O singură așteptare a contelui Armin nu dăduse greș. Feciorul știa să poruncească, să bată din picior și să se facă temut. Într-atâta doar se adunaseră toate puterile sleite ale celor douăzeci de generații, care umpluseră hronicul Ungariei cu isprăvile lor.

Tânărul cu fruntea bombată și cu ochii muiereschi, se învinețea de mânie când găsea împotrivire; vinele scriau sfori groase în jurul tâmpelor; privirea se aprindea fulgeroasă din leneșa visare. Ultimul Kemeny nu-și dezmințea măcar într-aceasta sângele focos al familiei: era capricios și despotic.

Ce-a însemnat viața celor doi singuratici în castelul cu porțile totdeauna zăvorâte, nimeni nu putea ști cu precizie. Argații erau puțini la număr. Cel mai apropiat sat, la două poște. Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran se văzuse silit să reconstituie această existență din scrisorile de afaceri, actele, însemnările și celelalte documente din arhiva familiei, pe care le puricase cu de-amănuntul vreme

de două luni, când orânduise dosarul moștenirii. Își însemnase aceste date pe cele patru fețe ale unei coaie de hârtie, care-i stătea la îndemână și pe care, pentru mai multă ușurință a înțelegerii și o mai repede scurtare a povestirii, mi-o va citi.

Deschise ghiozdanul burduhos de pe genunchi, își vârî înăuntru nasul rotund încălecat de ochelarii înrămați în бага de culoarea zahărului ars, și scoase la lumină coala scrisă mărunt, în care istoricul ultimilor Kemeny se afla consemnat în ordine cronologică, așa cum era de așteptat de la un om atât de metodic și scrupulos ca tovarășul meu de drum.

Domnul avocat dr. Silvestru Hotăran își aburi ochelarii, îi șterse de praf cu o batistă, trecu cârligele după ureche și citi această:

PRESCURTARE

Despre viața și actele defuncțiilor Armin, Andor.

Ana și Aranca Kemeny, începând de la 1860 până la anul 1926.

Februarie 1860. Junele conte Andor împlinește șaptesprezece ani. Cu prilejul aniversării, discuție violentă între părinte și copil asupra carierei ce urmează să-și aleagă tânărul conte. Contele Armin vrea pentru copil cariera armelor. Contele Andor o respinge indignat. Se declară mulțumit cu viața claustrată între cărți, afirmând că nu dorește nimic altceva.

Iunie 1862. Contele Andor tânjește de o boală nelămurită. (Friguri! Țânțari! – sublinie avocat dr. Silvestru Hotăran.)

Mai 1863. Contele Andor din nou arată aceleași simptome. Febră, insomnie, oroare de zgomot și de mișcare. Un medic de la Pesta, adus și consultat, prescrie aer liber, plimbare, vânat, canotaj, călărie, exerciții violente... Diagnoză: Criză târzie de pubertate. (Imbecilul, declară satisfăcut dr. Silvestru Hotăran. Imbecilul! Chinină trebuia să prescrie, nu exerciții violente!)

Ianuarie 1867. Contele Armin se rănește singur cu

pușca, la vânătoare. O lună de nemișcare în pat. Conte Andor comandă trei lăzi cu cărți, de la Pesta, Viena și Lipsea.

Iunie 1868. Conte Armin aduce din Germania șase perechi de pui de lucră, pentru aclimatizare în bălțile domeniului. Conte Andor începe o monografie a familiei Kemeny, cu documente din arhiva familiei și cu date procurate prin corespondență cu abatele Matteo Bandello, de la diferiți călugări cărturari din Roma și Pesta, cu intrare liberă la Biblioteca Vaticanului și alte arhive publice și particulare.

August 1868. Conte Andor întrerupe lucrarea. Febră, insomnie, etc. (Iarăși țânțarii! – bate hârtia cu dosul palmei, avocat dr. juridic Silvestru Hotran.)

Decembrie 1870. Conte Armin împușcă într-o singură zi trei lupi. Conte Andor află documente încă necunoscute despre isprăvile cavalerului Ștefan Koloman Andrei Kemeny, plecat cu oastea lui Frederic Barbarossa în a treia cruciadă.

Februarie 1871. Ceartă violentă între contele Armin și Andor. Abatele Matteo Bandello este expedit în plină noapte, pe viscol, cu sania, sub învinuirea că, împotriva tuturor avertismentelor, întreține bolnăvicioasa înclinare a tânărului conte pentru „trândăvia cărturărească”. Copilul și părintele nu-și vorbesc două luni. Fiecare ia masa în cameră separată. Conte Armin împușcă doi lupi, mai multe vulpi și născocoște două sisteme de capcane, după modelul propriu, pentru lutrele care s-au înmulțit simțitor. Conte Andor a terminat ultima parte de *Viața eroică a cavalerului Ștefan Koloman Andrei Kemeny*.

Iulie 1874. Conte Andor cade la pat. Febră, viziuni, delir. (Anofelul! dă din cap tovarășul meu de drum.)

Octombrie 1878. Conte Armin îndiguiește partea sudică a bălților, pentru a mări suprafața lacului numit „Lacul turcilor”, în amintirea bătăliei unde au fost înecate rămășițele unei oaste turcești.

Conte Andor trimite pe ascuns bani abatelui Matteo

Bandello să-i completeze știrile despre a treia cruciadă, din arhiva secretă a Vaticanului.

Aprilie 1879. Conte Armin aduce canal de apă până în parcul castelului, pentru a comunica direct, cu barca, până la Lacul turcilor. (Nenorocitul! - surâde cu o mare compătimire avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, își aduce miasmele mai aproape de casă... Nu-i erau destul!) Conte Andor descoperă amănunte neașteptate despre ultimii ani ai cavalerului Ștefan Koloman Andrei Kemeny, căzut în captivitatea musulmanilor.

Iunie 1880. Conte Andor cade la pat de unde nu se mai ridică până în septembrie. Febră, viziuni, delir, îi apare întâia oară, arătarea cavalerului Ștefan Kemeny.

Ianuarie 1881. Bătrânul conte Armin se întoarce cu aprindere la plămâni de la vânătoare, zace două zile și moare în dimineața de Sf. Iulian. Conte Andor trimite răvaș abatelui Matteo Bandello, să sosească de urgență.

Martie, același an. Abatele Matteo Bandello se instalează în castel, aducând două lăzi cu cărți, documente transcrise, etc. Conte Andor capătă toate documentele doveditoare că eroul său, cavalerul Ștefan Koloman Andrei Kemeny în captivitatea lui Saladin, trece la mahomedanism, se îndrăgostește de nepoata sultanului, o ia în căsătorie și devine unul dintre comandanții oștii turcești care apără cetatea Zara, împotriva cruciadei a patra.

Noiembrie 1882. Conte Andor e ales membru corespondent și membru de onoare al mai multor societăți istorice de la Pesta, în urma primelor două volume din *Viața eroică a cavalerului Ștefan Koloman Andrei Kemeny* tipărite în primăvara aceluiași an.

Mai 1883. Conte Andor e din nou bolnav. Febră, delir, viziuni. În fiecare noapte îi apare arătarea lui Ștefan Koloman Andrei Kemeny, făcându-i un semn misterios și dispărând la cântatul cocoșilor.

Iunie, același an. Conte Andor poruncește să se taie toți cocoșii din cuprinsul castelului.

August, același an. Discuție violentă între Andor și abatele Matteo, care îl învinuiește de idei eretice, predilecție pentru un erou sperjur, etc. Abatele Matteo Bandello este expedit la prima gară, în timpul nopții.

Noiembrie 1884. În urma inundațiilor, zăgazurile de la Lacul turcilor cedează, iar toată regiunea e acoperită de apă. Conteul Andor comandă la Lipsea și Viena, un ciclu de cărți despre științele oculte, reîncarnare, spiritism, magnetism, etc.

Aprilie 1885. Conteul Andor cere librarilor săi de la Pesta și Viena să-i completeze operele lui Allan Kardek, Swedenborg, Samuel Taylor Coleridge, Sfântul Denis Areopagitul, Ruysbroeck PAdmirable.

Iunie 1887. Conteul Andor se îmbolnăvește din nou. Febră, delir, viziuni.

Iulie, același an. Conteul Andor intră în comunicație directă cu spiritul cavalerului Ștefan Kemeny.

Ianuarie 1889. Conteul Andor aruncă în foc manuscrisul părții a treia și ultima din *Viața eroică a cavalerului Ștefan Koloman Andrei Kemeny*. Se decide să o refacă, după dictarea directă a spiritului, care acum îi e nedespărțit în castel.

Mai 1890. Conteul Andor capătă după mai multe indicii, siguranța că este spiritul reîncarnat al cavalerului Ștefan Koloman Andrei Kemeny; după cum spiritul poetului celt Allan Kardek s-a reîncarnat în Hippolyte Denisard Rivail, șeful doctrinei spiritiste.

Ianuarie 1891. Conteul Andor intră în corespondență cu mai mulți pionieri ai spiritismului din Europa și din America.

Iulie 1892. Febră, insomnie, delir.

August, același an. Conteul Andor descoperă printr-o metodă ocultă care îi aparține, că rămășițele pământești din oastea lui Soliman Magnificul care s-a înecat în mlaștinile din jurul castelului numite „Lacul turcilor”, au fost comandate de Hussein Ibuzolair, strănepot direct al cavalerului Ștefan Koloman Andrei Kemeny turcitul.

Armata maghiară care i-a împins în mlaștini, înecându-i, luptase sub conducerea unui Kemeny. Astfel căpitani din aceeași viță a familiei Kemeny, se războiseră fără să se cunoască, unul pentru apărarea creștinătății și altul pentru steagul verde, cu semiluna mahomedană. Contele Andor cere prin corespondență, de la diferitele biblioteci din Pesta și Viena, date despre ocupația turcească în Ungaria, între anii 1520 - 1566.

Octombrie, același an. Informațiile obținute de la arhivele din Pesta și Viena îl nemulțumesc. Contele Andor renunță la ele, urmând să le completeze prin mijlocirea unui medium.

Ianuarie 1893. Contele Andor cheamă prin scrisoare, după recomandările baronei Clara Peyron, cunoscută prin corespondență, celebru medium, soții Florance și Nicholas Blacke.

Februarie 1893. Sosirea soților Florance și Nicholas Blacke. Contele Andor semnează o scrisoare, prin care oferă despăgubire de 20.000 coroane, soților Blacke, pentru o ședere de șase luni în castel.

August, același an. Plecarea soților Blacke. Contele Andor descoperă după o săptămână, dispariția mai multor lucruri de valoare, între care, parte din bijuteriile familiei. Scrie o reclamație adresată justiției. Se răzgândește și nu o mai trimite. Originalul petiției se află în arhiva familiei.

Aprilie 1894. Contele Andor își propune să caute un medium, printre persoanele simple și ignorante, care să nu-i înșele buna-credință. Scrie mai multe scrisori. E nemulțumit de toate răspunsurile.

Septembrie, același an. Încunoștințat de avocat că în domeniul de vânătoare al familiei, în pădurile vecine Sibiului, se află mai multe lăzi cu documente până atunci neglijate, contele Andor părăsește întâia dată castelul, la vârsta de 51 de ani. Rămâne două săptămâni, la Racoviță, lângă Sibiu. Oferă 30.000 coroane țaranului Gheorghe Porumbacu pentru a-i încredința fiica sa, Ana Gh. Porumbacu, în care a găsit toate însușirile unui medium

excepțional. Gh. Porumbacu refuză.

Octombrie, același an. Prin intermediul avocatului din Sibiu, contele Andor ridică oferta la 40.000 coroane. Săteanul Gh. Porumbacu refuză.

Ianuarie 1895. Contele Andor face din nou drumul la Sibiu și de aici la Racoviță, pentru a stăruii personal. Săteanul Gh. Porumbacu refuză.

Martie, același an. Prin intermediul avocatului, contele Anador cere în căsătorie pe Ana Gh. Porumbacu.

Aprilie, același an. Contract de căsătorie între contele Anador Kemeny, proprietar, născut la 15 februarie 1838 și Ana Gh. Porumbacu, profesie casnică, născută la 2 octombrie 1877. Contele Anador constituie dotă soției sale 200.000 coroane și o rentă viageră de 3.000 coroane anual, săteanului Gheorghe Porumbacu din Racoviță, comitatul Sibiului.

Septembrie, același an. Contesa Ana Kemeny încearcă să fugă noaptea, din castel, în înțelegere cu o servitoare care angajează căruță, etc. Contele Anador surprinde servitoarea, o lovește până la sânge. Contesa e închisă în cele două camere nord-vestice de sub turnul castelului.

Octombrie, același an. Contele Anador renunță la sedințele spiritiste și magnetice. E îndrăgostit de contesă.

Noiembrie, același an. Contesa Ana Kemeny încearcă să trimită o scrisoare părinților, prin altă servitoare, cerând să o elibereze imediat. Contele interceptează scrisoarea. Într-un acces de violență rănește mortal servitoarea vinovată. Victima e îngropată lângă capela castelului.

Decembrie, același an. Contele Andor comandă de la Pesta diferite cadouri feminine: bijuterii, haine, blănuri, etc. Se informează despre posibilitatea unei călătorii în Italia, ignorând complet viața pe care a dus-o până acum, atât mijloacele de călătorie, cât și formalitățile respective.

Martie 1896. Contele Andor și contesa Ana Kemeny pleacă în Italia.

Iunie 1896. Contele și contesa se află în Elveția.

Septembrie 1896. Întoarcerea contelui și contesei Kemeny.

Mai 1897. Contesa Ana Kemeny naște o fetiță care e botezată Aranka Maria Ștefania.

Ianuarie 1900. Contele Andor angajează printr-un birou de la Londra, o guvernantă pentru Aranka: Miss Elizabeta Landor.

August 1901. Contesa Ana se îneacă în canalul din parcul castelului. Cercetările nu pot dovedi dacă e vorba de sinucidere sau de accident. Contele Andor încearcă să se sinucidă la rândul său. E salvat de un servitor bătrân - actualul păzitor al castelului. Zace o lună de pneumonie. Ridicat din pat, reia preocupările spiritiste și magnetice.

Cheamă spiritul contesei Ana.

Mai 1902. Febră, insomnie, delir.

Iunie, același an. O pereche de servitori, angajați de curând, cer rezilierea contractului, sub cuvânt că nu pot locui acoperământ unde se arată în fiecare noapte o vedenie albă, care cutreieră coridoarele.

Septembrie, același an. Contele Andor se închide în bibliotecă unde guvernanta îl aude vorbind singur cu spiritul contesei Ana.

Aprilie 1903. Contele Andor face comunicări interesante societăților spiritiste, magnetice și diferitelor publicații spiritiste din Anglia, Franța, Germania și America, despre: fluidul magnetic, efluvii, corp astral, corpul odic, aura, materializări, etc.

Iunie 1905. Contele Andor scrie unui coleg spiritist că se află în posesiunea tuturor dovezilor că defuncta contesă Ana Kemeny, fostă Ana Porumbacu din Racoviță, era reîncarnarea principesei Azisa, nepoata sultanului Saladin. Aceeși de care se îndrăgostise acum șapte sute de ani cavalerul Ștefan Koloman Andrei Kemeny și pentru care se turcise. Contele Andor, la rândul său, fiind o altă reîncarnare terestră a cavalerului Ștefan Koloman Andrei Kemeny, căsătoria sa nu fusese decât o repetare, dinainte

dictată, a unui act din ciclul reîncarnărilor pămânești. Copia scrisorii cu răspunsul se află în arhiva familiei.

Septembrie 1907. Contesa Aranka e internată pentru completarea studiilor, într-un pension din Cambridge (Anglia).

Ianuarie 1910. Conte Andor prezidează congresul Uniunii spiritiste de la Londra, unde face senzaționale comunicări despre lanțul reîncarnărilor terestre, telekinezie, etc.

Iunie 1911. Contesa Aranka se întoarce în vacanță din Anglia. În scrisorile adresate colegelor de școală se arată cu totul încântată de sălbăticia și atmosfera romantică a domeniului părintesc. Aici își poate exercita în voie pasiunea pentru vânătoare, pescuit, canotaj, etc. Se plânge că nu poate avea tovarăș la aceste pe bătrânul conte, pe care-l descrie ca pe un ursuz, „cu frunte exagerată și cu barbă idem, de gnom” și care n-a fost niciodată să vadă până unde i se întinde hotarul moșiei.

Iulie 1913. Conte Andor face un voiaj la Londra, chemat de mai mulți confrăți întru spiritism. Se întoarce însoțit de contesa Aranka, în penultima vacanță.

Decembrie 1914. Conte Andor e chemat la Budapesta pentru a da relații asupra legăturilor cu diferiți savanți englezi inamici. Contesa Aranka, obligată să rămână în Ungaria, refuză să-l întovărășească în capitală. Vânează, patinează, a deschis copci în gheață pentru a pândi lutrele aduse odinioară de bunicul Armin Kemeny și părăsite în mod alarmant.

Iunie 1915. Contesa Aranka aduce un meșter de la Pesta să repare toate bărcile rămase în părăsire de la moartea bunicului Armin. Își petrece toată ziua pe apă.

Ianuarie 1916. Conte Andor nu mai părăsește biblioteca. Vorbește singur. Contesa Aranka își permite glume irevențioase, care produc conflict între părinte și copilă. Contesa Aranka împușcă două vulpi.

Iunie 1916. Conte Andor e grav bolnav. Delir, de astă dată fără febră. Un medic, chemat de la Pesta, ordonă

imediată îngrijire într-un sanatoriu. Contesa Aranka îl însoțește în capitală, unde intră soră de caritate într-un spital de răniți, pentru a nu rămâne inactivă. Apariția sa face senzație în anumite cercuri înalte din Budapesta. Un pictor celebru și nemobilizabil cere onoarea de a-i face portretul. Contesa Aranka acceptă, dar nu-și poate găsi astâmpăr în timpul pozei. Mărturisește în această vreme pictorului că nu poate suporta viața efeminizată din capitală și că abia așteaptă să se poată întoarce la viața liberă și pitorească de acasă.

Decembrie 1916. Consultul medicilor ajunge la concluzia că boala contelui Kemeny e incurabilă, însă că poate dura zece, doisprezece ani. Contesa Aranka se întoarce la castelul părintesc. Vânează trei lupi în prima săptămână.

Martie 1917. Contesa Aranka suferă întâia oară de singurătate. Insomnie. Într-un carnet de însemnări notează că o dezgustă abrutizarea servitorilor bătrâni.

În două nopți consecutive i se arată vedenia albă din coridoare, de care până acum și-a râs.

Iulie, același an. Febră, insomnie (A venit și rândul ei! dă din umeri domnul avocat dr. Silvestru Hotăran. Febră, adică: țânțari! Malarie!)

Martie 1918. Sosește în convalescență, după ce a fost rănit pe frontul galițian, sublocotenentul în rezervă Tivadar Vâgo, feciorul moșneagului servitor de încredere, care și astăzi păzește castelul Kemeny, același care a scăpat de la înec, în august 1901, pe contele Andor. Tivadar Vâgo e democrat și revoluționar. Vorbește entuziasmat despre revoluția din Rusia. De câteva ori însoțește pe contesa Aranka în expedițiile cu barca în diferitele lacuri ale domeniului.

Mai 1918. Tivadar Vâgo este rechemat la regiment, la Pesta. În tot cursul verii expediază respectuoase scrisori din localitățile unde se afla cu regimentul. Contesa Aranka născocește procedee noi de pescuit.

Iunie 1918. Contesa Aranka suferă de febră,

temperatură, etc. Dar refuză să rămână în casă. Până noaptea târziu se află cu barca pe lac, vânând sau pescuind.

Ianuarie 1919. Contesa Aranka vânează un lup și două vulpi. Tivadar Vâgo a încetat să scrie. După informațiile ulterioare, se află înregimentat în armata revoluționară a lui Béla Kun.

14 martie 1919. Castelul Kemeny e atacat de trupe neregulate revoluționare. Contesa Aranka împușcă doi soldați pe fereastră.

15 martie 1919. Trupele neregulate se retrag pentru a face front unei armate românești în înaintare. Apare locotenentul de rezervă Tivadar Vâgo, comandant al unei trupe roșii, sfătuind servitorii să părăsească domeniul și în special pe contesa Aranka să se refugieze pentru a scăpa de răzbunarea soldaților împușcați. Contesa Aranka refuză.

18 martie 1919. Contesa Aranka dispare. Ultima dată a fost văzută seara, înainte de apusul soarelui, cu barca și cu carabina militară.

19 martie 1919 - 20 decembrie 1926. Toate cercetările pentru a descoperi urma contesei Aranka nu dau niciun rezultat. Tivadar Vâgo se află refugiat în Rusia, împreună cu mai mulți conducători ai revoluției ungare.

21 decembrie 1926. Conte Andor moare octogenar în sanatoriul Sf. Gellert din Budapesta, după ce timp de zece ani își pierduse cu desăvârșire rațiunea și se credea reîncarnarea terestră a cavalerului Ștefan Koloman Andrei Kemeny.

22 decembrie 1926. Deschiderea succesiunii Kemeny.

*

— Aceasta e tot, dragă domnule! își încheie prea lungă lectură, avocat dr. Silvestru Hotăran. Aceasta e tot, și întărește spusele mele. Un neam întreg scos din viață de anofel!... Toată nebunia colonelului Andor; stricăciunea de nervi a fetei de țăran înălțată la rang de contesă și alegând

moartea sau fuga în locul vieții din asemenea temniță împresurată de ape, firea șuie a contesei Aranka și dispariția dânzei fără urme; toate dovedesc că boala s-a încuibat adânc și că niciun altoi de sânge proaspăt n-a mai putut aduce salvarea neamului. O vreme, am socotit că a fost o fugă romantică.

— Romantică și sentimentală? am subliniat, fiindcă și eu preferam aceeași concluzie.

— Da, dragă domnule. Romantică și sentimentală. Mă cugetam că poate contesa Aranka, ascultând pornirile ei plebee, a fugit cu feciorul servitorilor, locotenentul revoluționar... Informațiile mele însă au dovedit însă că Tivadar Vâgo a plecat singur în Rusia după răsturnarea lui Béla Kun și că se află astăzi, amnistiat și om nevoieș, de afaceri, la Pesta. Contesa Aranka n-a dat semn că este în viață. Toate publicațiile legale, în termen, n-au fost de folos... Succesiunea trece asupra ramurii depărtată a familiei, cu care ramul principal nu mai păstra nicio legătură de trei sferturi de secol... Castelul e păzit de slugile vechi, de credință. Slugi bătrâne și cu mintea bolnavă de nălucile fricii. Toți jură cu mâna pe Sfânta Cruce, că încăperile castelului și împrejurimile parcului sunt umblate noaptea de stafia contesei Aranka. Până ce nu plecase dânsa, era contesa Ana. Acum e contesa Aranka!... Vezi bine, dintr-această rătăcire a minții, dragă domnule, unde i-a dus balta și țăntarii. De altminteri, dumneata cu ochii dumitale, ai să vezi și ai să te cugeți. Pe urmă ai să-mi dai mie dreptate, cum toți mi-au dat până-n ceasul prezinte. Ne apropiem...

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran își împături documentul cronologic. Îl închise în geanta doldora, verificând minuțios toate resorturile încuietorilor. Apoi se întinse pe spate, cu un suspin de ușurare, între pernele moi ale mașinii.

Ne apropiam într-adevăr. Se simțea suflând împotriva automobilului, vântul jilav și mirosul putred, de apă stătută.

Șoseaua rămase înaltă, ea muchia unui dig, împresurată de o parte și de alta de smârcuri glodoase. Ici-colo, din apele negre, se ridicau copaci noduroși cu scorburi imense și cu crengi torturate, care noaptea vor fi luând desigur înfățișări spectrale de spaimă.

Zburau păsări necunoscute, speriate de păpurișuri care-și clătinau latele săbii vegetale.

Dar ceea ce neliniștea într-adevăr, strecurând un sentiment insuportabil, de oroare și de dezgust, era întinderea aceasta de apă chiftită; abia de-un lat de palmă ridicată deasupra pământului; amestec de fertilitate și de putreziciune, cu flori cărnoase și păroase ca animalele vii și cu vietățile oribile, care se ghiceau mișunând în glodul gras, înnodându-se, târându-se, vânându-se; reptile și insecte cu o sută de picioare, moluște moi cu hidoase convulsii, lipitori înciotate în struguri băloși, un întreg univers vâscos și veninos, dospind ca într-o imensă etuvă.

Din humusul negru veneau valuri de fermentare acră.

Mici insule, scoțându-și cucuiele ierboase din fangositățile verzuie, păreau tot atâtea abcese intrate în putreziciune.

Departe, în zarea aburită de umezeală, sălciile moarte străjuiau domeniul acesta al iremediabilei tristeți, cu brațe carbonizate și ciunge, care speriau orizontul.

— Aur! mormăi avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Un drenaj sistematic, și aur ar fi însemnat pământul acesta untos ca păcura...

N-am răspuns.

Ochii se chinuiau să deslușească din fuga mașinii, dacă ceea ce-mi părea uneori că mișcă mătreața spongioasă a apei era un pistil de floare monstruoasă ori numai botul unui animal cuibărit în nămol.

Strigătul claxonului fu bizar și mat. Cu toată sonoritatea absorbită de smârcuri. Un strigăt înăbușit cu vată. Și roțile călcau acum fără zgomot, pe drumul capitonat cu iarbă, tăiată din șosea până la porțile de fier ruginit.

Nu se mișca nimic. Totul era părăsit și deșert, cum n-ar mai fi locuit nimeni de o sută, de sute de ani.

În poarta cu rugina asudată de umezeală, un singur semn al veacului ne reintegra în timp. Publicația roșie de licitație, lipită cu clei de făină.

— Dorm! se impacientă avocat dr. Silvestru Hotăran. Dorm, bestiile! mai sună! porunci șoferului.

Abia la a treia chemare, în dosul porții se auzi cineva mișcându-se, scrâșnind zăvoarele, și grele, laturile se deschiseră izbindu-se de perete.

O jivină de om, păroasă, cu mâinile până la genunchi, își ridică pălăria verzuie cu labă de iepure la ceafă.

Avocat dr. Silvestru Hotăran vorbi mânios ceva în limba lui Petőfi, din care n-am fost vrednic să înțeleg niciodată un singur cuvânt. Omul răspunse mergând cu pălăria în mână, lângă mașină, pe drumul năpădit de buruieni.

De după zid apăru o monstruoasă arătare: un gușat cu traista de carne lucioasă, căscând ochii cârpiți, rânjind dinții galbeni într-un râs grotesc și strâmbându-se tâmp la noi. Când mașina fu lângă el, dădu un răcnet și dispăru fluturându-și zdrențele.

— Poftim! Vezi și dumneata, dragă domnule, printre ce oameni suntem condamnați să trăim câteva zile... se tângui avocat dr. Silvestru Hotăran, descurcându-și picioarele dintre pachete și scoborând cu un geamăt.

M-am tras câțiva pași îndărăt, să cuprind în întregime cu privirea, fațada castelului cu stafi.

Răspundea exact închipuirii: cele două rânduri de ferestre înguste și opace, cu turnurile laterale, cu ușile inexpugabile de stejar ferecat în ținte, cu mușchiul ruginiu, crescut între blocurile de piatră. Era solemn, întunecat, invadat de umezeală. Fuliginos și mut.

— Ai timp! mă strigă avocat dr. Silvestru Hotăran din capul scărilor. Ai timp să-l vezi, mai târziu... Toată mizeria e dincolo, în cealaltă fațadă, spre parc... Acum să ne scuturăm praful, dragă domnule, să ne dezmoțim, să ne

spălăm ochii și să aflu ce surprize mi-a mai pregătit justiția. Îmi spune acest Micloș, că am primit telegrame și acte... Mie nu-mi plac niciodată telegramele. Nu anunță decât complicațiuni neprevăzute, după cum vei fi aflat și dumneata...

Am renunțat să văd deocamdată „mizeria” de dincolo – cum o numea avocat dr. Silvestru Hotăran, și l-am urmat pe scările intrării.

M-am oprit orbit, să-mi deprind ochii cu întunericul și plămânii cu mirosul înecăcios și iute, de mucegai. M-am lovit de un om rece și am sărit repede în lături.

Omul era numai o armură; iar alte armuri, cu coiful pe ochi și cu gesturi încremenite, păzeau sala de jur-împrejur.

Avocat dr. Silvestru Hotăran își aruncă în cea mai desăvârșită pietate, cascheta în pumnalul metalic al unui fost Kemeny; pardesiul de praf, pe brațul altuia; apoi, nerăbdător, desfăcu telegramele și adresele justiției, apropiindu-se de lumina ușii.

După mormăielile guturale am înțeles că nu-i aduceau vești pe plac.

Păși apăsător pe lespezile de piatră, cu mâinile la spate, mototolind între degetele grase cât cinci perechi de *wurști* congestionați, vraful de hârtii. Se opri în fața unei armuri de metal lucios. O măsură din vârful prelung al picioarelor articulate, până în vârful coifului cu crucea dublă. Și amândoi: uriașul înalt, dar cu mijlocul subțire în solzii lați de oțel, și omul în contemporan veston de stofa englezească, îmbumbat peste abdomenul sferic, au părut un moment că se înfruntă cu un egal dispreț.

Avocat dr. Silvestru Hotăran întoarse brusc spatele omului de fier și se însenină la figură. Îmi fu ușor să pricep că nu se încruntase nicidecum agresiv la armura inofensivă, ci numai că meditase la neprevăzute complicații; că găsisese o dezlegare și că luase o hotărâre.

— În definitiv, putea fi ceva și mai rău! rosti avocat dr. Silvestru Hotăran. Imaginează-ți dragă domnule, că

trebuie să amân cu patru zile termenul și că trebuie să mă prezint la reședință chiar astăzi.

(Consultă ceasul priponit cu lanț gros de aur, între nasturii vestei.) Adică să plec în cel mult o oră, dacă vreau să ajung înainte de închiderea tribunalului. Cum facem? Te-am încurcat de la treburile dumitale...

— Facem foarte simplu! am răspuns cu voioșie, ca unul care nu prea aveam cine știe ce treburi de încurcat și nu păstram agenda plină de misterioase hieroglife, pentru întrebuințarea dinainte destinată zilelor și ceasurilor. Simplu, fiindcă rămân aici, dacă nu încurc pe nimeni... Dumneata te duci la reședință. Te întorci când ai terminat. Îmi lași ceva din provizii. Slavă Domnului, este de unde! Această împrejurare îmi face chiar plăcere. Am timp să cercetez pe îndelete biblioteca.

Nu mărturiseam adevărata pricină. Că mă ademeneau mai ales aceste două, trei zile, fiindcă mai bine voi înțelege romanticele și fumegoasele peripeții, atât de prozaic rezumate de avocat dr. Silvestru Hotăran, în referatul său sec ca un raport de expertiză.

Singur, eliberat de prezența preaterestrului meu tovarăș de drum, voi avea răgaz să respir această atmosferă. Să mă înveninez de ea! – cum spunea avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Și să reconstitui acest împătrit roman, altfel de cum îl voia interpretarea lipsită de fantezie a celui mai înverșunat și corpolent dușman, pe care l-au avut cândva bălțile, țânțarii și malaria.

Tovarășul de drum prețui însă în felul său această promptă hotărâre. Mă găsi – „băiat fain” – și mă bătu afectuos pe umăr cu palma-i lată cât broasca țestoasă.

— Nu crede că n-am înțeles!... Ce plăcere poate să-ți faci trei zile de plictiseală, singur, în ticăloșia de aici? Adevărul este că în delicatețea dumitale, dragă domnule, nu vrei să mă incomodezi și ești gata să te sacrifici. Apreciez acestea!... Dar fiindcă așa ai hotărât, așa să rămân! Acum, hai să ne spălăm ochii și să gustăm ceva...

L-am lăsat pe avocat dr. juridic Silvestru Hotăran în

aceste dulci iluzii asupra presupusei mele delicatețe și am mers să ne răcorim ochii.

Ștergându-și mâinile cu șervețelul, vrăjmașul anofelilor observă pe sticla ferestrei un imprudent inculpat. Își așază repede ochelarii pe nasul rotund, se aplecă să-l studieze cu cea mai mare luare-aminte și se ridică pufnind de satisfacție:

— Anofel! mă asigură. Observi coala, cum ține coada? ... Ceilalți, vulgari și inofensivi, o poartă în jos. Acesta o ține ridicată: canalia e infectată cu hematozoar. Exact ceea ce-ți spuneam.

Am mulțumit pentru acest supliment de informații, care-mi rememorau îndepărtatele lecții de igienă de pe băncile școlii. Dar n-am arătat prea gravă alarmare. Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran înțelegea însă altfel lucrurile. Se apropie în vârful picioarelor, încruntat sub ochelarii bombați, cum ar pândi pe la spate un teribil adversar, ridică mâna cu lentă precauțiune și brusc, cu degetul, îl strivi într-o asasină răsucitură.

Abia mi-am stăpânit înveselirea. Îndeletnicirile prea gravului avocat dr. juridic erau îndeștate de comice și de-un efect derizoriu. Ucisese unul; dar cele patru mii de jugăre de smâncuri mai furnizau încă vreo câteva milioane de „canalii”. Războiul era cu totul inegal. Inamicul se bucura de rezerve inepuizabile.

— Să nu uit cumva, să-ți las chinina! își aminti avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Și am să te rog serios, să iei în fiecare dimineață și seară, câte o doză. Nu vreau să te am pe suflet...

— Eh! Pentru conștiința unui avocat, o victimă mai mult ori una mai puțin...

— Iertare, dragă domnule! Conștiința mea e limpede ca acest cristal! – se apăra avocatul dr. juridic, dovedindu-se încă o dată impermeabil la frivolele glume.

Și spunând, luă în mână, de pe masă, un pahar de cristal, să-mi arate în zare cât de virginală își simte conștiința. Paharul era prăfuit, cu urme opace și grase ca o

placă de amprente digitale.

— Trebuia șters în prealabil!... am întins batista cu nevinovăție.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran binevoi, în sfârșit, să surâdă biruit, așezând la loc paharul cel ce arăta mai scârnăv ca o conștiință încărcată de criminal.

— Domnule, domnule, sunteți cu toții niște... Nici nu găsesc cuvântul... Niște... răi!

— Răi, doctore... Adevărate „canalii”, ca anofelul.

— Lasă! Am să te văd eu!... mă amenință cu degetul gras și roșcovan, ca un veritabil frânefurter cu hrean. Am să te predau lui Micloș. Îți las cheile. Trei zile rămâi aici, singurul custode.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran mă predă lui Micloș care cu toată blândețea gârbovindui-i spinarea, lipi călcâiele cizmelor militarește și rosti respectuos ceva, cam așa:

— *Egeszenrendelkezésereállok!*

— Ce spune? am întrebat.

— Ci dracu' să-l ia! îmi tălmăci avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Plecăciuni d-ale slugilor. Zice că-ți stă la dispoziție.

— Răspunde-i că-i mulțumesc, dar că n-am să prea am nevoie. Cum nu înțeleg nimic din limba onorabilului Micloș, nici n-am să-i pot cere nimic!...

Avocat dr. juridic îi transmise această sinceră părere de rău, la care moșneagul îmi răspunse tot atât de respectuos și servil ceva, cam ca:

— *Sziwesenfelajánlomdnnekszolgálataimat!*

— Să-mi dea înainte de toate un foarfece! am exclamat râzând. Ca să pot despărți subiectele de predicat...

Tovarășul nu aprecia însă ușurătatea generoasă cu care acceptam aceste noi complicații; după cum și Micloș mi s-a părut crunt ofensat de veselie mea prin nimic justificată.

Nu răspundeau cu zâmbet măcar de politețe, la

această exuberanță mai mult sau mai puțin meridională. Amândoi mă dezaprobau, deși pentru motive diferite.

Dar ca să mă scutească de neînțelegerile viitoare din lipsa unui tălmăciu, avocat dr. Silvestru Hotăran porunci din vreme să-mi fie pregătit patul, la ce oră să se servească masa și alte vulgare amănunte ale cotidianului.

Mi s-a părut că sluga arăta un fel de teamă surprinsă și că mă privește cu dezaprobare.

— Ce vrea? am întrebat.

— Prostii! rosti cu dispreț avocat dr. Silvestru Hotăran. Au început iar, cu prostiile lor!... Se miră cum ai să dormi singur aci trei nopți. Întreabă dacă nu te temi de stafii! Se pare că domnița Aranka a început să se plimbe iar prin coridoare și prin parc... Zice că nimeni n-a rezistat... Acum opt ani, un locotenent român încartiruit aici a plecat după prima noapte... N-a vrut să spună de ce; dar a preferat să doarmă cu soldații în corturi... Iar acum trei ani, un servitor tânăr, un flăcău tocmit să taie copacii bătrâni din parc, s-a înecat după a doua noapte... Cum vezi, te las în plin mister, dragă domnule! Noroc că n-am grijă; ești destul de civilizat ca să te impresioneze basmele acestor sălbatici.

— O, cât despre asta! am spus cu bărbăție și cu un gest larg, care desfidea toate duhurile tenebrelor.

Apoi, avocat dr. juridic Silvestru Hotăran ordonă să descarce cele o sută și una de pachete, supraveghea orânduiala lor la rece, îmbracă mantaua de praf de pe mâna țeapănă a armurii transformate în cuier, se scufundă între pernele moi ale mașinii și porni spunând șoferului să mâne cu viteză maximă.

— Ia seama, anofelul! îmi recomandă ultima oară, agitând mâinile cu degetul ridicat într-o protectoare amenințare.

— Și stafiele! am spus, din capul scărilor, cu un râs stupid.

Poarta se trânti grea închizându-mă înăuntrul zidurilor de piatră, înalte cât trei straturi de om.

„În sfârșit, singur!” am răsuflat bucuros ca un erou de vodevil, clătinând veriga pe care se aflau înșirate cheile uriașe și pornind să cutreier încăperile.

Pânze prăfuite de păianjen atârnav în lumina ușilor, grele ca draperiile. Cu repulsie, trebuia să le sfâșii, ca să trec dincolo.

O vietate cenușie – soarece sau altceva? – se mistui sperios, dintr-un ungher în alt ungher. Umbra rece și umedă coclise luciul metalelor. Praful se așternuse pretutindeni verzui.

Am încercat să deschid o fereastră – atât de înecăcios și mucegăit era aerul! Dar fereastra înaltă, prinsă în zăvoare îngroșate de rugină, se împotrivi, sângerându-mi degetele.

Lumina filtra vântată, bolnavă și tristă.

Și tăcerea fu, într-adevăr, intolerabilă.

Îndată, toată voioșia-mi pieri.

Din jilțurile seculare excela miros de mort. Tablourile pereților priveau cu o fixitate inumană. Perdelele se clătinau la trecere; încuietorile scrâșneau strident; o ușă de dulap se deschise singură și atât de brusc când am ajuns în față, încât am tresărit.

Cu luare-aminte încordată, țineam socoteală de fiecare coridor, ca și cum s-ar fi putut să mă rătăcesc în cine știe ce vast labirint. Și m-am surprins trăgând cu ochiul îndărăt, ca și cum s-ar fi putut să-mi calce pe urme cine știe ce dușman perfid.

Umezeala de hrubă, desigur, și nimic altceva mi-a strecurat de-a lungul spinării un fior.

Dar în clipa aceea m-am disprețuit.

Ca să mă birui, am pășit îndată mai apăsător, fluierând cu o falsă nepăsare, cum fac toți fricoșii, și aplecându-mă cu o silită atenție, să cercetez de aproape ornamentele sculptate ale sipetelor și scrinelor, vasele fine de faianță, panopliile lor de vânătoare, stofele vechi.

Nicio culoare vie. Totul, opac și mat.

Totul atât de străvechi și de minat de jilăveală, încât

s-ar fi spus că un singur pumn izbit într-o masă, ar prefăce-o într-o movilă de fărâmituri roșcate, cum se macină inima putredă a butucilor mucezi în pădure.

Dar mai ales mirosul acesta, care sufocă, și tăcerea aceasta, intolerabilă.

Abia în biblioteca triumfiulară, între zidurile răftuite de cărți, m-am simțit într-un adăpost prietenos. Nu m-am temut de prezența duhului nevăzut: bătrânul maniac care zăvora ușa să vorbească în inofensiva lui nebunie cu spiritul contesei Ana și să îmbrace costumul reîncarnatului cavaler Ștefan Koloman Andrei Kemeny. Aici îmi era pasiunea mai tare! Lacom am deschis dulapurile, m-am cățărat pe scaune să citesc titlurile cu aurul verde, am răscolit rafturile. Mă așteptă dintm-ntâi o dezamăgire. Nu se afla ce căutasem. Cărți indice și cărți oculte. Reîncarnații, revelații, magie, magnetism: William Crookes, Leon Denis, Maxwel, Rousel Wallace. Numai în fundul rafturilor, și numai după ce-am dat la o parte evangheliile spiritiste, am descoperit, înăbușite, de această invazie mai recentă, tomuri vechi care făcuseră faima de odinioară a bibliotecii Kemeny. Infoliile bătrâne de două și trei și patru veacuri: edițiile după care alergi o viață de om. Mi se curmă respirația de emoție, ca vânătorului care-a descoperit, unicul în lume, magica floare de feregă.

Înfrigurat, coboram cu un vârf în brațe, și fără să-mi mai scutur colbul înecăcios de pe haine, deșertam cărțile pe masa imensă din mijlocul sălii, răsfoiam filele, căutam gravurile despre care se știuse până acum că există într-un singur exemplar, și căroră le găseam perechea încă necunoscută. Ce lăcomie de avar! Încă și încă... Un *Plutarh din 1509* cu semnătura lui Rabelais. *Introducere în viața smerită* cu o scrisoare autografa și ignorată, a Sfântului Francisc din Sales. Cărți cu armele principilor Ungariei. *Principele lui Machiavel*, cu adnotații de mâna autorului. O comoară prețuind tot atât măcar, cât întreg acest castel cu cele patru mii de jugăre de bălți, smâncuri și țânțari.

Mă bucuram că în nevinovata sa ignoranță, avocat dr.

Silvestru Hotăran va trăda fără voie interesele clienților, risipindu-le pe un preț de nimic. Îmi pregăteam figura nepăsătoare cu care să cântăresc fiecare tom, prefăcându-mă că îl voi cumpăra în silă. Și cu aceste gânduri infame, întorceam cu pioasă luare-aminte foile late ale unei *Biblii* din veacul al șaisprezecelea, în legătura lui Nicolas Eve și cu gravurile fin tăiate de un maestru necunoscut, când pași m-au făcut să ridic ochii cu o tresărire, încât îmi lunecă tomul greu din mâini.

— Stupid! m-am muștrat singur, înciudat pe această tresărire de spaimă. Cine altcineva ar fi putut să fie?

Căci nu putea să fie decât Micloș, moșneagul, și o băbușcă tot atât de gârbovă și scundă ca el.

Înaintaseră amândoi, și se opriseră ca două mizerabile cioturi omenesti, supraviețuind din alt veac, ca tot ce ne înconjură aici, în hainele lor largi, uzate și fără culoare; cu brațele lor lungi, spânzurând până aproape de dușumele; cu obrazurile lor zbârcite, uscate și pergamentate, care semănau leit, cum sfârșesc prin a semăna între dâșii toți bătrânii după ce-au trăit o jumătate de veac împreună.

Înaintaseră și se ploconeau. Întrebau ceva și n-am înțeles.

Moșneagul rosti o duzină de cuvinte, din care n-am prins decât un lanț de sunete enigmatice, cam ca acestea:

—

Ouszolgâkbrândjeiketlefogjâkrakniklserjeelaziiratist?

Femeia îl întrerupse ca să spună cu glasul ei fonf, ceva care s-ar apropia de:

— *Podgvăszukrolgondoskodnifolok!*

— Ce dracu' vreți, stimabililor, de la mine? am întrebat cu aerul cel mai amabil din lume.

— *Kerem!* rostiră amândoi într-un glas.

— *Kerem - nekerem*, sunteți tâmpiți de nu mă lăsați în pace? Nu vedeți că nu înțeleg nimic?

Moșneagul se ploconi cu foarte mare bunăvoință, începând iarăși, cu *gakboroc* și *krakuik* și *zolgoborok*.

Baba nu se lăsa mai prejos și fonfani repede, un fel de:

— *Mivelszolgálhatokonnek?*

— Sunteți nebuni! am strigat, scos din sărite. Duceți-vă dracului!

— *Oromest!* îmi părură că au căzut amândoi de acord.

Dar nu se mișcă niciunul.

Dimpotrivă. Începură să discute ceva foarte aprins între dâșii, vârandu-și degetele prelungi în ochi, privind din când în când la mine ca la un obiect neînsuflețit, încrucișându-și palmele pe piept, cu ochii ridicați în plafon, cum s-ar descărca de orice răspundere și din nou întărâtându-se în controversa fără sfârșit.

Era, se vede, ceva la mijloc, ceva foarte grav, dar care mă lăsa cu desăvârșire indiferent, de vreme ce nu înțelegeam despre ce e vorba. Nu-mi puteam desprinde ochii în schimb de la figurile lor în care orice umanitate era uscată. Fără buze, cu pielea vântă cenușie, cu gingiile violete, dezgustătoare, boțiți de atâtea crețuri câte n-aș fi crezut vreodată că pot să încapă pe-o atât de redusă suprafață de piele, cu ochii sticloși de huhurez și cu tot scheletul împutinat, păreau doi vrăjitori din cei care fierb băuturi blestemate din labe de mort, piele de broască și inimă de motan negru, dezbrăcându-se la piele în miezul nopții, ca să joace dansurile lor deșănțate, atunci când lumina cretoasă a lunii face câinii să urle de groază.

Femeia își trăgea din când în când tulpanul negru peste ochii uzați; bărbatul își scărmana favoriții albgălbui, așa cum se văd portretele cunoscute ale lui Frantz Josef. Dar lămurit era, că împotriva înfățișării lor de presupuși vrăjitori, nu-mi purtau niciun gând dușmănos; ci veniseră numai pentru a mă convinge să fac ori să nu fac un lucru care le sta pe inimă. Ce? Numai Dumnezeu îi putea înțelege.

În mijlocul unei fraze am auzit un „*nem*” – și mi-am adus aminte că e singurul cuvânt din graiul lui Petőfi, al

cărui înțeles îl înțelegeam cu precizie.

— *Nem!* Nu! *Nem!* am strigat energic, foarte satisfăcut că-mi pot afirma o voință pe înțelesul lor.

Amândoi tăcuseră brusc și întinseră brațele în lături. Semn că întru ce îi privește, și-au făcut datoria și că de acum, totul va rămâne în voia mea și pe răspunderea mea.

Micloș îmi făcu semn să-i urmez.

Am trecut dintr-o sală în alta, până într-o încăpere luminoasă și tinerească, adevărată oază neașteptată și surâzătoare, în acest sumbru castel. Totul, fu deodată viu, colorat și fragil.

Nedefinit, în orânduiala lucrurilor, sau mai degrabă în încântătoarea neorânduială, se desprindea nu știu ce capricioasă mână și ce vivace prezență, străină cu totul de mucedă atmosferă a celorlalte odăi, vaste cât catedralele și întunecoase ca temnițele.

Pereții erau spoțiți în alb; albă blana de urs de sub picioare; albe perdelele; totul alb și printr-un miracol, nemucegăit, necoclit, neînverzit de invazia umezelii.

Moșneagul strâmb, cu picioarele scurte și arcuite, călcă respectuos în vârful cizmelor. Îmi arată un pat alb - pat de pension - și cu semne de mut, întrebă dacă acolo într-adevăr doream să-mi facă așternutul, cum desigur poruncise avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Am dat din cap afirmativ. Conversația noastră, după neizbutitele tentative, se afla astfel redusă la pantomimă.

Am dat din cap, și moș Micloș mă privi cu dezaprobare. Își mormăi nemulțumirea și, luând o plapomă și o pernă imaginară, se îndreptă cu acest bagaj invizibil spre ușă, vrând să-mi arate prin aceste semne că-mi poate găsi aiurea un culcuș măcar tot atât de mulțumitor.

— *Nem!* am poruncit energic, arătând patul. *Nem!* Aici vrut dormit eu! am strigat cu acea imbecilitate a omului care se crede mai ușor înțeles de un străin, dacă răcnește din răspuțeri cuvintele ca pentru surzi și dacă-și scâlciază glasul matern. *Nem!* Aici vreau dormit!

Moșneagul înclină supus fruntea pleasă.

Vorbisem cu fața întoarsă spre cele două ferestre, fiindcă patul cu pricina își avea căpătâiul chiar între perdele.

Și m-am întors brusc, simțindu-mă privit de la spate, cum în cea mai compactă și lărmuitoare mulțime, știu deodată că te-a fixat insistent o privire. Am ridicat capul.

Dintr-un portret alb, mă priveau doi ochi verzi. Iar în aceeași clipă când îi văzusem verzi, mi-am și spus că nu sunt într-adevăr verzi, ci aurii și negri și viorii în același timp, schimbători, profunzi, și hipnotici cum sunt ochii de leopard.

Portretul era recent după factură și după puritatea culorii; veșmântul alb era al surorilor de caritate. Am înțeles îndată.

— Aranka? am întrebat.

— Aranka! vorbi încet femeia bătrână.

Și cu mâna uscată la gura ei de vrăjitoare, își clătină capul, cu sughiț de tânguire puerilă.

M-am uitat surprins la obrazul tăbăcit de mumie, la ochii uzați, atât de uzați încât de mult își vor fi secătuit izvorul ușurător al plânsului; bieți ochi decolorați și înfundați în văgăunele orbitelor, ca drojdia palidă de lumină pe fundul sleit de fântâni.

Era atâta jale concentrată și neputincioasă, atâta adorație înduioșătoare în această gârbovă și dezgustătoare făptură, din care crezusem orice simțire omenească uscată, încât odată cu mila, mi s-a strecurat și o mare muștrare pentru nevrednica-mi nesimțire cu care mai înainte mă răstisem și le batjocorisem statornica lor fidelitate de slugi. Baba nu-și desprindea ochii de la portretul din perete, clătinând capul ca o grosolană păpușă deșurubată din jocul vasilachilor și își ridică poalele șorțului negru spre colțul pleoapelor crețe de gutapercă: gest femeiesc de plâns, rămas din vremea când va fi avut încă lacrimi.

Moșneagul caută în altă parte.

Spuse ceva în limba lor necunoscută. Vorbiră ceva în

limba lor necunoscută.

Nu-i mai găseam odioși și dezgustători. Nu mai aflu nimic în ei, din brutele atât de sumar și aspru judecate, de avocat dr. juridic Silvestru Hotăran.

Erau niște slugi bătrâne și credincioase, peste care trecuseră toate întâmplările și care mâine vor fi alungate de stăpânii cei noi. Ei numai știau, ei numai simțiseră și trăiseră viața ciudată a solemnilor seniori de aici, cu toate nebuniile și inexplicabilele lor capricii.

Eu eram un simplu intrus. Un cumpărător. Un complice al devastării.

Eram dușmanul.

M-am apropiat de o fereastră, ca să nu le înfrunt privirea. Fereastra răspundea la cealaltă fațadă, spre parcul inundat de ape. Încă nu-l văzusem. Era doar prelungirea smârcurilor nemărginite pe unde-am venit, cu aceleași ochiuri de apă stătută, cu același humus negru și veninos, umflat de toată fecunditatea putreziciunilor. Copaci de câteva ori seculari înălțau cioturi scrofuloase, brațe ciunge, crăci așchiate. Iar cei căzuți de-a curmezișul potecilor năvălite de apă, arcuind punți scorburoase și diforme, măreau dezordinea și desăvârșita paragină. Unii erau surpați numai pe jumătate. Se rezemaseră în prăbușire pe crengile celorlalți. Era în plin august și aproape toți nu mai purtau frunze: negri și morți, devastau peisajul.

Soarele, oblic în asfințit, turna găleți de sânge purulent peste bălțile ruginite. Un stol de corbi descinse în roată de funingine, cum îi știam năpustindu-se pe câmpurile de cadavre.

Irezistibil, chemarea smârcurilor înmiasmate mă îndemna să cobor.

Slugile dispăruseră din încăpere, fără să-i aud plecând. Portretul mă fixa cu ochii impasibili: verzi și negri și viorii. Pe buze, pictorul izbutise fericit să surprindă un început de zâmbet care încă nu se hotărâse să fie zâmbet, și lucea făgăduindu-se numai în adâncul privirii. În orice

caz, un mare maestru, un subtil și mare maestru! – îmi spuneam, coborând scările sonore și late, din sala cu armuri. Am trântit ușa grea, am înconjurat zidul din față, pe patul moale de mușchi și de ierburi târâtoare.

Gușatul în zdrențe cafenii, răsări de după o scorbura, răsese tâmp, gâlgâindu-și traista lucioasă de la gât, fugi după alt copac. De acolo, se ivi să vadă încotro apuc. Am vrut să-l chem, biruindu-mi scârba. I-am întins palma, cum încerci să îmblânzești un câine... Gușatul prinse curaj, părăsi ascunzătoarea, se apropie ocolit cu râsul oribil care-i dezvelea dinții galbeni și tociți, cu pieptul dezgolit care-i arăta smocurile de păr, roșcate și grețose. Venea și se hlizea fricos, trăgând din când în când cu coada ochiului îndărăt.

Apoi, deodată, fără motiv, din cine știe ce năzărire, începu să se vaiete cu un fel de schelălăială animalică și o rupse la fugă printre tufișuri.

L-am lăsat ascuns, pândindu-mă.

Pășind din piatră în piatră, pe potecile dospite de apă, am fost la început izbit în față, de duhoarea germinațiilor, ca de-un râsuflet înveninat.

Glodul cleios fermenta cu bulbuci. Am trecut pe punțile putrede de trunchiuri răsturnate, am sărit peste gropile plină până la gură, sperind broscoi râioși care zvâcneau neașteptat ca pietroaie aruncate de o mână nevăzută, am pășit peste scânduri muiate de umezeală, care se sfărâmau de greutate, fără niciun sunet.

Nu aveam ce vedea mai departe: aceeași apă băloasă, aceleași plante grase și apoase, aceleași liane fleșcăite de putrezeală, aceeași hidoasă palpitație de animale moi, de păianjeni fugind spasmodic pe luciul imobil, de râme, de viermi, de larve, aceleași ciuperce obscene care se sfărâmau fragile la cea mai mică atingere, aceleași movile de țărână neagră, ieșite din mătreața buboasă ca abcese și în care piciorul înșelat, nu găsea rezistență și se cufunda până la glezne, lăsându-te să simți sub talpă zvârcolirea scârboasă a unei vietăți pe care ai

strivit-o și se smulge; toate le-am cunoscut îndată și totuși ceva mai puternic mă atrăgea mai departe, să văd, încă. Încă, ce?

Am ocolit un bazin negru și neclintit, din care se prelungea canalul cu apă tot atât de mocnită și neagră pe sub o boltă a împrejurării, până la miezul lacurilor adânci, de departe.

O barcă își scufundase botul surpat, pe jumătate. Stâlpi de fier, cu verigi ruginite și noduri de funie putredă, arătau că aici se aflase popasul bărcilor, de unde mai demult contele Armin, mai încoace Aranka, porneau spre iazurile fără capăt.

Acum nu mai rămăseseră decât scânduri curbe, îngropate în nămol. Și lopețile frânte.

Am pus mâna pe o astfel de vâslă. Lemnul muced se îndoi moale ca aluatul. Iar în palmă, fugiră gânganii roșcate și negre, cu o sută de deșănțate picioare. Le-am scuturat, cutremurat de scârbă.

Pe muchia canalului, cu pietrele parapetelor prăbușite, am trecut pe sub bolta împrejurării, afară, de unde se desfăcea nemărginirea smârcurilor.

În asfințitul deodată stins, nesfârșitul movilelor spongioase, brăzdate de canaluri stătute și presărate cu ochiurile păcurii, mă împresură într-o vastitate sinistră. Cât cuprindeau ochii, aceeași chifteală de apă, aceleași ierburi încâlcite, aceeași răsuflare pestilențială. Zburau fluturi grei cu aripile de vată neagră, cu trupurile groase cât omizile. Și bâzâiau mărunț țânțarii - „anofelii avocatului dr. Silvestru Hotăran!” - am gândit, vrând să-mi aduc o înveselire care nu veni.

Pe luciul de smoală al petecelor de apă mai adânci, nuferi albi și galbeni pluteau pe micile lor bărci ovale de frunze; dar nu aveau nimic din gingașa candoare cântată în stihuri.

Cărnoși și putrezi; păreau tot atâtea răni ulcerate.

Am să înnoptez aici! - m-a cuprins deodată îngrijorarea și m-am întors să privesc îndărăt. Zidul

împrejmuirii rămăsese departe de tot: vârful întunecat al castelului, în negura bruscă a înnoptării, îmi păru că se cufundă în mlaștini, inaccesibil, la capătul lumii.

Și am văzut că nu eram singur. Cineva mă urmărise tăcut și gesticula acum, nătâng, de cealaltă parte a șanțului de apă, hohotind cu râsul lui de nebun.

M-am răstit la el.

Gușatul gărai din cimpoiul lucios de carne. Se strâmbă bezmetic, râzându-și de neputința mea. M-am aplecat, prefăcându-mă că ridic o piatră de jos, cum sperii câinii când n-ai altă apărare.

Gușatul chelălăi:

— Uuu-uu! Ulululu! Uuu-Ululu!

Chelălăi, fugi mai departe, bălângănindu-și brațele lungi de gorilă cu care s-ar fi spus că se ajuta la mers: pe urmă se opri și mă așteptă rânjind.

Hidoasa făptură mărea sinistrul acestui crepuscul livid, care se întindea repede, ca o altfel de zi, murdară și veștedă, peste smâncurile pustii. Ceața creștea groasă ca vata din ape. M-am trezit deodată mergând repede, încă mai repede, fugind. Strângându-mi haina la piept și fugind, cu un singur gând înfipt în creier: numai să nu mă apuce noaptea aici!

Călcam peste bălți, îmi smulgeam piciorul scufundat în nămolul vâcos, mă împiedicam în cioturile putrede, în movilele moi care mă sugeau, mă împleticeam o clipă cu un început de deznădejte și iar porneam. De cealaltă parte a șanțului cu apa de smoală, gușatul fugea și el, întovărășindu-mă cu chelălăiala animalică:

— Uuu-uu! Ulululu! Uuu-Ululu!

Eram scârbit de mine însumi că fug, și fugeam.

N

Într-o dedublare ciudată, mă vedeam gonind, măsurăm ridicolul, îmi dădeam socoteală cu ce hohot ar asista cunoscuții care mă știau plimbându-mă totdeauna pașnic și corect pe trotuarele orașului, și mă bucuram că nu se afla niciun martor să povestească vreodată.

Gușatul mă însoțea, ajutându-se la fugă cu brațele lungi de paing.

— Uuu-uu! Ulululu! Uuu-Ululu!

Gâfâind, am urcat treptele. Am trântit ușa grea care detună toate încăperile, cu un ecou de catastrofa. Am tras zăvoiul după mine în sala cu cele douăsprezece armuri ale celor doisprezece Kemeny, solemni, tăcuți și amenințatori în întuneric.

Am aprins un chibrit, altul, altele, până ce am ajuns din încăpere în încăpere, bâjbâind și rătăcindu-mă de-a lungul coridoarelor nesfârșite, în odaia albă.

— De mi-ar fi pus o lampă ori o lumânare! – gândeam și nu îndrăzneam să-mi închipui ce s-ar întâmpla, dacă slugile ar fi uitat să-mi lase o lampă ori o lumânare.

Lumânarea era înfiptă într-un sfeșnic coclit, ca o gheară de pasăre. Am aprins-o arzându-mi degetele, stricând alte chibrituri și abia nimerind fitilul neîncept, care refuza flacăra.

Când lumina fu în sfârșit caldă, prietenoasă și sigură, mi-am dat drumul pe marginea patului, privindu-mi cu dezgust de mine însumi hainele mânjite de glod și încălțămintele grele de pământ gras și vâcos. Mi-am șters fruntea brobonită de sudoare, cu palma murdară. Bravo! Admirabil debut! – mă felicitam singur, scârbit de lașitatea pe care mi-o ignorasem până acum.

De sus, portretul mă privea curios în lumina jucăușă a flăcării, cu ochii negri și verzi și viorii, în începutul de surâs care nu se hotărâse încă să fie surâs.

Valiza de drum se afla așezată la îndemână, pe brațele unui jilț. Prezența aceasta familiară îmi ajută să mă regăsesc întru totul.

Am deschis încuietorile și am răscolit cu adevărată voluptate, nimicurile care mă reintegrau în viața veacului meu de confort și de pacte de neagresiune. Eram din nou contemporanul lui Ford, al radiofoniei și al Ligii Națiunilor. Cu delicată luare-aminte de îndrăgostit, mângâiam dosul de fildeș al periilor, flacoanelor de cristal, pilele de unghii,

oglindea ovală în care m-am văzut zburat și glod, cu dărele degetelor murdare pe obraz, cu suvițele asudate de păr, încolăcite viermi pe fruntea brobonită. Tot așa, convalescenței, după ce au scăpat dintr-o criză de moarte, se bucură copilărește, de tot ce înainte le păruse neînsemnat și banal, ca să devină deodată neprețuit ca însăși viața.

Mă întorceam de departe, cu înfățișarea sălbatică și cutremurată încă, așa cum arăta oglinda, revenit din hrubele altor vârste ale umanității: omul lacustru înfricoșat de superstiții și de vederile smârcurilor înmiasmate.

— Ha-ha! - am râs tare, iar râsul răsună bizar, în tăcerea care țiuia în urechi.

De afară, de sub fereastră, ca un prompt ecou, răspunse gârâitul nevolnic al gușatului:

— Uuu! Ululu! Uuu-Ulululu!...

Dar nu-mi mai răscolea nicio neliniște. Un biet idiot, fără nicio mijloc de conștiință - alt nimic!

Pe urmă, am căutat să-mi pregătesc noaptea, cu toate tabieturile unui călător deprins să-și organizeze singur confortul în adăposturi de întâmplare, la orice hotel Terminus de lângă gară. Mi-am înșirat prosoapele pe spătarul jilțului, pijamaua, plasa de păr, săpunul, apa de dinți. Mi-am spălat obrazul de stigmatetele umilitoare ale înfricoșării, care mă gonise de-a curmezișul mlaștinilor.

Mă supravegheam în toate aceste îndeletniciri minuțioase, de maniac, cu o vanitoasă mulțumire de sine, fiindcă atât de repede știusem să-mi regăsesc calmul.

Instalat la biroul mic, de trandafir - desigur biroul domniței Aranka - cu picioarele rășchirate și cu ceafa sprijinită în rezemătoarea scaunului de piele, îmi surâdea cu dispreț și compătimire, recapitulând rușinoasa cursă de viteză și de obstacole, din nenorocire, rămasă fără spectatori.

Nu cunoscusem până acum frica. Și toată întâmplarea făcuse irupție neașteptată, răscolind nevrednice slăbiciuni ignorate în cel mai întunecat adânc

al ființei mele, așa cum cutremurele din fundul oceanului azvârl la suprafață pești necunoscuți și monstruoși, orbiți de lumină și îndată plesnind cu burta în sus, când nu-i mai comprimă apăsarea abisurilor de apă.

„Dar acum nu mai merge!” – am vorbit tare, iar în aceeași clipă, mi-am spus că vorbesc tare numai ca să-mi dau curaj.

Nemulțumit de această descoperire, am mutat lumânarea cu flacăra jucăușă, dintr-o parte a biroului, în cealaltă.

Cum de nu observasem? Brav servitor bătrân, dresat să prevină toate poftele stăpânilor, chiar când sunt numai trecători de-o zi. Micloș pregătise din bunul lui gând, fără nicio poruncă, o sticlă de vin cu paharul alături. Și am înțeles îndată, după nisipul nescuturat și după păienjeniș, că nu era o butelie din cele cărate de avocat dr. Silvestru Hotăran, marfa de rând și de prăvălie, ci o băutură străveche, din hrubele subpământene ale castelului. Minunată tovarășă de singurătate și încă mai minunat elixir pentru curajele șovăielnice!

Abia acum m-am simțit destul de viteaz într-adevăr, să înfrunt noaptea.

Am desfundat sticla cu băgare de seamă, ca să nu tulbur licoarea de chihlimbar. Când am turnat în pahar, încăperea s-a parfumat cu aroma frunzei de nuc. Tokay! Fratele mai mare și încă o străveche noblețe al Cotnarului nostru de pe Dealul lui Vodă, Dealul Cătălinului și Paraclis...

Prinzând piciorul înalt și subțire al cupei, am ridicat să închin pentru gazda primitoare și absentă, cu fața întoarsă spre portretul domniței Aranka. Cerându-i firește, iertare, pentru plebeele mele apucături.

Portretul îmi răspunse, viu, cu începutul îngăduitor de surâs care nu se hotărâse încă să fie surâs.

Am spus: *viu!* Era într-adevăr *viu!*

Pictorul care concentrase tot fluidul vieții în ochii verzi și negri și aurii și viorii, ca ochii schimbători de

leopard, dezlegase toate dificultățile modelului plin de neastâmpăr, aruncând o plasă transparentă, abia văzută de umbra verde-albăstruie, deasupra obrazului și veșmântului alb. Ghiceai că lumina a fost căutată înadins, să cadă prin desenul unui vitraliu ori să răsfrângă din frunzele late de neîntrecut meșter, dădea o halucinantă viață, imaginii de pe pânză. S-ar fi spus că dacă din cadră chipul s-ar mișca, vor începe îndată să joace toate umbrele străvezii, ca pe-o făptură care se mișcă aieva.

Numai ochii mă urmăreau neclintiți, cu o luare-aminte ironică și cu începutul acela de surâs, mai neliniștitor și viu, ca un surâs deplin.

Am deșertat a doua cupă, a treia... Sorbind pe îndelete aroma, filtrată de cine știe de câte decenii. Și la fiecare poc, am închinat cu domnița Aranka. Apropiindu-mă chiar și ridicându-i paharul sub nări, cu o cutezanță de la care nu era străină licoarea celebrelor podgorii de Tokay.

Surâsul indecis îmi părea provocator ca o ofensă. Vulgar, în închinările cu glas tare, am somat-o să-mi destăinuie secretul plecării fără întoarcere și al stafiei, în care numai proștii pot crede.

Ochii mă ținteau enigmatici, reci și disprețuitori. Cu o răceală arzătoare, cum sunt acele picături de lichide grețose care topesc placa de plumb mai lată ca latul de palmă.

Ca să-mi desprind privirea, i-am întors spatele și m-am așezat din nou, la biroul de trandafir, strămutându-mi sticla golită pe jumătate mai aproape.

Am împins mapa de marochin, cu aurite inscripții englezești – desigur mapa domniței Aranka, adusă printre nimicurile ei de pension. Degetele au jucat între filele poroase de sugativă... O scrisoare! O scrisoare neisprăvită, numai câteva rânduri întrerupte. Și încă o scrisoare românească! La flacăra tremurătoare a lumânării, am citit:

Dragă Mioara.

„Îți scriu prin ordonanță. Peste cinci zile regimentul

pleacă spre Budapesta, cu toată divizia. Fii fără grijă. Sunt sănătos, voios și mă pregătesc mai mult pentru o plimbare plăcută decât pentru un război. Acum mă aflu încartiruit cu batalionul, într-un castel faimos de grof. Un castel cu stafii. Când mi-a spus ieri tălmaciul această poveste, am râs și am strâns din umeri. Dar astă-noapte, la camera de unde-ți scriu, o întâmplare ciudată m-a silit să râd mai puțin. Imaginează-ți...”

Scrisoarea se întrerupea aici. Desigur era epistola ofițerului care după prima noapte a renunțat să mai doarmă în castel și s-a dus să se culce cu soldații în cort.

Turnând alt pahar, mă întrebam ce întâmplare ciudată l-a silit să-și curme râsul, pe acest brav necunoscut care se pregătea atât de voios pentru război, ca pentru o plimbare plăcută? Ce l-a înfricoșat să fugă din această încăpere alături cu soldații lui de rând? Și ce l-a întrerupt din scris?

Cu ultimul pahar plin, m-am ridicat clătinându-mă, să închin încă o dată pentru stăpâna acestor locuri și să-i izbucnesc impertinent în nas, asigurând-o că pe mine nu mă mai puteau atinge aceste înfricoșări copilărești.

I-am hohotit, și am ridicat cupa într-un lung monolog.

Cuprins de subit patriotism, am gratulat-o, că atât de simplu și fără prejudecăți, și-a ascultat glasul sângelui – ea, nepoata țaranului Gheorghe Porumbacu și fiica Anei Porumbacu, din Racoviță, de lângă Sibiu. Complice, m-am bucurat că împotriva blazonului și împotriva aristocraticelor mofturi, de la pensionul din Cambridge, n-a rămas odrasla degenerată a unui maniac cu statură de pitite și frunte exagerată de gnom, ci a știut să fie numai nepoata și strănepoata unui neam, simplu și brav, de țărani. De la dâșii moștenise dragostea de hoinăreală, în vânturi aspre și încropeala arșiței. Pentru dâșii răspunsese la nebiruita chemare a apelor... Era singură, cu de la sine îndemn, înțelese că tot ce-o înconjura și toate strictele orânduiei la care o constrângeau tradiția acestui solemn și funerar castel, fuseseră deșarte minciuni.

Era predestinată să fie copilă a munților în satul ei, lângă Sibiu; devenise copilă a apelor; atât și nimic mai mult!

Ce bine îi presimțeam romanul ei; cum participam la toate peripețiile, lămurite deodată din uscatele date de dosar ale avocatului dr. Silvestru Hotăran! O sufocase mocnita viață, lângă moșneagul stăpânit de sminteala reîncorporărilor. O dezgustase viața sclivisită și muieratică a capitalei binecuvântate de crucea Sfântului Gellert! Ea, care nu-și trăia viața adevărată decât atunci când pescuia și vâna haiducește, ca o autentică și rustică fică a naturii!

...

Și iarăși, o înțelegeam prea bine, dezrădăcinată și născută dintr-un amestec de sânge încă nereconciliat, că ostenită de acest strâmt și monoton decor, evadase din existența încarcerată aici, să plece oriunde în lume, unde soarele e mai luminos și văzduhul mai puțin înmiasmat...

N-aveam de ce mă teme. Ce rău mi-ar putea dori, mie, care o presimt abia acum, așa cum nimeni n-a priceput-o desigur vreodată, și pentru care atât de senin închin?

Clătinându-mă, cu mâna rezemată de spătarul scaunului am gâlgâit paharul peste cap. Amintindu-mi tradiția magnaților la asemenea toasturi, am aruncat viteaz cupa deșertată, să se sfarme în țândări. La izbucnirea cristalului spart în sute de așchii, mi s-a părut că privirea domniței Aranka tresare ofensată și că se încruntă.

Ceea ce îndată m-a indignat.

Cu o mobilitate, de la care nici de astă dată nu era străină butelia de Tokay, am trecut brusc, de la înduioșarea și admirația de adineori, la cel mai amar rânjet.

— Vă dezgustă purtările mele plebee, nobilă domniță? - am întrebat cu obraznicie. S-a deșteptat în vinele voastre corcite sângele grofilor cruciați? Surâdeți, cu scârbă și cu milă?... Haha! Poate credeți că vinul numai a vorbit și vorbește?... Cum vă înșelați, prea nobilă

contesă, de pânză și de vopsea. Sunt lucid!... Nu mă impresionează nici castelul acesta populat cu amurguri ruginite și cu stafii! Nici surâsul vostru, care vrea să fie enigmatic și de care nu-mi pasă! Și ca să dovedesc că nu-mi pasă, uite, voi alege o carte din biblioteca maniacului vostru părinte și voi citi calm, până la adormire, ca în orice hotel banal, de oriunde!... Surâzi?... Poți surâde cât vrei, cromolitografie care vei fi vândută mâine la darabană...

Acestea spunând, gesticulam cu ochii împăienjeniți de aburul vinului, în fața portretului alb și neclintit. Privirea domniței Aranka, răspunse nepăsătoare, cu privirea ghețos-arzătoare a ochilor verzi și negri și aurii și viorii - și cu același început de surâs care tot nu se hotărâse, încă, să fie surâs deplin.

Am luat sfeșnicul și, silindu-mă să-mi păstrez verticala, am pășit din încăpere în încăpere, până în bibliotecă, să-mi țin cuvântul. Am ales o carte, două, trei... Tăcerea neagră și mucedă din cavoul acesta al cărților unde-și slujea liturghiile ocultiste groful cuprins de sminteală, mă lăsa indiferent cu desăvârșire, acum. Ca să-mi probez mai vârtos sângele rece, am început să fluier cu o voluptate rea și sacrilegă, un refren de cabaret.

Cu teancul subsuoară, m-am întors, izbindu-mă în ușori și împiedicându-mă în praguri. Haha! Să poftească toate stafiile din lume, să horească în jurul meu cel mai dezmațat al lor sabat și să le râd în nas la toate; da, la toate...

Am aruncat hainele răvășite pe spătarul scaunelor și pe covoare; am așezat lumânarea la căpătâi și cele trei cărți cu scoarțele tari. În urechi îmi hăuia tăcerea, tâmplele-mi erau încense de fierbințeală. Am deschis fereastra să dau drumul răcorii nocturne și numai după aceea, tacticos, m-am vârat în așternut. Cu o fluturare de degete, ironică și arogantă, mi-am luat noapte bună de la portretul domniței Aranka.

Ochii m-au privit cu mila lor rece și disprețuitoare.

Și de la primele file, am vrut să mă știu prins numai

de carte, în lumea ei veche de veacuri și veacuri, căci cartea era al treilea tom, din spovedaniile Sfântului Augustin: „Je tombai donc, chez des hommes orgueilleusement delirant, et chamels excesivement et grands parleurs, dans la bouche de qui etaient les lacs du diable et une glu composee d'un mélange des sillabes de ton nom et du Seigneur Jesus-Christ et du Paraclet notre consolateur TEspirit saint. Ces mots ne quittaient pas leur bouche, mais seulement le son et le bruit de la langue; et d'ailleurs un coeur vide du vrai. Et ils disaient: Verité, et Verité!”...

Întorcând foaia, fără voie ridicam ochii la ochii domniței Aranka, fiindcă îi simțeam urmărindu-mă neclintit.

Rândurile jucau, deșirându-se și împletindu-se; înțelesul cuvintelor se risipea, lunecându-mi din minte. Stăruitoarea prezență îmi atrăgea ochii hipnotic.

Iar începutul acela de surâs, se lămurea din ce în ce mai usturător; demonică provocare.

— Ce vrei? m-am răstit, întorcându-mă într-un cot, să nu-i mai văd fața și ochii, plecat numai pe foile cărții. Nu sunt nici Tivadar Vâgo, ofițerul dezertor și revoluționar, nici locotenentul român, laș, care a fugit ca să nu te înfrunte, nici rândașul imbecil, care s-a înecat. Nu mă tem de stafii, cum nu mă ademeneste surâsul acesta infam, de fecioară bezmetică...

Spuneam - dar nu-mi ridicam ochii, s-o văd dacă a tresărit sub insultă.

I-am ridicat mai târziu, când o ceață s-a pus între privire și carte. Toată încăperea era năvălită de negură. Miasma lăptoasă a mlaștinilor, intrată pe nesimțite prin fereastra deschisă. Flacăra lumânării se împușinase aburită. Lucrurile se estompau vag, îndepărtate, imaterial - numai ochii portretului scânteiau fosforic, ca ochii de topaz ai felinei, în tufişuri, noaptea.

— Așadar, toată miza în scenă! am hotărât tare, toate viclesugurile unui film misterios! Ce proști ai putut amăgi

până acum, ca să crezi că tot așa...?...

Ochii luceau fosforic, sfredelind ceața opacă, batjocoritori și nepământenii.

— Ce vrei? am repetat nestăpânindu-mă, ridicat în capul oaselor și ridicând cartea cu scoarțele tari.

Am ridicat-o și am lovit, aruncând-o din toate puterile.

Flacăra lumânării sfârâi și se stinse.

Întunericul mă înghiți; un întuneric murdar și lăptos, aderent, de ceață. Dar loviseam bine; ochii fosforici nu mai scliffeau sus, erau acum la înălțimea mea, aprinzându-se și stingându-se în întuneric, cum într-adevăr lucesc intermitent privirile sălbăticiunilor de noapte.

Era la înălțimea mea: portretul, așadar, căzuse.

Calmat, am pipăit cutia de chibrituri, la căpătâi, lângă sfeșnic, unde o știam așezată. Am frecat un chibrit, mai multe. Hârtia umedă și vârful umed al chibriturilor nu dădeau nicio scânteie. Le-am tras până la cel din urmă, și am zvârlit cutia deșartă, blestemând.

Când am ridicat privirea, ochii fosforici nu mai erau acolo; scânteiau lângă ușă.

M-am repezit în întunericul vânăt să pipăi tabloul pe care-l știam căzut: rama era intactă și neclintită în perete, dar mâna n-a dat peste pânză - înăuntrul ramei a pipăit numai peretele gol și aspru.

— Ce înseamnă nebuniile astea? am răcnit, întorcându-mă.

Fosforicele pupile, verzui și aurii, clipeau acum în altă parte; în fața ferestrei cu lumina lăptoasă. Am sărit să prind drăceștile lumini, și luminile au săltat alături. Ochii, deprinși acum cu întunericul, deslușeau și-un veșmânt alb, lipindu-se de zid, făcându-mi față. Încă o dată m-am repezit, și încă o dată mi-a scăpat.

— Cu mine nu merg nebuniile acestea! am găfăit cu încăpățănare, izbindu-mă prin întuneric de scaune și de alte mobile, împiedicându-mă în haine și întinzând brațele, ca într-un joc de-a baba-oarba, să încleșt arătarea jucăușă.

Și cea mai nebunească goană începu.

Ochii scânteiau pretutindeni, iar mâinile întinse nu-i puteau captura nicăieri.

Lângă ușă, de cealaltă parte a biroului, între pat și mine, aproape de tot și scăpându-mi, când strângeam brațele să cuprind fantasma albă și nu încleștam decât vidul.

Gâfâiam în întuneric, mă opream să calculez o săritură; fantasma cu ochi de fosfor se oprea și ea cu luciri neclintite, și când mă aruncam, îmi zdreleam degetele de zid, palmele în colțuri de fier, tâmpilele în ușori.

O dată am prins mâna și mâna s-a topit în strânsoare, fără nicio smucitură, ca ochii să-mi râdă în față, cu arzătoarea lor lumină, rece și nepământeană.

Poate a durat numai cinci minute bezmeticul joc; poate un ceas.

Toată îndărătnicia îmi era să dovedesc – să dovedesc cui? – că n-am nicio frică și că nu voi conțeni, până ce nu voi avea aici, în mâini, capturată, dezlegarea absurdei arătări.

M-am oprit să-mi șterg cu dosul palmei, fruntea udă și înfierbântată; ochii cu recea dogoare s-au oprit și ei, în dreptul ușii. M-am aruncat, zvâcnind din mâinile de taur orbit de năvala sângelui în creier; arătarea albă s-a strecurat în coridor, deșirându-se, și oprindu-se să mă aștepte în capătul cel mai întunecos. Am căzut, m-am ridicat, am înaintat bâjbâind în umbra de beznă, condus numai de scânteierea ochilor.

Pe urmă, în altă încăpere și în alta și încă în alta, jos pe scări, în sala cu armuri.

Se oprea, când întârziam. O rupea înainte, când eram aproape.

Tălpile goale se contractau pe lespezile reci ca gheața: o clipă am avut năluca deșănțatei mele înfățișări, dezbrăcat, cutreierând coridoarele negre, după o arătare, după stafia de care-mi râdeam cu atâta siguranță, ieri, și aseară, și adineaori și care acum își

râdea dânsa de mine... Dar nimic pe lume nu m-ar fi oprit. Voiam să văd, să știu cum are să sfârșească, să-mi dovedesc... Să-mi dovedesc, ce?

S-a rezemat de-o armură. M-am aruncat s-o cuprind în brațe, la un loc cu armura. Omul de fier s-a prăbușit pe lespezi, cu o detunare care a răscolit ecoul în toate sălile castelului pustiu și sonor; dar arătarea, neatinsă, mă aștepta în ușă. Încă o dată m-am năpustit, după ea, afară.

Ce lună putredă, între nori bolnavi și ce lumină lăptoasă!

Dintr-o singură aruncare a ochilor am întrevăzut-o, sus pe cer, și îndată, privirea a coborât să regăsească fantasma cu ochi de fosfor, ca să nu-mi scape cumva. Mă aștepta la colțul zidului; a ocolit spre cealaltă față, în parcul cu mlaștini.

Luna își trase un nor vânat peste față; întunericul de sus, fu deodată dens și opac.

Dar numai întunericul de sus. Căci jos, toată întinderea parcului, cu scheletele strâmbe și prăbușite ale copacilor, era luminată straniu de mucedă irizație a miasmelor.

O pâclă verzuie, în care dănțuiau sâmburi de flăcări, înfășurate în vată.

Numai o clipă am avut răgaz să mă opresc, vrăjit de fantastica luminăție. Fiindcă îndărăt, arătarea mi-a jucat în față, aproape de tot, ca și cum ar fi vrut să mă cheme la hotărârea mea și să mă sustragă de la vreo șovăială. Nu mă aflam doar aici, ca să admir un spectacol! Aveam altă datorie... Și am alergat după sprintena arătare, albă și jucăușă, printre luminițele care se aprindeau și se stingeau suflate de vânt, alergau alături de noi, ne întreceau și-și transmiteau lumina de la una la alta, o mie de mii de candelă gălbui, albastre, verzi și roșii de toate culorile curcubeului.

Fantasma poposea, se răsucea să mă aștepte. Atunci, cele două lumini fosforice și neclintite, păreau luceferii suverani ai constelațiilor dănțuitoare de jos.

Numai ochii aceștia rămâneau reci, în neclintire; iar toată puzderia luminilor nestatornice din smârcuri alergau din flacăra în flacăra să se apropie și să-i facă un covor de licurici împrejur.

Smuceam picioarele goale, scufundate în glodul chiftit și mă repezeam. Arătarea se deșira imaterial înainte, trecea prin trunchiurile răsturnate, gonea întovărășită de toate flăcările miasmelor fugind laolaltă cu noi.

Am ajuns la zid; înainte de a trece dincolo, am privit o dată îndărăt.

Toate luminile erau stinse.

Numai castelul Kemeny, în întunericul aspru ca un postav, se vedea îmbăiat într-o lucire gălbuie și sulfuroasă; lumina care nu venea de nicăieri și s-ar fi spus că e sudoare satanică a zidurilor dospite de umezeală și de mucegai.

Umbra albă îmi juca înainte, ochii cu arzătoarea răceală, mă îndemneau impacient:

— „Haide! Ce aștepți? Unde te uiți?”... Iar șerpuit, se strecură dincolo de zid, unde nemărginirea smârcurilor se întinse iluminată de zvârcolirea clipirilor gazoase.

Sub tălpi, în glodul dezgustător, simțeam vietățile băloase încovrigându-se în jurul degetelor, îmi scuturam scârbit piciorul din fugă și goneam încă, încă, sărind peste ochiuri păcurii de apă, călcând în flăcări care se stingeau brusc, împleticindu-mă în rădăcini înnodate, care mă atrăgeau îndărăt.

Și deodată, răsuflarea mi s-a gătuit de spaimă.

În urmă mai alerga cineva.

— Uuu! Ululu! Uuu! Ulu-lu!

Gușatul, cu mâinile lungi, cu pași răschirați, venea suierându-și răsuflarea din cimpoiul de carne, urlând...

— Uuu! Ululu! Uuu-Ululu!

Cu toate puterile adunate, am început să gonesc mai deznădăjduit; înainte, fugărind arătarea albă, în urmă, fugărit de jivina omenească, pe care nu o știam ce vrea și

de ce aleargă.

— Uuu! Ululu! Uuu-Ululu!

Este contagioasă sălbăticia? Ceva din strămoșii lacuștri s-au deșteptat în mine? Nu știu; dar m-am trezit în goana nebunească, urlând și eu pe întrecutele, cu gușatul tâmp și nevolnic.

— Uuu! Ululu! Uuu-Ululu!

Ne îngânam și ne întreceam; din fugă întorceam capul pe jumătate fiindcă îi simțeam răsuflarea gâfâită în spate; zvâcneam mai încordat și urlam mai bestial:

— Uuu! Ulululu! Uuu-Ululu!

Niciun obstacol nu mă oprea. Niciun dezgust. Uneori piciorul intra până la gleznă, stropi de abces mă împrășcau în obraz și în ochi, simțeam în gură gustul leșietic și spurcat al putreziciunilor fermentate, pielea mă ustura de tăieturile săbiilor de papură și poate de mușcăturile animalelor băloase; dar nimic nu mă oprea, ca o fiară slobozită din mijeala veacurilor. Eram doi care alergam după arătarea lacurilor, și dintre amândoi, nu gușatul era cel mai aproape de animalitate:

— Uuu! Ulu-lu! urlă, la spate, rotind labelle uriașe de gorilă.

— Uuu! Ululu! Uuu-Ululu-urlu! răspundeam mai îndârjit, cu un glas pe care nu mi-l cunoșteam și tot nu mi se părea destul de fioros.

Când deodată alba fantomă s-a oprit. A fost atât de neașteptat, încât nu mi-am putut urma goana și am trecut prin imaterialul veșmânt.

Am vrut să mă întorc, să văd unde s-a topit, s-a caut îndărăt jucând în altă parte, chemându-mă, cum făcuse până atunci. Ceva s-a prăbușit în creștet, trosnindu-mi țeasta; toate luminile dănuind pe lacuri s-au stins brusc și am căzut cu fața în glodul vâscos.

A

Într-atât mi-am adunat ultimele puteri: să-mi întorc obrazul, nările și gura din mîlul acru și dospit, ca să-mi feresc răsuflarea liberă. Și să văd, pășind peste mine și

mergând mai departe, cu mâinile vânturate roată, gușetul, cu răcnetul lui triumfal și acum rămas singur, stăpân:

— Uuu! Ululu! Uuu-Ululu-uuu!

Fundul oceanului era abia luminat de un crepuscul livid. Madrepori, cu brațe de sfeșnic înflorite întindeau o feerică pădure în adâncul înăbușitor al apelor. Săgetau pești lungi ca sulile, se opreau pești lați cât tăvile cu ochii bulbucăți și ficși. Stelele mării, gigantice, își roteau cele cinci brațe ca roza vânturilor. Vietăți străvezii coborau încet, balansând clopote fără sunet. Și raci uriași și mustăcioși, necunoscute animale de toate culorile, pești torpilă descărcând baterii care cutremurau apa, caracatițe cu brațe înnodându-se dezgustător, înaintând zvâcnind din pomparea cu bulbuci a lichidului, viermi, crabi, moluște și toate jivinele monstruoase și fantastice ale profunzimilor; unele mai divine ca păsările și florile paradisului, altele mai scârboase și hâde ca arătările de vis rău, treceau în nesfârșită procesiune pe dinaintea ochilor, vânându-se, ascunzându-se, gonindu-se și îmbrățișându-se în oribile spasmuri.

Aerul țevii din îmbrăcămintea de scafandru se împutina înăbușindu-mi răsuflarea.

Numai aceasta m-a făcut să clatin semnalul care avea să mă tragă în sus, despărțindu-mă cu părere de rău de magica lume a adâncurilor. Reflectorul puternic al lămpii electrice tăia brazde luminoase scormonind unghere de stânci, unde se ascundeau sub alge alte vietăți necunoscute - îmi făgăduiam mâine să mă întorc, odihnit, pentru altă explorare.

Acum funia mă ridica legănat, cu greutatea de plumb atârnată de picioare, lăsând dedesubt mișuneala multicoloră din pădurea vrăjită de madrepori.

Apa era mai subțire și mai luminoasă.

Sprinten jucau numai suveicile peștilor.

Mai repede!

Am scuturat semnalul de sonerie, să mă smucească mai repede, fiindcă îmi vâjâiau tâmplele și în

îmbrăcămintea de oțel deschideam gura sufocat, ca puii de șoarec sub clopotul aparatelor de făcut vidul în laborator.

Ce-a fost aceasta?

Ascensiunea s-a oprit. Toată lumina s-a încetșosat acoperită de o caracatiță enormă, care-și întinde multiplele brațe cu ventuze în capăt, să mă cuprindă; mă strânge încolăcit de-mi trosnește îmbrăcămintea articulată de metal; mă privește cu ochii holbați din capul fără frunte și cu o smucitură mi-a smuls țeava, prin care aerul a fugit, lăsând să gâlgâie apa ucigașă: Uuu-Ululu, Uuu-Ululu!

Mă zvârcolesc fără putere, cu vinele plesnind și cu răsuflarea retezată; ochii imenși și neclintiți, aproape de tot deasupra ochilor mei, mă privesc cu o crudă și satisfăcută curiozitate – și caracatița râde, râde cu glas omenesc.

Cu o ultimă deznădejde încerc să resping vâscoasa îmbrățișare. Tentaculele se desprind; au rămas numai ochii plecați pe fruntea mea, bulbucăți și sticloși. Le implor îndurare. N-am venit cu niciun gând rău. Nu voi mai tulbura niciodată împărăția apelor. O nevinovată și omenească curiozitate... Dar niciodată nu mai revin; jur!

Ochii se îmbunează aplecați cu aceeași atenție să-mi sondeze privirea, de astă dată fără cruda răutate. Tot mai aproape, mai atent și mai îndelung, până ce se prefac în ochii gălbui, de după ochelarii cu lentilă bombată și cu ramă de бага, ai avocat-doctorului juridic Silvestru Hotăran.

— Uff! Bine că dădu Sfântul și te-am văzut întors la viață! suspină ușurat avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, îndreptându-se greoi de șale și strângându-mi mâna întinsă neînsuflețit pe cearșaful alb.

Încerc să surâd încă nedumerit unde mă aflu.

Rotesc ochii: pereți albi ripolinați, fereastră înaltă fără perdele, patul de fier, și peste cap, la căpătâi, foaia de observație.

Așadar, o cameră de sanatoriu!

Ce bună și blândă e lumina caldă, năvălind prin

fereastra deschisă! Și garoafele de pe măsuța de metal, cu miros dumnezeiesc!

Vreau să mă mișc între pernele mari. Nici brațele, nici trupul nu se supun.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran mă contemplă cu o maternă încântare, frecându-și mâinile brune și păroase.

— O! Bată-te că mi-ai și făcut o istorie, cum ai rămas singur! mă muștră cu bunătate, clătinând a amenințare inofensivă, arătătorul scurt și gros, ca un frânefurter.

— Cine și-ar fi imaginat?... Prostii... Nici eu nu știu... am îngăimat, dezvinovățindu-mă și încă o dată, încercând să mă întorc pe o coastă.

— Acum stai liniștit! îmi poruncește, așezându-se alături, pe marginea patului. Totul e bine dacă se sfârșește cu bine... Și totul s-a sfârșit mai bine decât îmi închipuiam. Singurul necaz l-ai tras dumneata... Dar acum, că te văd trecut de criză, pot spune că mi-ai fost un noroc. L-ai plătit scump, erai să-l plătești cu viața; dar, dragă domnule, ai dezlegat o taină... Ai limpezit o controversă juridică, de la care puteam să mai aștept încurcături...

— Nu înțeleg! am spus.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran îmi puse pe umăr palma lată ca o broască țestoasă, în chip de prietenească sollicitudine:

— Ai să mai ai răbdare și am să-ți povestesc. Acum nu trebuie să te ostenești... Medicul ți-a recomandat liniște...

— Și dumneata crezi că o să am liniște dacă nu-mi spui acum?... Tot timpul am să mă gândesc... Am să fac tot soiul de supoziții! m-am îndărătnicit, abia întors la viață și din nou stăpânit de demonul curiozității. În loc să dorm sau să nu cuget la nimic, am să-mi frământ mintea să aflu... Dumneata numești aceasta liniște? am stăruit, înțelegând că fermitatea doctorului juridic Silvestru Hotăran începe să se clatine.

Se ridică în picioare, măsurând cu pași apăsați de câteva ori camera în lung și în lat, cu mâinile la spate; privi

pe fereastră, se întoarse.

— De altfel, poate e mai bine! spuse, oprindu-se și trăgându-și un scaun în fața mea. Toată istoria e scurtă... Acum două săptămâni când te-am găsit...

— Acum două săptămâni?... am întrebat, și îndată am căutat cu ochii calendarul din perete.

Într-adevăr: 29 august... Sunt două săptămâni de când zac fără cunoștință...

— Acum două săptămâni, reluă avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, când te-am găsit căzut în mlaștina aia ticăloasă, după ce te-am adus aici, la Cluj, să te predau în seama medicilor, ne-am întors să procedăm la o anchetă mai amănunțită... Cu autoritățile, bineînțeles. Și n-am greșit. Am descoperit la câțiva pași de unde căzuseși, în nămol și îngropat și în descompunere, trupul contesei Aranka Kemeny... Ne-a fost ușor să stabilim identitatea... După inelul din deget, după carabina de alături, după ce s-a mai putut cunoaște din îmbrăcăminte putredă... Mai greu este de stabilit cum a ajuns acolo. Părerea judelei e că s-a înecat și că trupul s-a scufundat singur cu timpul, în mlaștină. S-a înecat din accident, sinucidere, asasinat?... Aceasta, dragă domnule, n-are s-o știe niciodată, nimeni. Ca măsură de precauție a fost arestat Gyula gușatul... Dar e nevolnic; nu-i poți scoate un cuvânt, e mai dobitoc decât dobitoacele din curte... L-am arestat, fiindcă e frate cu fostul locotenent Tivadar Vâgo și fiindcă după spusele slugilor, își adora cu simțirea lui de gușat stăpâna... Mi-am spus că, poate gelos pe cele câteva plimbări nevinovate ale contesei Aranka în tovărășia lui Tivadar Vâgo, în cugetul lui de nerod și de nebun va fi mijit ideea crimei... Dar aceste sunt numai presupuneri. Fapt este că descoperirea a înlăturat cea din urmă complicație. Înțelegi bine, că în materie de succesiune, data morții e de cea mai mare însemnătate. Dacă se dovedea că Aranka a murit după contele Andor, atunci asupra averii puteau să ridice pretenții succesorii ei ascendenți, adică neamurile Anei Porumbacu, Gheorghe Porumbacu și așa mai departe. Cu

alte cuvinte tot felul de complicații. Acum lucrul e simplificat: ultimul decedat în ordinea cronologică, e contele Andor, și cum a murit fără testament, averea merge după lege succesorilor de drept, în speță clienților mei... După cum vezi, datorită peripețiilor dumitale au fost înlăturate și cele din urmă dificultăți juridice. Pot spune că îți datorăm recunoștință.

— Mersi! am întrerupt sec, fără entuziasm, aflând prozaicul deznodământ al peripețiilor pe care nu le va ști niciodată, nimeni.

Și am tăcut un timp, cu ochii închiși, revăzând fantasma albă și sprintenă a domniței Aranka, despre care înțelegeam acum că-și căuta odihna unui mormânt creștinesc și de-aceea chema trecătorii s-o izbăvească din putreziciunea smârcurilor.

Pe urmă, într-un târziu, mai mult din politețe, decât din curiozitate, am întrebat:

— Dar castelul? Biblioteca? Licitatia a fost?

— O! da! răspunse, frecându-și mâinile cu stăpânită satisfacție avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Au mers lucrurile mai fain decât mă așteptam.

Plecându-se să-mi destăinuie cu glas mai scăzut:

— Am pus să liciteze pentru două mii de jugăre de bălți, un om al meu... Le-am luat pe nimic. Nici nu se prezenta să le liciteze nimeni. Cine, ce să facă, cu două mii de jugăre de bălți, papură și smârcuri?... Cuibar de țânțari și de friguri palustre. Eu, o iau sistematic. Irigații, canalizări... În cinci ani de muncă, scot aur... Și sunt și cu conștiința curată: n-am ofertat, decât fiindcă nu se prezenta nimeni. Nu-i drept, dragă domnule?

În loc de răspuns, ochii mei s-au oprit stăruitor la paharul deșert de la căpătâi, cu urme groase și opace de degete. „Exact, limpede ca acest cristal!” - am gândit, amintindu-mi episodul de acum două săptămâni, când avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, urmărindu-mi privirea, înțelese cu toate acestea la ce-am cugetat, fiindcă roși, dovedind o subtilitate în citirea gândurilor ascunse, la care

nu m-aș fi așteptat nicicând.

— Și cărțile? Biblioteca? am întrebat, numai ca să risipesc jena acestei osânde fără cuvinte.

— A! cărțile! vorbi cu însuflețire, avocatul dr. juridic. Închipuiește-ți, dragă domnule, că am avut cea mai mare surpriză!... Mă temeam că n-are să se prezinte nimeni. Și a venit un ovrei tocmai de la Pesta, un anticar, care cunoștea dinainte biblioteca. A oferit, cât nu mă așteptam: zece mii de pengo... Dar am avut grijă și de dumneata, dragă domnule, m-am înțeles întâi cu el să aleg întâi măcar vreo sută de volume pentru dumneata... Și m-a ajutat el, foarte de treabă și serviabil. Uite! îmi spuse, arătându-mi înșirate pe dușumea, lângă perete, un șir de cărți, cu fericirea unui om care a pregătit o mare și plăcută surpriză.

Am vrut să mă ridic în cot, să privesc lacom.

— Te rog, stai liniștit! mă îndesă la locul meu avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, cu palma lată cât broasca țestoasă. Ți le aduc eu, să le vezi, pe rând...

Și îmi cără pe rând cărțile, ștergând praful de pe legăturile de piele, cu batista despăturită și așteptând exclamațiile mele de surpriză și de recunoștință, cu seninătatea bună a unui bunic care a pus la cale cel mai neașteptat dar nepotului.

Erau numai cărți ocultiste, de magie, de spiritism și de reîncarnatii, toate noi, de trei și de patru decenii alese după cât se înfățișau mai arătoase, legăturile proaspete și aurite. Toate prețuind, pentru mine, mai puțin decât greutatea lor pe cântar. Niciuna din celelalte rare și prețioase, rătăcite măcar din întâmplare. Anticarul „serviabil” de la Pesta nu se oferise degeaba, să adauge priceperea lui la nepriceperea avocatului procurist! Dr. juridic Silvestru Hotăran aștepta încântat și oarecum mirat, de prea searbădul meu entuziasm.

— Zici că pentru toată biblioteca a oferit zece mii de pengo?... Cât fac zece mii de pengo în monedă românească? am întrebat, privind în tavan, unde se topea tot furgonul meu himeric de cărți: o avere.

— Aproape trei sute de mii de lei! răspunse prompt și triumfal, dr. juridic Silvestru Hotăran. Aș fi fost încântat, după evaluarea mea, să luăm cincizeci de mii de lei; și a dat trei sute de mii... Un nebun!... Nu m-aș mira să aflu că a ajuns la faliment în scurtă vreme...

— Doctore, doctore! am rostit amar... Biblioteca contelui Kemeny prețuia cu ochii închiși cinci-șase milioane... Erau cărți acolo care au să fie plătite, una singură, cu zece mii de pengo și mai mult.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran mă privi cu neîncredere prin ochelarii lui bombați. Pe urmă dădu din cap, și se apropie să-mi așeze mai bine, sub bărbie, cearșaful alb:

— Nu trebuia să te ostenesc... A spus bine medicul. Ai încă febră! Să-ți pun termometrul...

CUPRINS

Prefață V

Tabel cronologic XXXI

Adevărata moarte a lui Guynemer 1

Omul care și-a găsit umbra 75

Aranca, știma lacurilor 153

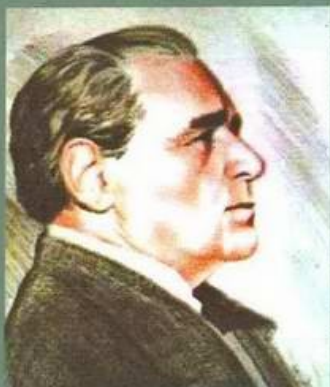
Coperta IV:

„Capodopera lui Cezar Petrescu pe temă fantastică rămâne, indiscutabil.

Aranca, știma lacurilor. Evadând în fantastic, prozatorul imaginează cu voluptate o lume halucinantă uneori plină de teroare, în care visul absurd se împletește cu fantasticul psihologic, rezultat din dereglarea spiritului uman. M

Ion Baiu

ISBN 978 - 973 - 21 - 0840 - 6

„Capodopera lui Cezar
Petrescu pe temă fantastică
rămâne, indiscutabil,
Aranca, știma lacurilor.
Evadând în fantastic,
prozatorul imaginează cu
voluptate o lume halucinantă,
uneori plină de teroare,
în care visul absurd se
împletește cu fantasticul
psihologic, rezultat din
dereglarea spiritului uman.”

Ion Bălu

ISBN 978-973-21-0840-6

edituraminerva.ro

Biblioteca **P**entru **T**oți